

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI
BAĞLAMINDA SOSYAL BİLGİLER**

Mustafa TOKLU
Doktora Tezi
Danışman: Prof. Dr. Nusret KOCA
Temmuz, 2025
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI
BAĞLAMINDA SOSYAL BİLGİLER

Hazırlayan
Mustafa TOKLU

Danışman
Prof. Dr. Nusret KOCA

AFYONKARAHİSAR

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Doktora tezi olarak sunduğum “**Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Bağlamında Sosyal Bilgiler**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

03/07/2025

İmza

Mustafa TOKLU

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Mustafa TOKLU
	Numarası	190684101
	Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
	Programı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Program Düzeyi	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Bağlamında Sosyal Bilgiler	
Tez Savunma Sınav Tarihi	03.07.2025	
Tez Savunma Sınav Saati	14.00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğüne kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI BAĞLAMINDA SOSYAL BİLGİLER

Mustafa TOKLU

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Temmuz, 2025

Danışman: Prof. Dr. Nusret KOCA

Bu araştırmada sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları incelenmiş, öğrencilerden sürdürülebilir kalkınma amaçları ile ilgili görüşleri alınmış, ortaokul öğrencileri için geri dönüşüm ölçeği uygulanmıştır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma amaçlarının Sosyal Bilgiler dersindeki yeri ve önemine dikkat çekilmiştir. Araştırmada karma yöntemin gömülü karma deseni kullanılmıştır. Araştırmanın nitel verileri Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve Sosyal Bilgiler beş, altı, yedinci sınıf ders kitapları betimsel analiz ile incelenerek elde edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma amaçları ile ilgili görüşlerinin incelenebilmesi amacı ile öğrencilere sürdürülebilir kalkınma amaçları anlatılmış ve her bir amaç için kompozisyon yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin yazdıkları kompozisyonlar da betimsel analiz ile incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Afyonkarahisar il merkezinde bulunan üç ortaokulda yedinci sınıfta öğrenim görmekte olan 290 öğrenciden oluşmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma bağlamında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları incelendiğinde hem öğretim programının hem de ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma amaçlarını içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin yazdıkları kompozisyonlar incelendiğinde de sürdürülebilir kalkınmaya önem verdikleri ve yeterli bilgiye sahip oldukları ortaya çıkarılmıştır. Uygulanan ortaokul öğrencileri için geri dönüşüm ölçeği de kadın katılımcıların, şehir merkezinde yaşayanların, anne ve baba öğrenim durumu lise ve daha üstü olan katılımcıların sürdürülebilir kalkınmanın geri dönüşüm boyutuna daha fazla ilgi duyduklarını göstermiştir. Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınma amaçlarına daha fazla yer verebilmek adına daha açık şekilde sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yer verilebilmesi, sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında öğretim programı ve ders kitapları sürdürülebilir kalkınma amaçlarının çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları bakımından ayrı ayrı incelenebileceği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Bilgiler Ders Kitapları, Sürdürülebilir Kalkınma ve Geri Dönüşüm

ABSTRACT

SOCIAL STUDIES IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Mustafa TOKLU

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION**

July, 2025

Advisor: Prof. Dr. Nusret KOCA

In this study, the social studies curriculum and textbooks were examined in the context of sustainable development goals, students' opinions about sustainable development goals were taken and a recycling scale was applied to secondary school students. In this context, attention was drawn to the importance of sustainable development goals in social studies course. The embedded mixed design of the mixed method was used in the study. The qualitative data of the study obtained by examining the social studies curriculum and social studies five, six and seventh grade textbooks by descriptive analysis. In addition, in order to examine the views of the students on the sustainable development goals, the sustainable development goals were explained to the students and they were asked to write an essay for each purpose. The essays written by the students were also examined by descriptive analysis. The study group of the research consists of 290 students studying in the seventh grade in three secondary schools in the city center of Afyonkarahisar. When the curriculum and textbooks of social studies were examined in the context of sustainable development, it was concluded that both the curriculum and the textbooks included sustainable development goals. When the compositions written by the students were examined, it was revealed that they gave importance to sustainable development and had sufficient knowledge. The recycling scale applied to secondary school students also showed that female participants, those living in the city center, and participants whose parents had a high school education level or higher were more interested in the recycling dimension of sustainable development. In order to include sustainable development goals more in social studies courses, it has been suggested that sustainable development goals can be included more clearly, and that the curriculum and textbooks can be examined separately in terms of the environmental, social and economic dimensions of sustainable development goals in the context of sustainable development goals.

Keywords: Social Studies and Sustainable Development Goals, Sustainable Development and Social Studies Course Curriculum, Sustainable Development and Social Studies Textbooks, Sustainable Development and Recycling

ÖNSÖZ

Gerçekleştirilen bu çalışmada birçok kişinin katkısı ve desteği olmuştur. Çalışma sürecinde her türlü desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerini her alanda benimle paylaşarak motivasyon sağlayan sayın Prof. Dr. Nusret KOCA'ya; akademik süreç boyunca ders aldığım tüm hocalarıma; farklı bakış açıları geliştirmeme katkı sağlayan sayın hocalarım Prof. Dr. Şaban ORTAK'a, sayın Prof. Dr. Tuğba Selanik AY'a; tez savunma sınavı jürimde yer alarak değerli katkılar sunan sayın Doç. Dr. Kâmil UYGUN'a ve Doç. Dr. Abdullah GÖKDEMİR'e; bana bu süreçte her zaman inanarak yanımda olan ve dualarını eksik etmeyen annem Safiye TOKLU'ya, babam Salih TOKLU'ya, kardeşlerim İbrahim TOKLU ve Medine TOKLU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa TOKLU
2025, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GÖRSELLER LİSTESİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI VE KAPSAMI	8
2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TARİHÇESİ	10
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI	11
3.1. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA	11
3.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI ALT TEMALARI	19
3.2.1. Yoksulluğa Son	19
3.2.2. Açlığa Son	20
3.2.3. Sağlık ve Kaliteli Yaşam	21
3.2.4. Nitelikli Eğitim	22
3.2.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	23
3.2.6. Temiz Su ve Sanitasyon	24
3.2.7. Erişilebilir ve Temiz Enerji	25
3.2.8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	26
3.2.9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	28
3.2.10. Eşitsizliklerin Azaltılması	29
3.2.11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	30
3.2.12. Sorumlu Üretim ve Tüketim	31
3.2.13. İklim Eylemi	33
3.2.14. Sudaki Yaşam	34
3.2.15. Karasal Yaşam	34
3.2.16. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	36
3.2.17. Amaçlar İçin Ortaklıklar	37
4. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	38
4.1. YURTDIŞI ALANYAZIN	38
4.2. YURTDIŞI ALANYAZIN	44
5. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE EĞİTİM	46
6. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA	47

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE SAYILTILAR.....	51
1.1. SAYILTILAR.....	52
2. ARAŞTIRMANIN PROBLEM DURUMU	52
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	54
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	55
4.1. ARAŞTIRMA MODELİ	55
4.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	56
4.3. ÇALIŞMA GRUBU	56
4.4. UYGULAMA SÜRECİ.....	57
4.5. VERİ ANALİZ YÖNTEMİ	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN BULGULAR.....	60
2. SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA İLİŞKİN BULGULAR.....	75
2.1. BEŞİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ..	75
2.2. ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ .	76
2.3. YEDİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ.	78
3. ÖĞRENCİ KOMPOZİSYONLARINA İLİŞKİN BULGULAR	81
4. ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN GERİ DÖNÜŞÜM ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	96
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	101
KAYNAKÇA.....	108
EKLER	117

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Sürdürülebilir Kalkınma Faktörlerine İlişkin Ölçütler	17
Tablo 2. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu Gösterge Temaları	18
Tablo 3. Yoksulluğa Son Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	62
Tablo 4. Açlığa Son Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi.....	62
Tablo 5. Sağlık ve Kaliteli Yaşam Son Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	63
Tablo 6. Nitelikli Eğitim Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	64
Tablo 7. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	65
Tablo 8. Temiz Su ve Sanitasyon Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	66
Tablo 9. Erişilebilir ve Temiz Enerji Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	66
Tablo 10. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi.....	67
Tablo 11. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi.....	68
Tablo 12. Eşitsizliklerin Azaltılması Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	68
Tablo 13. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi.....	69
Tablo 14. Sorumlu Üretim ve Tüketim Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	70
Tablo 15. İklim Eylemi Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	71
Tablo 16. Sudaki Yaşam Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	72
Tablo 17. Karasal Yaşam Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi	72
Tablo 18. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi.....	73
Tablo 19. Amaçlar İçin Ortaklıklar Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi ..	74
Tablo 20. 5. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	75
Tablo 21. 6. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	77
Tablo 22. 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	79
Tablo 23. Yoksulluğa Son Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri.....	81
Tablo 24. Açlığa Son Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri.....	82
Tablo 25. Sağlık ve Kaliteli Yaşam Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	83
Tablo 26. Nitelikli Eğitim Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	84
Tablo 27. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri.....	85
Tablo 28. Temiz Su ve Sıhhi Koşullar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	86
Tablo 29. Erişilebilir ve Temiz Enerji Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri.....	86
Tablo 30. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	87
Tablo 31. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri.....	88
Tablo 32. Eşitsizliklerin Azaltılması Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri.....	89
Tablo 33. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	89
Tablo 34. Sorumlu Üretim ve Tüketim Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	90
Tablo 35. İklim Eylemi Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	91
Tablo 36. Sudaki Yaşam Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	92
Tablo 37. Karasal Yaşam Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	93
Tablo 38. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	94
Tablo 39. Amaçlar İçin Ortaklıklar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri	95

Tablo 40. Katılımcıları Demografik Bilgileri	96
Tablo 41. Geri Dönüşüm Ölçeğine Ait Betimleyici İstatistik Bilgileri	97
Tablo 42. Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Cinsiyet ile Karşılaştırılması (Bağımsız Örneklem T-Testi)	97
Tablo 43. Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Yaşanılan Yer ile Karşılaştırılması (Bağımsız Örneklem T-Testi).	98
Tablo 44. Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Anne Eğitim Durumu İle Karşılaştırılması (ANOVA).....	98
Tablo 45. Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Baba Eğitim Durumu ile Karşılaştırılması (ANOVA).....	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlı Eğitim Yaklaşımının Özellikleri	4
Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramının Üç Alt Bileşeni	12
Şekil 3. Araştırmanın Uygulama Süreci.....	58

GÖRSELLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Görsel 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.....	122
Görsel 2. Temiz Enerji.....	122
Görsel 3. Barış	122
Görsel 4. Doğanın Önemi	123
Görsel 5. Yoksulluğa Son	123
Görsel 6. Su Krizi	123
Görsel 7. Temiz Çevre	124
Görsel 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme.....	124
Görsel 9. Sorumlu Üretim ve Tüketim	124
Görsel 10. Plastikler Hakkında 5 Bilgi	125
Görsel 11. Adil Enerji Dönüşümü	125
Görsel 12. İklim Değişikliği	125
Görsel 13. İklim Eylemi.....	126
Görsel 14. Sorumlu Üretim ve Tüketim	126
Görsel 15. İnsana Yakışır İş.....	126
Görsel 16. Yoksulluğa Son	127
Görsel 17. Nitelikli Eğitim.....	127
Görsel 18. İklim Eylemi.....	127
Görsel 19. Çocuk Yoksulluğu.....	128
Görsel 20. Evde Su Tasarrufu İçin Bazı İpuçları	128
Görsel 21. Temiz Suya Erişim	128
Görsel 22. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği	129
Görsel 23. Geri Dönüşüm	129
Görsel 24. İklim Eylemi.....	129

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

NCSS: ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

SBDÖP: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

SİE: Sürdürülebilir kalkınma İçin Eğitim

SKE: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Eğitim

SKH: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP: United Nations Development Programme “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı”

UNESCO: United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim Ve Kültür Kurumu”

UNICEF: United Nations Children's Fund “Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu”

WEF: Dünya Ekonomik Forumu

GİRİŞ

Dünyada her geçen gün doğal kaynakların kirletildiği gibi aynı zamanda hızla tüketildiği, bireylerin teknolojiye ulaşımının kolaylaştığı ve teknolojinin daha kolay taşınabilir hale geldiği bilinmektedir. Bu durumun dünyadaki eğitim, sağlık, ulaşım, iletişim gibi çeşitli alanları etkilediği bilinmektedir. Dünyanın hızla kirlenmesinin önemli sebepleri olarak nüfusun artması ve doğal kaynakların fazla ve bilinçsiz tüketilmesi gösterilebilir.

Tüm ülkelerin, kuruldukları tarihlerden bugüne kadar her türlü açıdan gelişmeye, kişi başına düşen gelirlerini artırmaya, uluslarını daha yüksek refah seviyesine çıkarmaya çalıştıkları bilinmektedir. Bununla birlikte ülkeler arasındaki büyük medeniyet ve maddi refah seviyesi, politik, bilimsel ve teknolojik güç farklılıklarının, bu toplumların kültürel ve ekonomik gelişme tarihlerinin farklı tarihsel dönemlerde oluştuğu görülmektedir (Alagöz, 2004). Dünya nüfusundaki sürekli ve hızlı artışa ekonomik anlamdaki gelişme çalışmaları zamanla ekonomik sistem ve doğal sistem arasında dengesizlik yaşanmasına sebep olmuştur ve doğal çevreye verilen zararın sürekli artması, insanların doğayı koruma altına almasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ve konusu son yıllarda popüler olmasına rağmen, neredeyse bilim tarihi kadar eski bir kavram olarak bilinmektedir (Pezzey ve Toman, 2002). Bu konunun ortaya çıkmasının aynı zamanda Orta Çağ'a kadar dayandığı da düşünülmektedir (Campbell, 1996). Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma kavramının tanımını yapmak yerinde olacaktır. Öncelikle bu kavram “sustain + able”, “sürdürülebilir ve yapılabilir” anlamında; 1845 yılından sonra ise “savunulabilir” anlamında; 1965 yılına gelinceye kadar da “belirli bir düzeyde devam ettirilebilir” anlamına gelmektedir (Online Etymology Dictionary, 2024: 7).

Sürdürülebilir kalkınma hem sosyal hem de ekolojik anlamda bakış açıları gerektirmesinden dolayı önemli olarak görülmektedir ve çağdaş uygulamaları geleceğe yansıtmaya çalışır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın, ekolojik sistemlerin kapasitesini korumak, sosyal sistemlerin kalitesini korumasını ve kalite artışını desteklemek ve gelişime katkı sağlamak anlamına geldiği söylenebilir (Sakalasooriya, 2021).

Doğal kaynakların sınırlı olduğu ve çok çeşitli sanayi kuruluşlarının gelişmesinin beraberinde getirdiği katkılar kadar zararlarının da olduğu bilinmektedir. Toplumun

yaşam kalitesinin yükselmesi yoksulluğu azaltan, çevre dostu, modern teknolojiler, yenilikçi hizmet ve ürünler, rekabet yerine güven duygusunun gelişmesi ve açıklığa dayalı pazar ortamıyla ilişkili olarak değerlendirilmektedir. İklim değişikliği, su ve petrol kaynaklarının hızla tükenmesi, demografik değişimler, artan yoksulluk seviyesi, doğanın daha çok bozulması gibi problemlerin, yeni yönetim arayışlarını zorunlu hale getirdiği bilinmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Dünya İş Konseyi, 2010).

Bu problemler acil bir farklılık ve dönüşümün gereksinim olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle son yıllarda sürdürülebilir kalkınmanın büyük önem kazandığı bilinmektedir (Gürtepe ve Birpınar, 2023). Bu bağlamda eğitimim sürdürülebilir kalkınma kapsamındaki uygulamalara bakış açısının değerlendirilmesi ve özellikle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının, ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında içeriğinin ortaya konulması için araştırma yürütülmüş ve bununla birlikte sürdürülebilir kalkınma hakkında öğrencilerin de görüşlerine başvurulmuştur.

Birleşmiş Milletler 1992 yılında Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen Çevre ve Kalkınma Konferansı kapsamında sürdürülebilir kalkınma için en önemli anahtar faktörlerden birinin de eğitim olduğu ve güvenli ve sürdürülebilir bir gelecek amacıyla “sürdürülebilir kalkınma için eğitim” kavramına gereksinim duyulduğu vurgulanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma durumunu sağlamak için eğitim konusu, toplumun karşılaşılan en önemli sorunlarından bazılarını değerlendirme kapasitesinin oluşturulmasında önemli rol oynadığı bilinmektedir (Agbedahin, 2019).

Sürdürülebilir kalkınma kapsamında bireylere duyarlılık ve farkındalığın kazandırılması ancak eğitim yoluyla mümkün olabilir (Demirbaş, 2015). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi, iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik, yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilir tüketim gibi neredeyse sürdürülebilir kalkınma kavramı içinde bulunan tüm konuları kapsamaktadır (Bulut ve Çakmak, 2018). Eğitim sayesinde bireyler ve toplumlar sürdürülebilir kalkınma amaçlarını göz önünde bulundurarak daha bilinçli bir şekilde kararlar verebildikleri söylenebilmektedir (Özgen, 2019).

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, bütün bireylerin gelecek ile ilgili kararlar verebilmesini ve bu kararların gelecek nesilleri ve diğer bireylerin hayatlarını nasıl etkilediğini anlamalarını sağlamak olarak tanımlanabilir (Bell, 2016). Buradan da anlaşıyor ki sürdürülebilir kalkınma hedeflerini uygulayabilmek amacıyla eğitimin oldukça önemli olduğu her fırsatta vurgulanmalıdır (Foster, 2001).

Pandey (2021), tarafından sürdürülebilir kalkınmanın ancak barış için eğitimle sağlanabileceğini, barışın eğitimin ayrılmaz bir parçası olduğu, barış amacıyla eğitimin bir ders olarak öğretilmesi yerine bireyin tüm okul deneyimi ile bütünleştirilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Sürdürülebilir kalkınmayı ve barış kültürünü teşvik etmek amacıyla öğrencilerin barışı sağlama süreçlerine aktif olarak katılım sağlamaları gerekliliği de dile getirilmiştir. Bu durumun nedenlerini öğrenciler arasında eleştirel ve yansıtıcı düşünmeyi geliştirmeyi sağlamak, öğrencilerin dini ve kültürel yanılgıları ile önyargılarını sorgulamalarını sağlamak, öğrencilerin gerçekçi ifadeleri ayırt ederek kabul etmelerini kolaylaştırmak, tüm basın organlarının arkasındaki gizli gündemi akıllıca okuyup çözme becerilerini geliştirmek, çoğunluk tarafından oy çokluğu ile kabul edilen her şeyin doğru kabul edilmemesi gerektiğini anlamalarına yardımcı olmak olarak belirtmiştir.

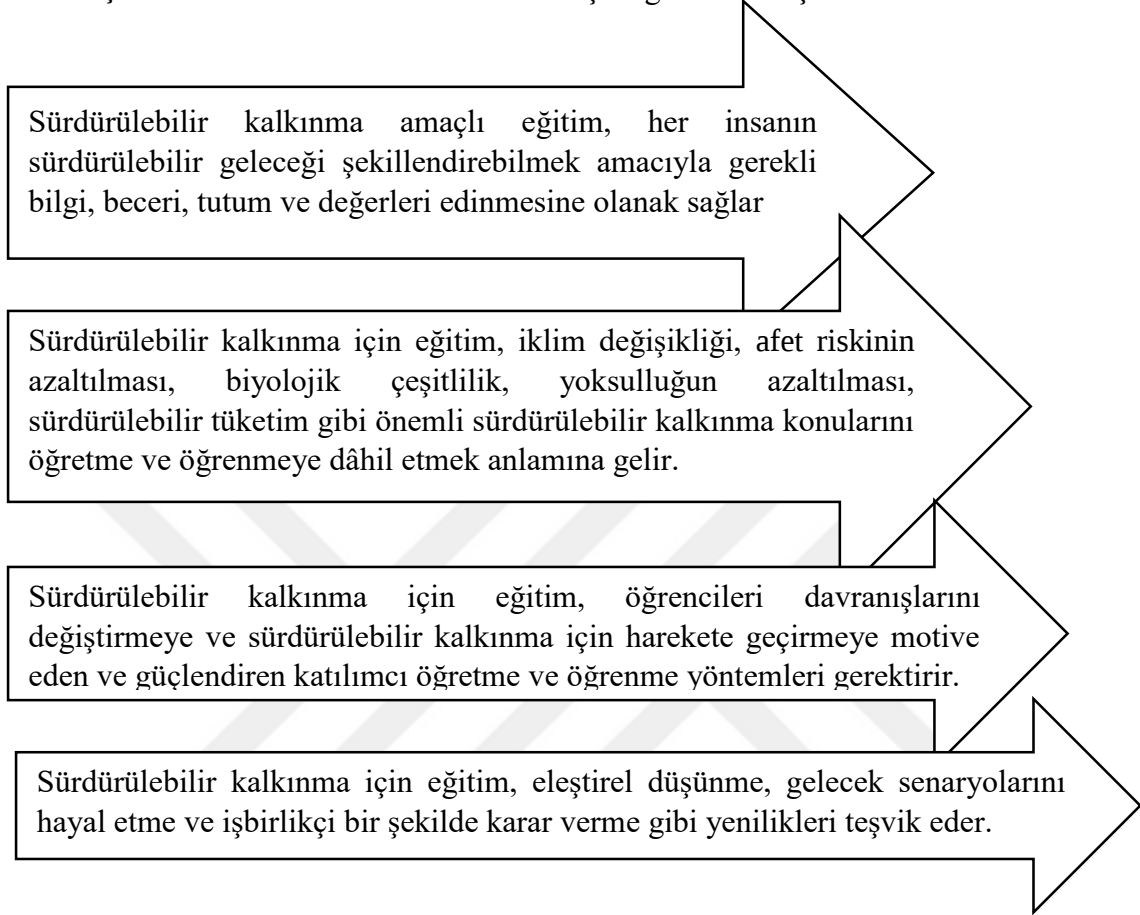
Sürdürülebilir toplum, doğal kaynaklara zarar vermeden kullanılarak var olan toplum olarak bilinmektedir. Çevre konusunda daha fazla bilgiye sahip olmak, teknolojinin sağladığı olanakları çevre koşullarının dengeli bir hale getirilmesinde kullanmak, doğayı ve doğadaki canlıları koruyarak ekosistemin bozulmasını engellemeye çalışmak, yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmak, ekolojik dengeyi korumaya çalışmak, tüm kaynakları verimli kullanılmasını sağlamak, çevresel atıkları ve kirlilik durumunu azaltmak sürdürülebilir toplumların önemli özellikleri hedefleri olarak görülür.

Toplumlardaki küçük yaştaki çocukların, karşılarına çıkan sorunları anlamak, bu sorunlara çözüm getirmek için karar alabilmek ve harekete geçebilmek için bilgi ve becerilere ihtiyaçları oldukça fazla olarak görülmektedir. Sürdürülebilir bir geleceği destekleyecek tutum ve davranış değişikliklerine de ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu bağlamda hedeflere ulaşma boyutunda bilgi, tutum ve davranışların kazandırılmasında eğitimin önemli bir yeri olduğu görülür (Taylor, Quinn ve Eames, 2015). Wilgenbus (2017)'a göre sürdürülebilir kalkınma hem toplum ile hem de eğitim ile ilgili bir mücadele olarak ifade edilmektedir.

Eğitmcilerin, çocuk ve gençlerin sürdürülebilir kalkınma ile olası sonuçları hakkında bilinçlenmesine, bu konu bağlamındaki zorlukların ele almasına yardım edebilecek eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları gerektiği düşünülmektedir (Wagner, 2017). Bu konudaki eğitim gereksinimlerini gidermek amacıyla UNESCO tarafından aşağıda belirtilen terimlerle tanımlanmış “Sürdürülebilir Kalkınma İçin

Eğitim” isimli yeni bir yaklaşım ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımın özellikleri şekil 1’deki gibi aktarılmıştır (Wilgenbus, 2017).

Şekil 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlı Eğitim Yaklaşımının Özellikleri

Sürdürülebilir kalkınma amaçlı eğitim uygulamalarında okullarda öğrencilere küçük yaşlardan itibaren sürdürülebilir kalkınma ile ilgili kazandırılması gereken genellemelerin dikkat çektiği görülmektedir. Bu genellemeler ise aşağıda belirtilmiştir (Noble, 2015);

- Sürdürülebilir yaşam sürmek, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını giderme yeteneğinden ödün vermeden şu anki insan ihtiyaçlarını karşılamak olarak karşımıza çıkabilir.

- Bugün tükettiklerimiz hem yenilenebilir hem de yenilenemeyen kaynakları barındırmaktadır. Bu tüketim doğası, insanların gelecekte kullanabilecekleri kaynakları etkileyebilecektir.

- Hayat tarzlarımız ve üretim sistemlerimizden kimileri insan kullanımını nedeniyle bozulan dünyanın ekosistemlerini etkileyebilmektedir.

- İnsan faaliyetlerinin, toplulukların ne kadar sürdürülebilir olduğu üzerinde etkisinin bulunduğu ve her insanın küresel sistemin parçası konumunda olduğu düşünülmektedir.

- Yeni teknolojiler kullanılması için yeni ürün ve hizmetler üretmenin yeni yöntemleri sağlanabilir. Yaşam tarzını sürdürülebilir kılmak için bu ürün ve hizmetlerin hangilerinin kullanılacağını seçilmesi gereklidir.

- Tüketim ve yaşam tarzı seçimleri yapılabilir ve bu yapılan seçimler gelecekte ne durumda yaşanabileceğini etkileyebilir.

- İnsanların arasındaki yaşam şartları ve refah konusundaki eşitsizlikler bulunabilmektedir. Eşitsizliği azaltmaya yönelik eğitim ve yoksulluğu ortadan kaldırma önlemleri sürdürülebilirliğin artmasına yardımcı olabilir.

- Kültürel çeşitliliğin ve biyoçeşitliliğin sürdürülebilmesine katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak öğrencilerle ve yetişkin bireylerle öğretim programlarındaki uygulamalarla farkındalık etkinlikleri ve sosyal sorumluluk projeleri ile uygulanan sürdürülebilir kalkınma eğitimleri toplumlar için bir hak olarak görülmelidir. Toplumlarda iş birliğinin sağlanması ve karşılıklı saygı, dünya üzerindeki tüm türlerin hayatta kalması açısından gerekliliktir. Bu nedenle de sürdürülebilir toplumlar oluşturmak amacıyla yapılabilecekler Battro, Lena, Sorondo ve Braun (2017) tarafından aşağıdaki gibi sıralanmışlardır:

- İnsanlara yiyeceklerin, suyun ve diğer ürünlerin kaynağı ile bunların satın alınmasının etkilerini anlaması amacıyla ekolojik okuryazarlık kazandırılması önemli görülmüştür.

- Her öğrencinin kendine özgü ilgi alanlarının ilgi gösterilen bir ortamda gelişebileceği görüşüne dayanarak sosyal ve sürdürülebilirliğe duyarlı olan bireyler yetiştirilebileceğine inanılmaktadır.

- Okul ve aileler sürdürülebilir kalkınmaya örnek olabilirler. Öğretmenler öğrenciler için rol model olabilirler. Eğitimcilerin de bu konudaki eğitimi de önemli görülmektedir.

- Gelecekte yaşanabilecek olaylar ile ilgili korku ve güçsüz hissetme kavramlarına değil, tüm varlıklara sevgi ve saygıya, insanlar ile çevre arasındaki dengeye dayalı olarak,

sürdürülebilir kalkınma hakkında öğrencilere bilgi vermek ve farkındalık kazandırmak için yeni öğretim yaklaşımları geliştirilmesi önemlidir.

- Dünyayı daha sürdürülebilir hale getirmek ve bireylere alışkanlıklar kazandırmak amacıyla uygulayabilecekleri basit faaliyetler sunulabilmesi önemlidir.

- Öğrencilerin dünyayı anlamaları için disiplinler arası bir eğitim yoluyla toplum ve doğa arasındaki karşılıklı bağlantıları anlamalarının desteklenmesi önemlidir.

- Öğrencilerin, sorunları bilimsel bakış açısı ile çözmeyi öğrenebilmeleri, problemi ve sorunu anlamının ilk adım olduğundan, sürdürülebilir kalkınmanın bilimle ilgili olduğunu algılamaları sağlanabilir.

- Çocuklara sınıf içinde ve dışında deneyimler kazandırmak yoluyla öğrenme fırsatı verilebilir. Doğanın kırılgan olduğunu anlamak için doğanın bozulmasına ilişkin örnekler ile doğa harikalarını kendi gözleriyle görmeleri sağlanabilir.

Sürdürülebilir kalkınma amacını sağlamada ve toplumların sürdürülebilir yaşam konusunda farkındalık kazanmalarında eğitim süreci etkili bir yöntem olarak görüldüğünden sürdürülebilir kalkınma ve eğitim süreci birbiri ile yakından ilişkili olarak değerlendirilebilir. Eğitim ile birlikte bireylerin çevre ve doğa hakkında bilgi edinmeleri, çevredeki sorunlara ilişkin değerlendirmeler yapabilmeleri için gereken sorgulayıcı, eleştirel düşünme, karar verme gibi becerileri kazanmaları, sürdürülebilir bir yaşamda gerekli olan davranışları gerçekleştirmek için çevreye yönelik olumlu tutum ve değerler geliştirmeleri sağlanabilecektir (Quinn vd., 2015).

Ülkelerin en önemli zenginlik kaynaklarından biri olan kültürel eserler ve kültürel değerler, toplumların devamlılığını garanti etmekte, toplumsal birlikteliği ve ait olma duygusunu sağladığı için gelecek kuşaklara bu kültürel mirası aktarmak önemli olabilir. Bu bağlamda kültürel sürdürülebilir kalkınma amacıyla ülkelerin kültürleri ile ilgili olan gelecek nesillere aktarmak istediği eser ve değerler bütününe kültürel miras adı verilmektedir (Can, 2009). Sosyal Bilgiler dersi için de kültürel miras oldukça önemli görüldüğü için özellikle de kültürel mirasın sürdürülebilirliği konusuna dikkat çekilmiştir. Kültürel mirasın sürdürülebilirliği amacıyla bu miras değerlerinin korunması, genç kuşaklara tanıtılması ve genç kuşakların duyarlılık kazanmalarının sağlanması önemli görülmektedir. Bunu da sağlamak için kültürel miras eğitiminden faydalanılabilir. (Öncü, 2021). Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma bağlamında Sosyal Bilgiler dersinin önemli

bir yerde olduğu düşünölerek, bu konudaki alanyazın eksikliği tamamlanması öngörölmüştür.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma çerçevesi kapsamında belirlenmiş olan sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu araştırma;

- 2023-2024 eğitim-öğretim yılında, Afyonkarahisar ilinde merkez ilçesinde bulunan Neriman-İbrahim Küçükkurt Ortaokulu'nun 1 şubesi, Yunus Emre Ortaokulu'nun 3 şubesi, Hoca Ahmet Yesevi Ortaokulu'nun 2 şubesi ile,

- 7. Sınıfta öğrenim görmekte olan öğrenciler ile,

- Araştırma sürecinde kullanılan veri toplama araçlarıyla katılımcılardan toplanılan veriler ile sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde, Sosyal Bilgilerin tanımı ve kapsamı, Sosyal Bilgiler öğretiminin tarihçesi, sürdürülebilir kalkınma amaçları, Sosyal Bilgiler öğretimi bağlamında sürdürülebilir kalkınma ile ilgili araştırmalar, sürdürülebilir kalkınma ve eğitim ile Sosyal Bilgiler öğretimi ve sürdürülebilir kalkınma başlıklarına yer verilmiştir.

1. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI VE KAPSAMI

Sosyal Bilgilerin çok disiplinli yapıda olması ve disiplinler arası yapısının olması bir tek tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler kavramına ilişkin birçok tanımlama yapılmıştır.

National Council for Social Studies [NCSS] (1994), Sosyal Bilgileri sosyal bilimler ile beşerî bilimleri birleştirerek vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlayan çalışma alanı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgilerin okullardaki programlarda tarih, coğrafya, hukuk, siyaset, antropoloji, ekonomi, felsefe, psikoloji ve arkeoloji gibi çeşitli disiplinler arasında sistematik bir çalışma ağı sağlamakta olduğu da belirtilmiştir. Erden (1996) de Sosyal Bilgileri, sosyal bilim alanlarından elde edilen bulguların kullanılarak öğrencilerin sosyal hayata yönelik bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması ile sorumlu vatandaşlar yetiştirilmesini amaçlayan çalışma alanı olarak tanımlamıştır. Sözer (2008) ise Sosyal Bilgileri, sosyal bilimlerden elde edilen bilgileri ve kültürel mirası disiplinler arası anlayışla birleştiren bir ders olarak değerlendirmiştir. Öztürk (2015) de Sosyal Bilgileri, hemen her bakımdan farklılık gösteren ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı kararlar alarak problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirebilmek amacıyla sosyal ve beşerî bilimlerden edindiği bilgi ve yöntemleri disiplinler arası yaklaşımla kullanan bir ders olarak tanımlamıştır. Sosyal Bilgiler dersi için en kapsamlı tanımlardan biri 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında belirtilmiştir. Bu tanımlamaya göre Sosyal Bilgiler “Bireyin toplumsal anlamdaki varoluşunu yerine getirebilmesine yardımcı olması için tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi beşerî bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; insanların sosyal ve fiziki çevreleri ile etkileşimlerinin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir derstir” olarak ifade edilmiştir (MEB, 2005: 9). Barr, Barth ile Shermis (2013)’nin tanımlamasına göre Sosyal Bilgiler beşerî bilimlerin her biri ile etkileşimli olarak bir araya gelmesi ile oluşan ve genel olarak vatandaşlık eğitimine odaklanan disiplinler arası ilgi önemseyen ve iş birliğine önem veren bir ders olarak ifade

edilmiştir. Yapılmış olan tanımlamalara bakıldığında, Sosyal Bilgilerin disiplinler arası yapıda olduğu ve toplum için etkin olarak katılabilecek sorumlu bireyler yetiştirme görevi üstlendiğini söylemek mümkün olacaktır.

Safran (2015), Sosyal Bilgilerin en temel amaçlarından birinin etkin vatandaşlar yetiştirmek olduğunu belirtmiştir. Etkin vatandaşı da açıklarken içinde bulunduğu topluma uyum sağlayabilen, toplumun sahip olduğu kültürü yaşayarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan, topluma her alanda katkı sağlamaya çalışan bireyler olarak belirtmiştir. Bu bağlamda toplumların devamlılıklarını sağlamaları için etkin vatandaşlara ihtiyaç duydukları göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal Bilgiler dersi de disiplinler arası anlayışla birlikte sosyal bilimlerden aldığı içerikleri bütünleştirerek bireylere aktarılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin bu bakımdan ilköğretim ve ortaokul düzeylerinde etkin vatandaşlar yetiştirme konusunda ön plana çıktığı görülmektedir.

Doğanay (2005) tarafından Sosyal Bilgiler dersinin, demokratik kültürün oluşmasında önemli olduğu ve aynı zamanda bireylere bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılarak topluma etkin şekilde katkı sağlamaları bakımından önemi vurgulanmıştır. Çengelci (2010), da aynı doğrultuda özellikle Sosyal Bilgilerin bireylere vatandaşlık bilinci ve becerileri kazandırarak toplumun ihtiyaç duyduğu bireyler yetiştirmeyi amaçladığını ifade etmiştir. Kabapnar (2016), Sosyal Bilgiler dersinin insanı, toplumu, çevreyi ve bunlar arasındaki ilişkiyi incelediğini belirterek bireylerin sosyal yaşamda deneyimler kazanmaları yardımcı olduğunu dile getirmiştir.

Michhaelis ve Garcia (1996)'ya göre, öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersinde farklı kültürleri de inceleyerek, sosyal becerilerini geliştirerek gruplar arası problemlerin analizini yaparak insan ilişkileri konusunda bilgilenirler Öğrenciler Sosyal Bilgiler ile vatandaşlık bilinci geliştirirken aynı zamanda da sorumluluk kazanarak, haklarını öğrenmiş olurlar. Öğrenciler kariyer bilinci kazanırken, doğal kaynakların kullanımı konusunda bilinçlenirken ekonomik anlamda da yeterlilik kazanırlar. Bununla birlikte öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme ile karar verme çalışmalarına daha etkin katılımları sağlanmış olacaktır. Bu bağlamda bu süreçlerde bireyler, topluma daha kolay uyum sağlayacaklar ve toplumun gelişip ilerlemesinde daha etkin rol oynayacaklardır.

Sosyal Bilgilerin tanımlamaları değerlendirildiğinde bu tanımların bireyler için günlük yaşam problemlerini çözmesine yardımcı olmak ve topluma uyum sağlayabilmelerine katkıda bulunmak Sosyal Bilgilerin temel amaçları etrafında disiplinler arası yaklaşımla bireylerin yararına sunulan bir ders olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bireylere kazandırılmak istenen bilgi, beceri ve değerlere de yer verildiği de bilinmektedir.

2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNİN TARİHÇESİ

Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini oluşturan disiplinlerin geçmişleri incelendiğinde Öztürk (2015)'e göre antik Yunan dönemlerine kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte Sosyal Bilgilerin okullarda yerini alması 19. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da gerçekleşmiştir. Sosyal Bilgiler dersinin içeriğini oluşturan derslerin tüm ülkelerde 20. yüzyıla kadar tek disiplinli programlarla verildiği bilinmektedir. Resmi anlamda Sosyal Bilgiler, 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kabul edilmiştir (Moffatt, 1957). 1916 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler programında çok disiplinli anlayışla tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri verilmiştir. 1930 ve 1940'lı yıllarda yeniden kurmacılık ve öğrenci merkezli eğitimin benimsenmesine rağmen Sosyal Bilgiler dersinin 1960'lı yıllara kadar daha çok tarih ve coğrafya disiplinlerini içeren bir anlayışla yürütüldüğü görülmektedir (Safran, 2015).

Erden (1996)'ya göre Bruner'in buluş yoluyla öğrenme yaklaşımı ile birlikte 1960 ve 1970'li yıllarda Sosyal Bilgiler dersi bağlamında “Yeni Sosyal Bilgiler” hareketi ortaya çıkmıştır. Bu hareketin ortaya çıkması ile birlikte Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki tarih ve coğrafya konu ağırlıkları azaltılarak diğer sosyal bilimlere eklenmiştir. Bu hareketle birlikte araştırma inceleme yöntemi tercih edilerek aktif öğrenme anlayışı benimsenmiştir. Bilgili (2013)'ye göre bu anlayışta başarı sağlanamayarak 1980'li yıllarda tekrar geleneksel anlayışa dönmüştür. Dilek ve Öztürk (2005), 1994 yılında NCSS tarafından açıklanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına ait standartların, programın tüm öğelerinin dayanak noktası olduğunu belirtmişlerdir.

Dünyada Sosyal Bilgiler öğretiminin tarihsel süreç içinde hangi evrelerden geçtiğini bilmek, Sosyal Bilgiler öğretiminin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlaması bakımından önemlidir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretiminin Türkiye'deki tarihsel süreci hakkında da bilgi sahibi olunması Sosyal Bilgiler öğretiminin hem anlaşılması hem de geliştirilmesi noktasında önemli görülmektedir.

Sosyal Bilgiler bağlamında okutulan dersler tarih ve coğrafya olarak sınırlı kalsa da ilk kez ilkokul programında II. Abdülhamid zamanında okutulmaya başlandığı bilinmektedir (Öztürk, 2015). Bilgili (2013) de 1913 yılında vatansever ve milli değer algısı yüksek bireyler yetiştirebilmek amacıyla bu derslerin yanına malumat-ı medeniye ve ahlakiye ile iktisadiye derslerinin de ilköğretim öğretim programına alındığını belirtmiştir.

1926 yılından 1962 yılına kadar olan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri ayrı ayrı olarak aktarılmıştır (Öztürk ve Otluoğlu, 2003). 1962 yılında ise bu derslerin yerini Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi almıştır (Sönmez, 2010). 1968 yılında ise bu ders artık Sosyal Bilgiler dersi adı altında aktarılmaya başlanmıştır (Erden, 1996). Gültekin (2008)'e göre 1985 yılına gelindiğinde Sosyal Bilgiler dersi yerine milli tarih ve milli coğrafya dersleri verilmeye başlanmıştır. 1998 yılında ise Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı hazırlanarak 2005 yılına kadar bu program kullanılmıştır. 2005 yılında geliştirilen program ile birlikte tematik öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenme ve problem çözme becerileri ön plana çıkarılarak yapılandırmacı eğitim anlayışı hâkim olmuştur (Öztürk, 2015). Bu program ile birlikte ara disiplinler, etkinlikler, kazanımlar, değerler, beceriler ve öğrenme alanları gibi yeni eklemeler de kazanılmıştır (Ata, 2015). 2005 yılındaki Sosyal Bilgiler dersi öğretim programından sonra da Millî Eğitim Bakanlığı'nın öğretim programlarını yenileme çalışmaları sonucunda 2018 yılında ve 2024 yılında yeni Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları geliştirilmiştir.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI

Bu bölümde Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan Brundtland Raporu (1987)'nda yer alan sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ve bu amaçların da alt boyutlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda da SBDÖP ve ders kitapları incelenerek, daha sonrasında da öğrencilerin yazdıkları kompozisyonlar ile ortaokul öğrencileri için geri dönüşüm ölçeği kullanılarak öğrenci görüşlerinden faydalanılmıştır.

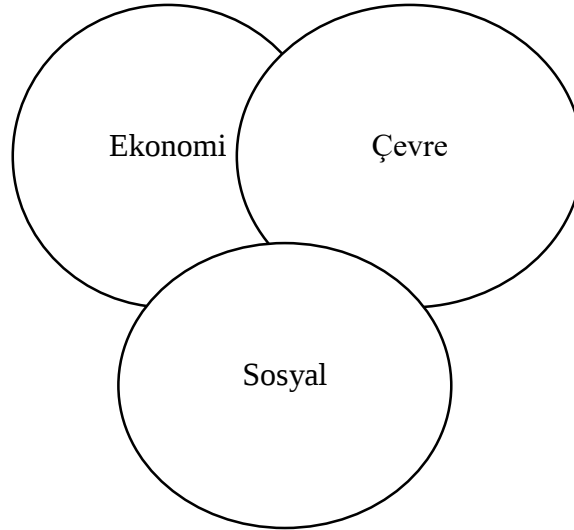
3.1. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

İnsan yaşamında önemli bir yeri olan sürdürülebilir kalkınma kavramı ve alt boyutları hakkında yorum yapabilmek için sürdürülebilir kalkınmanın tanımını yapmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Oxford İngilizce sözlükte sürdürülebilir kalkınma, çevresel olarak sürdürülebilir olma özelliği; tükenebilen kaynakların uzun süreli

tükenmesinden kaçınma durumunun bir süreç veya işletmenin devam ettirilebilme derecesi şeklinde açıklanmıştır (Oxford English Dictionary, 2024: 84). Benzer bir tanıma göre sürdürülebilir kalkınma kavramı, ortalama yaşam kalitesini potansiyel olarak tüm gelecekteki nesiller tarafından paylaşılabilecek şekilde kaynak tabanını yönetmek amacıyla neslin bir gerekliliği olarak tanımlanmıştır (Asheim, 1994). Brundtland Raporu'na göre tüm ülkeler için öngörülen kalkınma modeli içinde uzun vadeli, kalıcı bir ekonomik büyüme; kalkınma ile doğa arasındaki dengeyi koruyan ekonomi; doğayı tüketmekten kaçınan uygulamalara dayanan ve uzun vadede sürdürülebilir bir ekonomik gelişme biçiminde tanımlanabilmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

Sürdürülebilir kalkınmanın daha kolay anlaşılması amacıyla kullanılan çevresel koruma, ekonomik büyüme ve sosyal eşitlik boyutlarının birleşmesi ile meydana gelen basit bir model üretilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma çoğu zaman bu üç kavram üzerinden modellenebilir (Keiner, 2005). Daha sürdürülebilir bir yaşam için çevresel, ekonomik ve sosyal yönden gelişme son derece önemli olarak görülmektedir (Büyükuslu, 2021). Şekil 2'de sürdürülebilir kalkınmanın üç alt bileşeni gösterilmiştir (Fauzi, Svensson ile Rahman, 2010).

Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramının Üç Alt Bileşeni

Şekil 2'de incelendiğinde sürdürülebilirliğin bu üç bileşeninin dengeli şekilde ele alınması gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir (Özgen, 2019). Sürdürülebilirliğin üç bileşeninin de birbiri ile son derece ilişkili olduğu ve birbirinden ayrı olarak incelenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır (Harris, 2000). Buradaki ekonomik boyut kıt olan kaynakların en verimli şekilde kullanımı, mal ve hizmetlerin devamlılık ilkesine göre

üretilmesi, tarımsal üretim ve sanayi üretimine zarar veren sektörel dengesizlikten kaçınılma, iç ve dış borçların yönetilebilir seviyede sürdürülebilirliği konuları ile ilgiliyken sosyal olan boyut insan ve toplum odaklıdır ve sürdürülebilir bir sistem, eğitim ve sağlık gibi sosyal olanakların yeterliliği ve insanlar arasındaki eşit dağılımı, cinsiyet eşitliğini, siyasal katılım konularına dikkat çekilmektedir. Çevresel olan boyut ise ekosistemlerin değişen durumlara uyum sağlayabilmesi ile ilgilidir. Burada yenilenebilir kaynak sistemlerinin istismar edilmesinden kaçınılması gerekir. Çevresel sürdürülebilir bir sistem, biyolojik çeşitlilik, atmosferik denge ve diğer ekosistemlerdeki unsurların korunmasını da sağlayabilmelidir. Özellikle çevresel olan sürdürülebilirliği sağlamadan ekonomik ve sosyal boyutu sağlamak oldukça güçtür (Tıraş, 2012). Sürdürülebilir kalkınma çevre, toplum ve şimdiki nesillerin gelecekteki nesiller için sorumlulukları arasındaki ilişkileri tamamlayan bir yapıdan oluşmaktadır (Özmehmet, 2008). Burada iç içe geçmiş bir yapı karşımıza çıkmaktadır.

Daha genel bir kapsamla bakıldığında sürdürülebilir kalkınma bağlamının sosyal alandaki boyutu, bireylerin temel gereksinimlerinin karşılanmasının zaruri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, toplumsal çeşitliliğin sürdürülmesi ile desteklenmesi, yönetim ve ayrıca güvenlik gibi konuların sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu kapsamında olduğu görülmektedir (Bilgili, 2017). Bununla birlikte sosyal boyutun hızlı nüfus artışı, yoksulluk, düşük eğitim seviyesi, sağlık hizmetleri, istihdam yetersizliği gibi çok çeşitli sorunlarla da ilgili olduğu bilinmektedir (Kınacı, Albuz Pehlivan ve Seyhan, 2011). Sosyal boyutun, içerdiği konular itibarı ile bireylere daha fazla nitelikte dolu bir hayat yaşamayı amaçladığı çıkarımı yapılabilir. Sürekli olarak hızlı gelişen sanayileşme, kentleşme, tarımın modern koşullarda yapılması, teknolojiye ve ekonomideki gelişmeler kaynak-ihtiyaç dengesine zarar vermiş, sosyal refah sağlama çabalarının yaşamın geleceğine tehdit oluşturmaya başladığı görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutu, doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını, doğal çevreyi en iyi şekilde tanıyabilmek amacıyla bilimsel çalışmaların yapılmasını, doğaya bırakılan atık maddelerin azaltılmasını ve geri dönüşümün ön plana çıkarılmasını içermektedir (Kınacı, Albuz Pehlivan ve Seyhan, 2011). Çevresel boyut, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri amacıyla gereken şartları sunan doğal çevrenin özelliklerine yoğunlaşmaktadır. Neoklasik ekonomi ile çevre

bilimsel ekonomi bakış açıları da doğal çevrenin nitelik ve niceliğine doğal sermaye olarak bakmaktadırlar (Yeni, 2014).

Sürdürülebilir kalkınma kapsamında çevre boyutu değerlendirildiğinde, dünya üzerindeki doğal kaynakların tüketim hızlarının, doğanın kendisini yenileme hızı bakımından daha yavaş gerçekleşmesi ve doğal çevreye zarar verici faaliyetlerin önlenmesi ile alakalı olduğu söylenebilir. Dünya nüfusunun sürekli artmaya devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda bu artışla beraber kaynakların bilinçsiz ve aşırı kullanımı sürdürülebilir çevrenin önündeki en önemli engellerden birisini oluşturmaktadır olduğu söylenebilir. Bu kapsamda doğal kaynaklar en iyi şekilde koruma altına alınmalıdır (Atmaca, 2018). Doğal kaynak ve canlı ekosistemlerin koruma altına alınması, sürdürülebilir ekonomik üretimin sağlanmaya çalışılması ve nesiller arası eşitliği sağlamak açısından önem taşımaktadır olduğu bilinmektedir. Çevresel bağlamda nüfus artışına ve toplam kaynak istek ve kullanma oranına kısıtlamalar olmalı ve yaşam alanlarının bütünlüğü ile türlerin farklılıkları korunmalıdır. (Harris, 2003). Sürdürülebilir kalkınma değerlendirildiğinde çevresel boyutu çevredeki tüm sistemlerin tek parça halinde incelenme amacıyla olduğu görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma bağlamının ekonomik anlamdaki boyutu genel itibari ile birikmiş olan paranın ve kaynakların saklanıp korunmasını başka bir deyişle sermayenin tüketilmeden kullanılmasını içermektedir (Nemli, 2004). Sürdürülebilir kalkınmanın ekonomik boyutu, yeryüzündeki kaynakların kısıtlı olması bağlamında ekonomik faaliyetlerde kaynak kullanımında daha duyarlı olmayı ön plana çıkarmaktadır (Yavuz, 2010). Doğal kaynakların sınırsız olmaması nedeniyle bireylerin yaşam şartlarını güzelleştirme konusunda bunların tümünü adaletli olarak pay edebilmek amacıyla çalışmak ve elde olan bu kaynaklardan en verimli biçimde yararlanabilmelerini sağlamaya çalışmak, bu boyutun temel amaçları olarak karşımıza çıkmaktadır (Kınacı, Albuz Pehlivan ve Seyhan, 2011). Bu boyut ayı zamanda üretime katkı sağlayan değişik sermaye kaynaklarının var olmasını gerekli kılmaktadır (Harris, 2003). Turgut (1996)'a göre sürdürülebilir kalkınma, bugün hem ulusal ölçekte hem de evrensel ölçekteki çevre koruma politikalarının genel olarak kabullenilmiş ana kavramı olarak bilinmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk olarak, 1987 yılında gerçekleştirilen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyon tarafından hazırlanan Brundtland Raporu'nda "Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel

Amaçlar, 2024). 1992 yılında gerçekleştirilen Rio Konferansı'nda "Doğal kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanımı" olarak tanımlanan sürdürülebilirliğe bakıldığında yenilenemeyen doğal kaynakların azalması durumunda ortaya ciddi sorunların çıkabileceğine işaret edildiği görülmektedir. Bu durumda çevre ile etkileşim kurarken toplumlar, doğal ortamı en basit halinde tutabilecek davranışlar göstermek ve insan uygulamaları ile zarar görmüş çevreyi geri kazanma amaçlı faaliyetlerde bulunulması doğru olacaktır (Kaya ve Tomal, 2011). Bu durumda toplumların sadece tüketim toplumu olmaktan çıkarak çevreye duyarlı, bilinçli tüketim gerçekleştiren insanlara dönüşmesi gerekliliğine vurgu yapıldığı görülmektedir (Tıraş, 2012).

Rio'da 1992 yılında gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda, milletlerin çevreye duyarlı yönetim şekilleri benimsemeleri ile ilgili birçok ilke ortaya konulmuştur. 2000 yılındaki BM Binyıl Zirvesi'nde kabul edilmiş olan "Binyıl Bildirisi ve Binyıl Kalkınma Hedefleri" belirlenmiş ve sekiz maddeden oluşmuştur. Burada kararlaştırılan sekiz hedef aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi
- Evrensel ilköğretimin sağlanması
- Cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi
- Çocuk ölüm oranının azaltılması
- Anne sağlığının iyileştirilmesi
- HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi
- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması
- Kalkınmaya yönelik küresel iş birliğinin geliştirilmesidir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024: 7).

2012 yılında düzenlenen BM Sürdürülebilir kalkınma Konferansı (Rio+20) Zirvesi'nde "Yeşil Büyüme" hedefi doğrultusunda ele alınan konu başlıkları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Sürdürülebilir kalkınmanın kuramsal çerçevesi,
- İklim değişikliği,
- Afet risk azaltımı,
- Sürdürülebilir üretim ve tüketim,
- Kimyasallar ve atık,
- Sürdürülebilir ulaşım ve kentler,
- Sağlık ve nüfus,
- Sürdürülebilir turizm,
- Okyanuslar ve denizler,
- Su ve sanitasyon,

- Gıda güvenliği ve sürdürülebilir tarım,
- İstihdam,
- Ormanlar,
- Biyoçeşitlilik,
- Çölleşme,
- Arazi bozunumu ve kıtlık
- Madencilik,
- Cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesi,
- Yoksulluğun azaltılması (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024: 9).

Türkiye’de on birinci kalkınma planında artan gıda talebi, iklim değişikliği, kentleşme, toprak ve su kaynakları ile tarımsal ürünler ve üreticiler üzerinde baskı ortamı oluştururken; değişmekte olan iklim şartlarına uygun bitki ve hayvan türlerinin geliştirilmesinin, çevre ve biyo-çeşitliliğin korunmasının önem kazandığı; nitelikli iş gücüne ve teknolojiye duyulan ihtiyacın arttığı da vurgulanan konular arasındadır. Bu planda özellikle çevre koruma ve kirlilik önleme konusunun enerji, imar, tarım, sanayi, ulaşım, sağlık, turizm ve afet yönetimi gibi boyutların tüm sektörlerle entegre edilmesi ile çevre ve doğal kaynakların korunmasının, kalitesinin iyileştirilmesinin, etkin ve sürdürülebilir şekilde yönetiminin sağlanmasının, çevre ve iklim dostu uygulamaların gerçekleştirilmesinin, toplumdaki her kesimin çevre bilinci ile duyarlılıklarının artırılmasının temel amaç olduğu belirtilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bu zamanın ihtiyaçlarını karşılamak olarak belirtilmektedir (Wced, 1987). Sürdürülebilir kalkınmanın önde gelen itici sebeplerinden biri, sürdürülebilir tüketim alışkanlığı olarak görülür. Sürdürülebilir tüketim, temel insan ve toplum ihtiyaçlarının dikkate alınmasını ve israf ile aşırı tüketimden kaçınılmasını önermektedir (Abdulrazak ile Quoquab, 2018). Çevresel, ekonomik ve sosyal olan sürdürülebilir kalkınma faktörlerini betimleyen ölçütler tablo 1’de (Kahn, 1995) verilmiştir.

Tablo 1. Sürdürülebilir Kalkınma Faktörlerine İlişkin Ölçütler

Faktör	Ölçütler
Ekonomik sürdürülebilir kalkınma	Büyüme Gelişim Üretkenlik Daralma-küçülme
Sosyal sürdürülebilir kalkınma	Eşitlik Yetkilendirme Ulaşılabilirlik Katılım Paylaşım Kültürel kimlik Kurumsal istikrar
Çevresel sürdürülebilir kalkınma	Eko – sistem bütünlüğü Taşıma kapasitesi Biyoeçeşitlilik

Ekonomik sürdürülebilir kalkınma, çevresel varlıkları korumaya yönelik standartların karşılanması maliyetlerinin en aza indirmeyi planlayan analizleri içermesi önerilmektedir (Morelli, 2011). Sosyal sürdürülebilir kalkınma, güçlü olan bir sosyal uyum duygusu ve temel hizmetlere erişimde eşitlik anlayışı olarak tanımlanabilmektedir. Diğer bir deyişle sosyal sürdürülebilir kalkınma topluluklar içinde yaşamı iyileştiren bir koşul ve topluluklar içinde bu koşulu gerçekleştirebilecek süreç olarak görülmektedir (McKenzie, 2004). Çevresel sürdürülebilir kalkınmada öncelikle çevrenin olması gereken durumdan daha önceki bir zamanda tükenmesini veya zarar görmesini engellemek amacıyla alınan önlemler olduğu söylenebilir (Buckingham ile Theobald, 2003).

Birleşmiş Milletler bünyesinde “Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu” kurulmuş ve bu komisyon sürdürülebilir kalkınmanın temelinde olan göstergeleri üzerine çalışmalar yapmıştır. 1995 yılında “Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Çalışma Programı”nı uygulanmaya başlamıştır. Bu konuda çalışmalarla 96 temel gösterge ile başlayan süreç, sonrasında 50 göstergede birleştirilmiştir. 2001 yılına gelindiğinde gösterge setleri oluşturularak temalar halinde gruplamalar yapılmıştır. Bu gösterge temaları Tablo 2’de verilmiştir (BM, 2007).

Tablo 2. Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu Gösterge Temaları

Yoksulluk Yönetim Sağlık	Temiz su Eğitim Demografi Doğal afet	Atmosfer Kara, Okyanuslar, denizler ve kıyılar	Biyoçeşitlilik Ekonomik gelişme Küresel ekonomik ortaklık Tüketim ve üretim kalıpları
--------------------------------	---	---	--

2015 yılında BM tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kabul edilmiştir. BM Kalkınma Programı tarafından 17 Sürdürülebilir Kalkınma Amacı ve 169 alt amacı belirlenmiştir. Programda gerçekleştirilmek istenilen temel amaç, yoksulluğu ve diğer yoksunlukları sona erdiren, iklim değişikliği ile savaşılan, su kaynaklarımızı ve orman varlığımızı korumaya çalışan, sağlık ve eğitimi iyileştiren, eşitsizliği azaltmak için çabalayan, ekonomik olarak büyümeyi destekleyen stratejilerle el ele gitmesi gerektiğinin farkında olmak olarak belirtilmiştir. BM Kalkınma Programı tarafından belirlenen sürdürülebilir kalkınma amaçları aşağıda belirtilmiştir:

- Yoksulluğa son
- Açlığa son
- Sağlık ve kaliteli yaşam
- Nitelikli eğitim
- Toplumsal cinsiyet eşitliği
- Temiz su ve sanitasyon
- Erişilebilir ve temiz enerji
- İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme
- Sanayi, yenilikçilik ve altyapı
- Eşitsizliklerin azaltılması
- Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar
- Sorumlu üretim ve tüketim
- İklim eylemi
- Sudaki yaşam
- Karasal yaşam
- Barış, adalet ve güçlü kurumlar
- Amaçlar için ortaklıklar (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024: 13).

Bu başlıklar altında toplanan sürdürülebilir kalkınma amaçlarının alt temaları aşağıdaki bölümde içerikleri ile birlikte ele alınmıştır.

3.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI ALT TEMALARI

3.2.1. Yoksulluğa Son

Yoksulluk, genel olarak işsizlik durumundan kaynaklanan bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamada karşılaşılan bir sorun olarak belirtilmiştir (Amsden, 2012). Yoksulluk durumunu azaltmak amacıyla çeşitli sosyal, ekonomik ve politik girişimler önerilmektedir. Dünyada güç sahibi olan toplumlara bakıldığında bu toplumların bilgi ve iletişim teknolojilerine ve piyasa denetleyicisi olan sistemlere de sahip oldukları görülmektedir (Sapancalı, 2001). Bu bağlamda teknolojik gelişmelerin toplumların ekonomik seviyelerine önemli katkılar sağladığı görülebilir. Yoksulluk durumunun azaltılması amacıyla en önemli adımların ülke ve yönetim düzeyinde atılması önemli olarak değerlendirilebilir.

Yoksulluğa sebep olan bir diğer etmen ise yetersiz eğitimidir. Kaliteli ve yeterli bir eğitim ile bireylerin ve toplumun hem bilinçli olması hem de gelir elde edebilmeleri için gereken becerilerin kazandırılması mümkün olabilir. Aynı zamanda eğitim, bireylerin ve toplumun teknolojik gelişmelere uyum sağlamalarına ve bunları günlük hayatlarında kullanmalarına olanak sağlayabilmektedir (Aktan ve Vural, 2002).

Kadınların ekonomik bakımdan güçlendirilmesi de yoksulluğu azaltmak için başka bir çözüm yolu olarak görülebilir. Çeşitli teknolojilerin sağladığı yenilikçi faaliyetlerin kadınları yoksulluğu azaltma konusunda desteklediği görülmektedir. Kadınlar teknoloji ile sağlık, ekonomi, eğitim gibi alanlarda bilinçlenmekte, haberleşme ağı kurmakta, girişimcilik faaliyetlerinde bulunmakta ve bu durumların kadınları daha da güçlü hale getirmekte olduğu ifade edilmektedir (Tang, 2022).

Birleşmiş Milletler, Dünya üzerinde çeşitli yoksulluk türlerinin olduğunun ve çok fazla yoksulluğun olduğunun açıklamasını yaparken yoksulluğun birden fazla boyutunun da olduğunu ancak işsizlik, toplumsal dışlanma ve doğal afetler ile diğer dış etkenlere açık olan kesimlerin üretkenlik özelliğinin daha da azalması gibi konularını ön plana çıkarmakta olduğu görülmüştür (Tang, 2022). Bir insanın refah seviyesinin diğer insanların refahına bağlı şekilde olduğuna dikkat çekilerek artan işsizlik düzeylerinin ekonomik gelişmeyi engellediği, toplumsal uyuma zarar verdiği, siyasi ve sosyal sorunları arttırdığı, istikrarsızlıkları ve çatışmaları tetiklediği konuları da Brundtland Raporunda vurgulanan konular arasındadır. Raporda özellikle genç bireylerin siyasi karar mekanizmaları ile iletişim kurmak yoluyla haklarını savunmaları ve seslerini duyurmaları

gerektiğini belirtmiş ve kuşaklar arası bilgi paylaşımı ile her yaşta yenilikçi, eleştirel düşünmeyi destekleyerek bireylerin yaşamlarında toplumsal dönüşümü destekleyebileceklerini dile getirmiştir. Karar alıcı konumdaki bireylerin yoksul kesime yönelik üretici iş imkânı sağlanması konusunda yardım edebilecekleri belirtilmiş, hükümetlerin yoksulluğu azaltmayı öngören stratejiler ve mali politikalar üretebilecekleri vurgulanmıştır. Özel sektör grubunun ise yoksullar için ekonomik fırsatları ve olanakları desteklemesi, küçük işletmeler ve kayıt dışı çalışanları gibi en yoksul kesim üzerinde yoğunlaşabilmesi durumu belirtilmiştir. Yoksulluğun sonuçlarının farkındalığını artırmak amacıyla akademi ve eğitim dünyasına da büyük rol düştüğü kaydedilmiş, yeni ve sürdürülebilir yaklaşımlar ortaya koyulması gerekliliği üzerinde durulmuştur (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.2. Açlığa Son

Açlık sorununun, insanlık tarihi boyunca en çok karşılaşılan sorunlardan birisi olduğu bilinmektedir. Şu anki mevcut durum korunduğunda 2050 yılında bir milyardan fazla insanın gıda sıkıntısı çekebileceği öngörülmüştür (Bratspies, 2014). Bu bağlamda her alanda yaşanan gelişmeler ve değişimler söz konusu olup, alınacak olan tedbirler ile bu sorunun üstesinden gelmenin mümkün olacağı belirtilmiştir.

Gün geçtikçe nüfusun ve bu duruma bağlı olarak gıda ihtiyacının artmakta olduğu bilinmektedir. Devletlerin tarımsal alanda büyüyüp gelişmesi artık teknolojik seçenekler olmadan mümkün olabilmektedir. Bu durumda teknolojik gelişmelerin benimsenerek kullanımının sağlanması, geçim kaynaklarını destekleyen tarımsal etkinliklerin devam etmesini sağlarken hem tarım alanında üretkenliği arttırmak hem de yoksulluğu azaltmak amacıyla önem taşımaktadır. Üretici bakımından da teknolojinin, üretkenliği destekleyerek maliyetleri düşürdüğü görülmektedir. Artan üretkenlik ve ihtiyaçlar ile birlikte iş gücü talebi de artarken dolaylı yoldan gıda fiyatlarının düşmesine sebep olabilmektedir. Yoksul insanlar açısından bakıldığında teknoloji, istihdam alanı ve gelir elde edilmesini destekleyen bir olgu olarak görülmektedir. Bununla birlikte düşük gıda fiyatlarının olması ile bireylerin daha az harcama yapmalarını öngörülebilmektedir (Kassie vd., 2011).

Üreticilerin yüksek deneyim düzeyine ulaşmalarının ve üretkenliği arttıran teknolojilerin kullanılmasının sağlanması ile birlikte, üretimde yüksek verim elde edilebilir (Wongnaa ve Awunyo-Vitor, 2018). Bu bağlamda yoksulluk ve açlık

konularının birbiri ile çok ilişkili konular olduğu, yoksulluk için bulunan çözümlerin açlık sorununa da çözüm getirdiği söylenebilir. Açlığa son temasında temel amacın açlığı sonlandırmak, gıda güvenliğini sağlayabilmek, beslenmeyi iyileştirmek, geliştirmek ve sürdürülebilir tarımı teşvik etmek olduğu raporda belirtilmiştir. Yetersiz oranda beslenme ve açlık, insanların daha az üretebileceği, daha kolay hasta olabileceği ve bu nedenlerden daha az gelir elde edeceği, geçim kaynaklarını gerekli oranda artıramayacağı anlamına gelebilmektedir. Dünya üzerinde tüm insanlığa yetecek seviyede yiyecek olmasına rağmen çok fazla insanın açlık çekmesinin nedeni olarak yetersiz hasat ve gıda israfı şeklinde belirtilmiştir. Savaşlar da üretim yapılacak yerlerin tahrip edilmesi sonucu üretimin olumsuz etkilenmesine sebep olabilir. Dünyada açlığın yok olması sağlık, eğitim, eşitlik ve sosyal kalkınmayı, ekonomileri olumlu şekilde etkileyebilir. Açlık önlenemediği durumda ise sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gerçekleştirilmesi zorlaşabilir. Yaşam içinde çiftçilere ve pazarlara destek olarak daha sürdürülebilir gıdaları seçerek ve gıda israfı ile mücadele sağlayarak bu konuya katkı sağlanabileceğine Brundtland Raporunda değinilmiştir. Brundtland Raporunda, tüketici ve seçmen bireyler olarak hükümetlerden ve iş dünyasından açlığı bitirecek isteklerde bulunabileceğimiz gibi sosyal medyada veya toplumsal çevremizde de bu konu hakkındaki tartışmalara katılabileceğimizden söz edilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.3. Sağlık ve Kaliteli Yaşam

Sağlıklı yaşamın sağlanması ve her yaşta refahın teşvik edilmesi sürdürülebilir kalkınma için temel olan bir konu olarak değerlendirilebilir. Kötü olan sağlık koşulları, yoksulluk ve açlığın hem nedeni hem de sonucu olabilmektedir. Az gelişmiş olarak sınıflandırılan ülkelerde anne ve çocuk ölümlerinin azaltılması amacıyla aşılama ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesinde önemli adımlar atılmasına rağmen bireylerin sağlıkları için daha çok çalışma yapılması gerektiği de bilinmektedir (Bedrinana vd., 2021).

Şehir yaşamına bakıldığında bireylere sürdürülebilir bir çevre sağlanmasının fizyolojik ve psikolojik yönden destek olduğu, stres durumunu azalttığı ve hastalıkları önlediği belirlenmiştir (Reeves vd., 2019). Bu durumun sürdürülebilir kalkınma kapsamında özellikle sağlıklı bireyler yetiştirilmesi konusunda önem taşıdığı bilinmektedir. Sağlık ve kaliteli yaşam konusunda temel amaç olarak sağlıklı yaşamların güvence altına alınması ve mutluluğun tüm insanlar için desteklenmesi olarak

belirlenmiştir. Ancak sağlık hizmetlerine erişim konusunda eşitsizliklerin hala devam ediyor olmasına da dikkat çekilmiştir.

Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan rapora göre “Sağlık ve Kaliteli Yaşam” başlığı altında ele alınan konular ve temanın hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla;

- Bilgiye dayalı şekilde seçimler yapmak ve çocuklarınızı aşılatmak yoluyla kendi sağlığını güçlendirerek ve koruyarak işe başlamanın gerekliliği,
- Toplumda sağlıklı yaşam koşullarına ve kaliteli sağlık hizmetlerine tüm insanların erişme hakkı olduğu konusunda farkındalığın artırılması gerekliliği,
- Tüm insanların daha sağlıklı bir yaşam sürmesi amacıyla okullar, spor kulüpleri ve takımları ile kuruluşlar gözetiminde girişimlerde bulunulabilmesi,
- Karar alıcı organların sağlık hizmetlerine erişim konularında verdikleri sözlerin takipçisi olunabileceği şeklinde insanların üzerine düşen sorumluluklar belirtilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024: 1).

3.2.4. Nitelikli Eğitim

Nitelikli eğitimin, herhangi bir ayrım olmadan her birey için ücretsiz, eşitlikçi ve kaliteli şekilde bireylerin öğrenim hayatlarını tamamlamalarını hedeflediği bilinmektedir. Her konuda ilgili becerilere sahip bireylerin yetiştirilmesi de nitelikli eğitimin hedefleri ile gerçekleşebilir (Kahyaoğlu ile Akpınar, 2022). Nitelikli eğitim konusunda temel amaç olarak, tüm insanlar için kapsayıcı ve nitelikli eğitimin sağlanması ile yaşam boyu öğrenmenin desteklenmesi belirtilmiştir. Aynı zamanda nitelikli eğitimin sağlanabilmesi bağlamında teknoloji ile zenginleştirilmiş öğrenme ortamları öğrencilerin katılımını, eleştirel düşünme becerilerini, beceriler geliştirmelerini ve öğrencilerin potansiyellerinin farkına varmalarını sağlanmasının da doğru olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda öğrenme ve öğretme süreçlerinde teknolojik olarak zenginleştirilmiş ortamların kullanılmasının öğrencilerin çok yönlü gelişimini de destekleyeceği düşünülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma konusunu toplumsal düzeyde sağlayabilmek amacıyla dijital yeterliliğin de geliştirilmesine önem verilerek daha fazla çaba harcanmasının gerekli olduğu belirtilmektedir (Visvizi vd., 2018).

Dijital yetkinliklere sahip olan toplumların bilgiyi üretme, içerikler geliştirme, bunları paylaşma, problem çözme gibi becerilere ve daha fazlasına sahip bireylerden oluştuğu öngörülmektedir. Bu bireylere bakıldığında yaşam boyu öğrenmeyi benimseme, değerlendirme ile problem çözme, dijital vatandaş olma gibi yetkinliklere de sahip oldukları dikkat çekmektedir. Sözü edilen bireylerin girişimci, kültürel farkındalığı yüksek, esnek karar alabilen, ekip çalışmalarına uygun, eleştirel düşünme ve kendi

kendine öğrenme gibi en temel 21. yüzyıl becerileri bulunduğu bilinmektedir (Malik, 2018).

İnsanlar nitelikli eğitim gördüklerinde yoksulluk içinde yaşamaktan da kurtulabilmektedirler. Bu durum eşitsizliklerin azaltılması ve toplumsal anlamdaki cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına, insanların sağlıklı bir yaşamı devam ettirmesine, hoşgörünün gelişmesine ve genel olarak barışçıl toplumların oluşmasına da nitelikli eğitimin katkı sağlamadığı görülmektedir.

Nitelikli eğitim hedeflerini sağlayıp gerçekleştirmek amacıyla;

- Hükümetlerden eğitim konusuna politika belirlemede ve uygulama konusuna öncelik vermelerini isteyebileceği,
- Tüm insanlara ücretsiz şekilde ilköğrenim hakkı sağlanması için lobi çalışmaları yapabileceği,
- Özel sektörü eğitim araçları ve altyapısına yatırım yapması amacıyla teşvik edebileceği,
- Sivil toplum ve gençler ile ortaklık kurmak kaydıyla yerel seviyede eğitimin önemi hakkında farkındalığı artırabileceğinden

söz edilmiş ve neler yapılabileceği belirtilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024: 2).

3.2.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda temel amacın, toplumsal alanda cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların ve kız çocuklarının konumlarının güçlendirilmesi olarak belirtilmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların eşit şekilde dağılmasına bağlı olarak gelişebilir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği ile insan hakları olmadan sürdürülebilir kalkınmanın da olması olanaklı görülmemektedir. Özellikle de kadınların toplumda güçlü ve önemli rollere sahip olmasının toplumların gelişmesinde önem taşıdığı bilinmektedir. Kadınların hem aile hem de toplumun tamamı düzeyinde güçlendirilmeye çalışılması, tüm süreçlerde katılımına engel olan değişkenlerin ortadan kaldırılması sürdürülebilir kalkınma konusunda kilit noktalardan birini oluşturmaktadır (Pathania, 2017).

Kadınların toplum içinde arka planda kaldıklarında tüm alanlarda erkeklerin ağırlıklı şekilde katılımı görülmektedir. Bu şekildeki toplumların sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmeleri ancak ekonomik, politik, sosyal ve çevresel alanlarda kadınların etkin role sahip olmalarına, eğitime erişimlerinin desteklemeleri kadınları güçlenmelerine ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamalarına öncelik vermeleri ile

olanaklı olabileceği belirtilmiştir (Bayeh, 2016). Cinsiyet eşitsizliği konusu ile karşılaşma özellikle de kız çocukları için doğumdan itibaren başlayabilmekte ve yaşamları boyunca devam edebilmektedir. Hatta bazı ülkelerde sağlık hizmetleri ve yeterli beslenmeden yoksun kaldıkları için kız çocukları arasındaki ölüm oranı erkek çocuklara göre daha yüksek olabilmektedir. Ayrıca küçük yaşlarda evlendirilmek de kız çocuklarının eğitimin durumunu da etkileyebilmektedir.

Kadınların dünya ortalamasına göre erkeklerden %24 oranında ekonomik anlamda daha az maaş aldıkları konusuna da Brundtland Raporunda değinildiği görülmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliği temel anlamda bir insan hakkı olarak görülür. Toplumsal cinsiyet eşitliğini iyileştirmek, yoksulluk durumunu azaltmak, sağlığı, eğitimi, korumayı ve refah seviyesini desteklemek, kız ve erkek çocuklar için daha sağlıklı bir toplum anlamına gelebilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için fırsat eşitliğinin önüne konulan, görünür veya görünmez engelleri ortadan kaldırmak amacıyla mücadele edilebilir; kadınlar ve kız çocukları ile beraber sağlıklı ve saygılı bir ilişki durumu kurabilir. Kız çocuklarının ve kadınların haklarını kısıtlayan ve bu haklarını engelleyen olumsuz kanunların kaldırılması amacıyla çalışmalar yapılabilir. Bu sayede de toplumsal cinsiyet eşitliğine destek verilmiş olacaktır da da Brundtland Raporunda belirtilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.6. Temiz Su ve Sanitasyon

Güvenli ve temiz içme suyuna erişmek, hijyen ve temizlik gereksinimini gidermek bireylerin hayat şartlarını iyileştiren en temel gereksinimler olarak görülebilmektedir. Bu gereksinimler karşılanmadığı durumlarda çeşitli hastalıklara, çocuklarda gelişimsel ve biyolojik problemlere hatta daha kötüsü ölümlere bile sebep olabildiği bilinmektedir. Bu gereksinimler karşılandığında ise bireylerin daha fazla konfor, güvenlik, saygınlık, statü ve rahatlık kazandıkları görülmektedir. Gelişmemiş ülkelerde temiz suya erişim zorluğu, sağlıklı olmayan şartlar ve su bulabilmek için harcanan zaman hala çözüm bekleyen sorunlardan sadece birkaçı olarak söylenebilir (Hutton vd., 2014; Hutton ve Chase, 2017). Bu durumda sürdürülebilir kalkınma su imkanını sağlamak, bu imkanları arttırmak, dağıtımını sağlamak ve izlemek için teknolojiye dayanmak önemli bir araç olarak görülür ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasını desteklemesi bakımından önemli sayılmaktadır. Temiz su ve sanitasyon konusunda temel amacın bütün insanlık için suyun ve sağlık koşullarının sağlanabilirliği ve sürdürülebilir devamlılığının güvence alınması

olarak belirtilmiştir. Çünkü temiz olan suya ve sağlık koşullarına erişmek canlıların en temel hakkı olarak gözetilmelidir. Ancak insanlığın bir bölümünün hala en temel hizmetlere erişim konusunda sıkıntılar yaşadığı da biliniyor.

Temiz su ve sıhhi koşullar, sağlıklı insanlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği en başta olmak üzere tüm sürdürülebilir kalkınma amaçlarının temel direği olarak görülmektedir. Su kaynaklarımızın sürdürülebilir yönetimi gıda ve enerji üretiminin daha iyi yönetilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla insan onuruna yakışır iş olanaklarının artmasına ve ekonomik kalkınmaya da katkı sağlamış olmaktadır. Bu bağlamda su ekosistemleri, biyolojik çeşitlilik korunabilir, iklim değişikliği ile mücadele konusunda adım atılabilir.

Bu amaçlar çerçevesinde sivil toplum kuruluşları, hükümetleri temiz su ve sıhhi koşulların oluşturulması ve geliştirilmesi alanında yapılan yatırımlar konusunda hesap vermeye yönlendirebilmeli, yatırımlardan özellikle kadınlar, gençler ve çocukların faydalanmalarını sağlamalıdır. Bu alandaki planların işleme konulabilmesi, bir yandan insanları ve ekonomiyi geliştirirken diğer yandan da çevrenin korunması yoluyla kazan-kazan sonucunu ortaya çıkarabilecektir. Ayrıca Dünya Su Günü ve Dünya Tuvalet Günü sayesinde kampanyalar başlatabileceği, sıhhi koşulların önemi hakkında farkındalık yaratabileceğin Brundtland Raporunda yer aldığı görülmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.7. Erişilebilir ve Temiz Enerji

Temiz enerjinin erişilebilir olmasının, özellikle de elektrik, temiz pişirme yakıtları ve teknolojilerine erişim olanağını kapsadığı bilinmektedir. Dünya üzerinde pek çok alanda olduğu gibi çeşitli bölgeler arasında dünyada temiz enerjiye erişim konusunda eşitsizliklerin dikkat çektiği görülmektedir. Günümüzde en düşük temiz enerji erişim oranlarına Afrika ülkelerinin sahip olduğu bilinmektedir. Bu durumun nedenleri arasında iş istihdamı, politik rejimler, ekonomik enflasyon ve finansal zorluklar gibi sebeplerin olduğu bilinmektedir. Bu durumlar geliştikçe temiz enerjiye erişim oranının artması da beklenmektedir (Kwakwa vd., 2021). Ayrıca dünyanın birçok ülkesinde yenilenemeyen enerji kaynaklarına bağımlılık oranlarının fazla olduğu bilinmektedir. Politika yenileşmeleri, finansman kaynakları, teknolojik yenilikler, ekonomik büyümenin sağlanması, yenilenebilir ve bunun yanında alternatif enerji kaynaklarının hızlı bir şekilde teşvik edilmesi gibi önerilerin, temiz enerji hedeflerine ulaşılabilmesi amacıyla önem taşıdığı bilinmektedir (Singh ve Ru, 2022).

Erişilebilir ve temiz enerji konusu kapsamında temel amacın tüm insanların uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişiminin güvence altına alınması olarak saptandığı görülmektedir. Günlük yaşamın sorunsuz devam edebilmesi ve eşit bir kalkınma amacıyla erişilebilir ve güvenilir enerjiye ihtiyaç olduğu bilinmektedir. İyi düzenlenmiş olan bir enerji sistemi iş dünyası, tarım, altyapı, ilaç ve eğitim, iletişim ve yüksek teknoloji başta olmak üzere tüm sektörlerle destek sağlayabilmektedir. Enerjiye erişim konusundaki eksiklikler insani ve ekonomik kalkınmanın önündeki engeller olarak görülmektedir.

Doğal çevre ile ilgili sorunları çözmek amacıyla ülkeler erişilebilir, güvenilir ve sürdürülebilir enerji sistemlerine geçmek için yenilenebilir enerji alanına yatırımlar yapılmalı ve arttırılmalı, enerji verimliliğini ön plana çıkarılmalıdır. İş dünyası hidroelektrik su kaynaklarını kullanarak ve geliştirerek, biyoenerji ve elektrik talebini yüzde yüz yenilenebilir kaynaklardan sağlamak kaydıyla ekosistemleri koruyabilirler. İş dünyası da hidroelektrik su kaynaklarını kullanıp geliştirerek, biyoenerji ve elektrik talebini yüzde yüz yenilenebilir kaynaklardan sağlamak kaydıyla ekosistemleri koruyabilirler. Yatırımcılar daha fazla sürdürülebilir enerji hizmetlerine yatırım yapabilirler, yeni teknolojiler üretmek için çabalayabilirler. İnsanlar da elektrikli aletleri kullanmadıklarında fişten çekmek, günlük yaşamda daha fazla bisiklet kullanmak, karbon emisyonunu azaltmak amacıyla toplu taşıma araçlarını tercih etmek gibi basit önlemler alabilirler (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme

İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme konusunda temel amaç kapsayıcı, kesintisiz ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin, tam ve üretken istihdamın ve tüm bireyler için insana yakışır işler için destek sağlanması olarak belirlenmiştir. Ayrıca, kız çocuklarının ve kadınların istihdam kapsamında erkeklerle eşit olanaklara sahip olması gerekliliğine de vurgu yapılmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), insana yakışır iş kavramını evrensel düzeyde adil çalışma şartlarını karşılama, tam anlamı ile istihdama erişme, küresel çaptaki ekonominin sürdürülebilirliğini sağlama, sosyal uyumu destekleme, yoksulluk ve artan eşitsizlik durumları ile mücadele etme olarak tanımlamıştır. Bu tanımda istihdamın sürdürülebilir olması, toplumun kendi kültürüne uygun sosyal güvenlik ve işçi koruması, paydaşlar olan hükümet, sendika ve işveren arasında iş birliği olması, adil şekilde işleyen bir iş yeri ortamının geliştirilmesine dikkat çekilmiştir (ILO, 2008).

Dünyada gerçekleşen bazı değişimler, ortaya çıkan salgın hastalıklar, yönetim sistemlerindeki farklılıklar, işsizlik, eksik yapılan istihdam ve güvence olmadan çalışmalardaki artışa, insana yakışır işlerde ciddi kayıplara neden olabilmektedir (Blustein vd., 2019; Shulla vd., 2021). Bu bağlamda iş garantisinin olması, çalışma sürelerinin iyileştirilmesi, iş paylaşımının arttırılması, gelir düzeyinin arttırılması, kültüre önem verilmesi, cinsiyet eşitliğinin sağlanması, evrensel standartlarda çalışmaların, insana yakışır iş ve yaşam sağlamaya yardımcı olabileceği düşünülmektedir (Kreinin ve Aigner, 2022). Daha fazla sayıdaki insanın üretken olması ve ülke kalkınmasına katkıda bulunmasının tüm topluma katkı sağlaması beklenmektedir. Üretken istihdam ve “insan onuruna yakışır” işler adaletli bir küreselleşme ve yoksullukla mücadele için anahtar olarak görülmektedir. Ayrıca, işsizlik durumu, çözüm bulunmadığı süreçte iç huzursuzluklara ve kargaşalara neden olabilir. İnsan onuruna yakışır iş tüm insanların üretken, adil şekilde ücret alınan, iş yeri güvenliğinin tam olarak sağlandığı, aileler için sosyal koruma imkânlarının bulunduğu, insanların daha çok kişisel gelişim ve sosyal uyum beklediği iş fırsatları anlamına gelmektedir. İnsan onuruna yakışır iş imkânlarının eksik olması, yetersiz yatırım olmasına ve tüketimin çok azalmasına yol açacak, demokratik toplumların toplumsal sözleşmelerinin temel maddesi olan tüm insanların kalkınmadan mutlaka pay alması gerektiği ilkesi zarar görebilecektir.

Bu amaçları yerine getirmek ve sorunları çözüme ulaştırmak için gençlere, insan onuruna yakışır iş sağlanacak dönüşümü yaratabilmek için mümkün olan kaliteli eğitime yatırım yapılması, gençlere istihdam piyasasının isteklerine uygun beceriler kazandırılması, sosyal koruma hizmetlerine erişimlerinin sağlanması gerektiği söylenebilir. Böylelikle gençler cinsiyete, gelir seviyesine ve sosyoekonomik altyapılarına bakılmadan üretken istihdamda bulunmaya yönlendirilebilir. Hükümetler sürdürülebilir, dinamik, yenilikçi ve insan merkezli ekonomiler oluşturmak amacıyla çalışabilir, genç istihdamını teşvik edebilir, kadınları ekonomik olarak güçlü hale getirmenin yollarını ortaya koyabilir ve herkes için insan onuruna uygun iş olanakları sağlayabilirler. Yerel yetkililer ve toplumlar ise şehirlerini, farklı toplum kesimlerinin birbirleri ile bütünleştirilmesine katkı sağlamak amacıyla yeniden düzenleyebilir ya da yeni planlarını bu yaklaşım üzerine kurabilir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı

Sürdürülebilir kalkınma bakımından teknoloji temelli yaklaşımların benimsenmiş olduğu sanayi sistemlerinin, toplumlarda ekonomik büyüme ve gelişme için önemli rol oynadığı görülmektedir. Geleneksel olarak yapılan üretimin ve basit olan tedarik zincirlerinin sürekli azaldığı, sanal ortamlarda yer alan ekonomiye yönelik iş modellerinin hızla geliştiği görülmektedir. En yeni teknolojilere sahip olan firmalara bakıldığında bunların ürünleri, pazarları ve bağlantıları katma değer sağlamaktadırlar. Yenilikçilik ve yeniliklere açık olmak, problemleri çözmek ve bir ihtiyacı karşılamak için yeni, özgün ve iyileştirilmiş ürünler, süreçler, teknolojiler ve iş modellerini kapsayan yaklaşım olarak değerlendirilebilir (Aytekin, 2022).

Sanayi, yenilikçilik ve altyapı konusundaki temel amacın dayanıklı altyapıların inşa edilmesi, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmenin desteklenmesi, sağlanması ve yenilikçiliğin güçlendirilmesi olarak belirtildiği görülmektedir. Bu bağlamda alt hedefler olarak da herkes için eşit ve erişilebilir altyapı sistemleri oluşturmak, kapsayıcı şekilde sanayiye teşvik etmek, çevreye duyarlı olan teknolojilerden yararlanmak, yenilikleri teşvik etmek amacıyla bilimsel araştırmalar geliştirmek ve sektörlerin teknolojik kapasitelerini arttırmak gibi çözümlerin işlerlik kazanması oldukça önemli görülmüştür (Sustainable Development Report, 2021).

Sosyal kalkınma, ekonomik büyüme ve iklim değişikliği ile mücadele, yoğun şekilde altyapıya yatırım, sürdürülebilir sınai kalkınmaya ve teknolojik ilerlemeye bağlı bulunduğu bilinmektedir. Küresel ekonomik durumun hızla değiştiği ve eşitsizliklerin arttığını düşündüğümüzde, sürdürülebilir kalkınma durumunun mutlaka tüm insanlar için imkânları ulaşılır hale getirmesi, yenilikçi yaklaşımlar ve dayanıklı altyapı ile desteklenmesi gerekliliği önemli bir konu olarak ele alınmaktadır.

Sanayi tesislerinin gelişmesi birçok insan için yaşam standartlarının yükselmesi anlamına gelmektedir. Sanayi kuruluşlarının sürdürülebilirliğe yönelmeleri çevre üzerinde olumlu sonuçlar doğurabilir. Çevrenin tüm insanlığı, etkisi altında tuttuğu bilinmektedir. Altyapıyı iyi hale getirmemek ve yenilikçi teknolojileri geliştirmek için çalışmamak sağlık koşullarının kötüleşmesi, sağlık koşullarının yetersiz kalması ve eğitime kısıtlı erişim gibi sonuçları da beraberinde getirebilir. Bu sorunları çözmek amacıyla şirketlerin üretimlerinin ve yenilikçi yaklaşımlarının sürdürülebilir hale gelmesini sağlayacak standart kriterler oluşturulmasını ve uygulanmasını desteklenebilir.

Sivil Toplum Kuruluşları ile ortak iş birliği yapabilir ve gelişmekte olan ülkelerde kamu sektörünün sürdürülebilir kalkınmaya destek olmasını hızlandırılabilir.

Sanayinin insan yaşamına ve refah seviyesine olan etkisi düşünülerek hatta sosyal medyadan bir araç olarak yararlanarak, karar alıcıların sürdürülebilir kalkınma amaçlarına öncelik vermeleri için katkıda bulunulabilir önerisi sunulabilir. (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.10. Eşitsizliklerin Azaltılması

Eşitsizlik kavramına bakıldığında gelir dağılımı, yaş, cinsiyet, özel gereksinimler, ırk, etnik köken, din, ürün ve hizmetlere erişim gibi konularla karşılaşılabilir. Her bakımdan kapsayıcı olan, eşitlik esasına dayanan, kaliteli ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarının teşvik edilmesi eşitsizliklerin azaltılması konusunda önemli rol oynayabilmektedir (Asongu vd., 2019; Tchamyau vd., 2019). Eşitsizliklerin azaltılması konusunda amacın ülkeler içinde ve ülkeler arasında eşitsizliklerin azaltılması olduğu söylenebilir.

Cinsiyeti, geliri, yaşı, cinsel tercihi, engellilik durumu, ırkı, etnik kökeni ve dini inançları nedeniyle insanlar arasında oluşan eşitsizliklerin dünyada hala varlığını sürdürmekte olduğu bilinmektedir. Eşitsizlikler uzun vadeye bakıldığında toplumsal ve ekonomik kalkınmayı tehdit altına alır, yoksullukla mücadeleyi aksatır, insanların kendilerini değersiz hissetmelerine sebep olabilir. Sonuç olarak da hastalıklarda, suç oranlarında ve çevrenin zarar görüp tahrip edilmesinde artış yaşanabilir. İnsanların fırsat eşitliğinden ve hizmetlerden yararlanamaması halinde sürdürülebilir kalkınma sağlanamayabilir.

İklim değişikliği, yoksulluk, göç veya ekonomik krizler gibi durumlar tek bir ülkeye veya bölgeye bağlı olarak kalmamakta, zengin ülkelerde bile yoksulluk içinde yaşayan insanlar bulunmaktadır. En eski demokrasilerde bile ırkçılık, homofobi ve dini hoşgörüsüzlükle başa çıkmaya çalışıldığı bilinmektedir. Son UNICEF raporuna göre iyi bir gelir seviyesine sahip ülkelerde çocuklar arasındaki eşitsizliklerde de artış yaşandığı vurgulanmaktadır. Nerede yaşadığımız duruma ve kim olduğumuza bakmaksızın küresel eşitsizlikleri tüm insanları etkilediği biliniyor. Tüm bireylerin insan onuruna yakışır bir yaşam sürdürmesi için eşitsizlikleri yok edilmesi önemlidir. Siyasi, ekonomik ve toplumsal politikalar evrensel düzeyde olmalı ve buna en fazla ihtiyaç duyan gruplar ve toplumların ihtiyaçları üzerinde yoğunlaşması bu konuda önemli olarak görülebilir. Aşırı

yoksulluğun ve açlığın bitirilmesi amacıyla büyük adımlar atılması, gençleri, göçmenleri ve diğer kırılgan insanları kapsayacak şekilde sağlık, eğitim, sosyal koruma ve insan onuruna yakışır işlere yatırım yapılması gerekli görülmektedir. Ülkelerde herkesi kucaklayan toplumsal anlamdaki kalkınmayı ve ekonomik kalkınmayı güçlendirmek ve desteklemek önemli görülmektedir. Eğer ayrımcı olan yasalar, politikalar ve uygulamalar kaldırılırsa, fırsat eşitliği durumunu garanti altına alabilirse eşitsizlikleri azaltabileceği düşünülmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin küresel konulardaki karar mekanizmalarında daha iyi temsil edilmelerini sağlayıp çözümlerin güvenilir, daha etkili ve hesap verebilir olmasını sağlayabilir. Hükümetler ve diğer paydaşlar yoksulluk, imkânsızlık, savaş, ayrımcılık ve diğer nedenlerle evlerini terk ederek daha iyi bir hayat arayışına çıkan milyonlarca insanı da kapsayacak şekilde, iyi yönetilen ve planlı politikalarla güvenli, düzenli ve sorumlu göçü mümkün kılabilir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar

Şehirlerin ve toplulukların yönetiminde çeşitli koşullar ve buna bağlı olarak oldukça fazla zorluk bulunmakta olduğu bilinmektedir. Trafik yoğunluğu, hava kirliliği katı atıkların yok edilmesi, enerji tüketimi, sosyal çatışmalar bu sorunlardan bazıları olarak dikkat çekmektedir (Oksman vd., 2014). Sürdürülebilir şehir planlamaları ile bu şekildeki şehir sorunları geniş kapsamlı şekilde, çevre dostu ve ekonomik anlamda olumlu sonuçlarla çözümlenebilir (Yiğitcanlar vd., 2019). Akıllı şehirlerin çevre sorunlarını ve atık yönetimini iyileştirme potansiyelinin iyi seviyelerde olduğu bilinmektedir (Esmaeilian vd., 2018).

Sürdürülebilir şehirler ve topluluklar konusunda temel amacın insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirilmesi olarak belirlenmiştir. Sürdürülebilir şehirlerin tasarlanması ile bireylerin güvenli olan ve uygun fiyatlı konutlara sahip olması, toplu taşıma araçlarının ve yol güvenliklerinin iyileştirilmesi, doğanın korunması ile ilgili çalışmaların teşvik edilmesi, şehirleşmenin gerçekleştirilmesi ve doğal afetlerden olumsuz etkilenme oranının azaltılması amaçlanmaktadır (Bibri ve Krogstie, 2017; Bouzguenda vd., 2019).

Günümüzde insanların yarısından fazlasının kentlerde yaşadığı biliniyor. Tüm insanlığın karşı karşıya olduğu yoksulluk, iklim değişikliği, sağlık hizmetleri, eğitim gibi sorunlara kentlerde çözüm bulunması gerekli görülmektedir. Şehirlerde kullanılmakta

olan enerji ihtiyacının nüfusa bağılı olarak arttığı da biliniyor. Çevre kirliliği zaman içinde endişe verici hale gelebiliyor. Bazı kentler iklim değişikliği durumunun sonuçlarından ve doğal afetlerden nüfus yoğunluğu sebebi ile daha çok etkilenebiliyor. Kentlerin bu durumlara uygun şekilde daha güçlü planlanması ve inşa edilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir. Eşitsizliklerin iç karışıklıkların çıkmasına ve güven ortamının yok olmasına yol açtığı, çevre kirliliği sağlığı, üretimi ve ekonomiyi tehdit ettiği için sonuç olarak tüm insanlığın hayatını riskli duruma getirdiği bilinmektedir. Kötü şekilde planlanmış kentleşme, dünyanın hemen her yerinde, gecekonduların sayısının artmasına, trafik sıkışıklığı sorununa, sera gazı salınımlarının fazlalaşmasına, çarpık yapılaşmış olan banliyölerin ortaya çıkmasına yol açabilir. Gecekondu GSMH oranını düşürerek, yaşam beklentisi ve kalitesini azaltabilir. Sürdürülebilir bir yol izlemenin yaşanması her vatandaşın kaliteli bir yaşama sahip olduğu, şehrin üretken dinamiklerinden yararlandığı, ortak refahın üretildiği ve sosyal istikrarın çevreye zarar vermeden sağlandığı kentler inşa edilmesi anlamına gelmektedir.

Hedeflere ulaşılması için her bireyin üstüne düşen faaliyetler: İçinde yaşanan kentin yönetiminde aktif rol üstlenmek; çevrede neyin işe yarayıp neyin yaramadığını iyi şekilde takip etmek; yaşanan bina, sokak ve mahalle için bir görüş geliştirmek ve o yolda ilerlemek olarak belirtilebilir. Benzer şekilde sağlık hizmetlerini yakından takip edilmesi, çocukların okula güvenli bir şekilde yürüyebilmesi, geceleri sokaklarda güvenle yürüyebilmenin sağlanması, toplu taşıma olanaklarının iyileştirilmesinin talep edilmesi, yaşam kalitesine doğrudan etki eden davranışlar olarak gösterilebilir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.12. Sorumlu Üretim ve Tüketim

Gıda ürünlerine olan ihtiyacın artmasının gıda tedarik zincirlerinin yeniden yapılandırılmasına ve küresel boyuta gelmesine ortam hazırladığı görülmektedir. Nüfusun her geçen gün artması ile birlikte ihtiyaç duyulan ürünleri üretmek amacıyla seri üretim sistemleri geliştirilmiştir. Mevcutta olan üretim ve tedarik zinciri bir taraftan çevreye zarar verebilirken, dünya çapında üretilen gıdaların üçte biri kadarının kayba uğramakta ve israf olduğu belirtilmiştir. Bu kayıpların ve israfın tarımsal üretim, işleme, dağıtım, satış kanalları ve tüketim sırasında olduğu tespit edilmiştir (Govindan, 2018). Dünyanın kaynaklarının sınırlı olduğu düşünüldüğünde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için tüketim ve üretimde sürdürülebilir yaklaşımların uygulanmaya çalışılması üretici ve tüketici alışkanlıklarının iyileştirilmesinin gerekliliği

vurgulanmalıdır. Bu bağlamda enerji kaynakları da kirlilikten arındırılmalı ve üretim ile tüketimi olumlu etkilemelidir. Ayrıca diğer hedeflerde de olduğu gibi kullanımı azaltma, geri dönüşüm yoluyla tüketilen ürünlerin atık yönetiminin sağlanması, bireylerin doğa ile uyumlu yaşam standartları geliştirmesine yönelik bilgi ve farkındalığa sahip olması gerekli görülmektedir. Yaşam standartları arttıkça bireylerin tüketim miktarının da artmakta olduğu bilinmektedir. Bu konuda en önemli nokta tüketimi daha bilinçli hale getirmektir. Bu amaçla geniş insan topluluklarının eğitime uygun öğrenme ortamlarının geliştirilmesine imkân tanınması yoluyla da üretici, tüketici ve toplum için katkı sağlama yollarını desteklenmesi önemlidir (Kaipia vd., 2013).

Sorumlu üretim ve tüketim konusuna bakıldığında temel amacın sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını güvenceye almak olduğu görülmektedir. Üretim ve tüketim alışkanlıklarını kontrol altına alıp değiştirmez ise, doğaya geri dönüşü olmayacak veya geri dönüşü çok zor olacak olan zararlar verilebileceği düşünülmektedir. Sürdürülebilir üretim ve tüketim yollarını bulmanın, şirketler için faydalı olacağı öngörülmektedir. İş dünyası, üretimin ve hizmetler sektörünün çevre ve toplum üzerindeki etkisini iyi anlamalıdır. Şirketler yaratıcı olan güçlerini insanları daha sürdürülebilir hayatlar benimsemeye yönlendirebilecek çözümler ortaya koymalı ve bunların uygulanması için çabalamalıdır. Tüketici olarak bireyler daha az atık üreterek ve imkanları doğrultusunda sürdürülebilir ürünleri satın alarak bu hedeflere ulaşmaya katkı sağlayabilirler. Atıkların azaltılması farklı yöntemlerle mümkün olabilmektedir. Örnek verecek olursak gıdalarınızı israf etmeyerek ve denizlerin kirlenmesinin birinci nedeni durumunda olan plastik malzemelerin kullanımını azaltarak katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Satın aldığımız ürünler hakkında bilgimizin olması da sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir unsur olarak görülmektedir. Günümüzde tekstil sektörünün tarımdan sonra suları en fazla kirleten ikinci sektör konumunda olduğu bilinmektedir. Eğer ürünler sürdürülebilir ve yerel kaynaklardan satın alınırsa fark yaratılabilir, şirketlere sürdürülebilir yöntemler edinmeleri konusunda baskı uygulanabilir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

Sorumlu üretim ve tüketim bağlamında finansal okuryazarlık da sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları kazandırmada önem taşımaktadır. Çünkü sürdürülebilir kalkınma konusunda tüketim alışkanlıkları önemli bir yer tutmaktadır. Tüketici alışkanlıkları küresel ısınma, enerji bunalımı, kıtlık, ekonomik kriz gibi birçok faktörden doğrudan olarak etkilenebilmektedir. Sürdürülebilir hayat ve gelişim bilinçli tüketim ile doğrudan

doğruya ilişkilidir. Bu durum da ancak tüketici eğitimi ile mümkün olabilir. Tüketici eğitimine bakıldığında, toplumdaki her bireyin bilinçli bir tüketici olabilmesi için hazırlanan eğitim programlarını ve araçları kapsamaktadır. Tüketici eğitimi, bireyin ekonomik faaliyetlerini yönlendirme, ihtiyaçlarını karşılama, doğal kaynakları bilinçli kullanmayı, tüketici haklarını öğretmeyi amaçlamakta olduğu görülmektedir (Aydoğdu ile Selanik Ay, 2022). Tüketici eğitimi sayesinde tüketicilere yeteneklerini geliştirme, tüketimden maksimum seviyede yarar sağlama, karar verme kapasitelerini artırma, ekonomiyi ve piyasa şartlarını anlama gibi birçok boyutta fayda sağlanmalıdır (Bayazıt, 2009). Sürdürülebilir tüketimin asıl amacına bakıldığında, bireylerin ve toplumların sürdürülebilir tüketim davranışları sergileyebilmeleri için onlara, bilgi, değer ve beceriler kazandırmak olduğu ortaya çıkacaktır (Aydoğdu ile Duban, 2022).

3.2.13. İklim Eylemi

İklim değişikliği ile birlikte ortaya çıkan küresel sorunların tüm ülkeleri farklı düzeylerde etkilediği bilinmektedir. Bir yandan iklim değişikliğini önlemeye çalışmak bir yandan da iklim değişikliği olaylarının neden olduğu doğal afetlerden en az şekilde etkilenmek için eğitim, bilinçlendirme, insani ve kurumsal düzeyde planlamalar yapılması gerekli görülmektedir (Sustainable Development Report, 2021). Bu planlamalara nüfusun artışı, enerjiyi kullanmakta olan sermayelerin verimli olması, iklim bakımından yenilikçi teknolojilerin kullanılması, kömürle çalışan termik santrallerin kullanımdan kaldırılması, zorunlu şartlara bağlı emisyon standartları, farklı yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik teşviklerin yapılması ve ceza sistemleri örnek olarak gösterilebilir (Rooney-Varga vd., 2020).

İklim eylemi konusunda temel amacın iklim değişikliği ve iklim değişikliğinin etkileri ile mücadele etme konusunda harekete geçilmesi olarak belirtilmiştir. İklim değişikliği genel olarak bakıldığında insan faaliyetlerinden kaynaklandıkları belirtilmekte ve hem dünyanın hem de insanların geleceğini tehdit etmekte olduğu belirtilmektedir. İklim değişikliğiyle mücadele ederek tüm insanlık için sürdürülebilir bir dünya inşa etme yoluna gidilebileceği üzerinde durulmuştur. Bu konuda insanlığın uygulayabileceği sayısız katkının olduğu ve şimdi harekete geçilirse birçok yaşamın kurtarabileceği de ayrıca belirtilmiştir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.14. Sudaki Yaşam

Dünya nüfusunun arttıkça deniz ve okyanuslardaki suların da doğru orantılı olarak hızla kirlendiği bilinmektedir. Suların kirletilmesinin önlenmesi, mevcut olan kirliliğin ve etkilerinin en aza indirilmesi, su altında devam eden yaşamın hukuki yaptırımlarla korunması ve desteklenmesi bu amaç doğrultusunda gösterilen hedefler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlıklı bir su ortamının oluşturulması, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla büyük bir öneme sahip olarak değerlendirilebilir. Deniz ve okyanus kaynaklarının aşırı tüketilmesi, aşırı ve izinsiz avlanmaların yapılması, kirliliğin artması, yabancı türlerin istilaları, doğal yaşama verilen zarar ve iklim değişikliği gibi temel sorunların etkileri, okyanusların ekonomik, sosyal ve çevresel katkılar sağlama yeteneklerini tehlikeye atmakta olduğuna dikkat çekilmektedir (Recuero, 2018). Özellikle plastik atıkların, yaşam alanlarını yok ederek sudaki yaşamları tehdit ettikleri de bilinmektedir. Plastik atıkların kirliliği sebebiyle sudaki canlılarda mikro plastikler gözlemlenmekte ve bu durum da istilacı hayvanların artmasına neden olmaktadır. Her geçen gün deniz ve okyanuslarda plastik kirliliği artmakta, mikroplastikler besin zincirine karışmakta ve dolayısı ile bu durum canlıların sağlığını olumsuz etkilemektedir (Schmaltz vd., 2020). Sudaki yaşam konusundaki temel amacın sürdürülebilir kalkınma için okyanuslar, denizler ve deniz kaynaklarının koruma altına alınması ve sürdürülebilir kullanımı olarak ifade edilmiştir. Denizlerin gıda, ilaç, biyoyakıt ve diğer ürünler başta olmak üzere ana doğal kaynaklara ulaşmamızı sağlamakta oldukları bilinmektedir. Atıkların ve kirliliğin doğa tarafından temizlenmesini yardımcı olur, fırtınaların şiddetini önleyen tampon görevi yaparlar. Denizlerin sağlığını korumak aynı zamanda iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasını ve adaptasyonu kolaylaştırmak bakımından önemlidir. Mercan kayalıklarına baktığımızda da yüzde 20'sinin zarar gördüğü ve yeniden eski halini alamayacağı belirtilmektedir. Geriye kalan mercan kayalıklarının yüzde 24'ünün ise insan faaliyetleri nedeniyle tahrip olma riski ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Yüzde 26'lık bölüm ise önlem alınmadığı sürede uzun vadede risk altına girme ihtimali taşıdığı bilinmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.15. Karasal Yaşam

Karasal yaşam ormanları, sulak alanları ve dağ gibi alanları kapsamaktadır. Yaşanabilir olan bu alanların korunması, çölleşme, kuraklık ve sellerin sebep olduğu tahribatın en az seviyeye indirilmesi, kaçak yapılan avlanma gibi durumlarla mücadele

konularını da içermektedir. Karasal yaşamda yaşanan tüm problemler, iklim değişikliğini de etkilemektedir (Foley vd., 2003). Suların kirlenmesi, toprağın bozulması, yeraltı su kaynaklarının azalması, ormanlık alanların azalması ve bitki örtüsü değişikliği, gıdaya bağımlılık ile biyoçeşitlilik kaybının yaşanması gibi birden fazla birbiri ile bağlantılı değişken bulunmakta olduğu görülmektedir.

Karasal yaşam için en fazla önem taşıyan toprağın gıda güvenliği bakımından temel bir görev aldığı ve ağır metaller gibi kirleticilerin ürün kalitesi üzerindeki olumsuz olan etkileri canlı sağlığına etki eden bir boyuta ulaşmış durumda olduğu bilinmektedir. Toprakların kirlenmesinde özellikle ilaç, gübre, yakıtlar, araçların doğaya saldırdığı maddeler ve kanalizasyon sularının karışması akla ilk gelen nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Qin vd., 2021). Bu sorunlara çözüm bulabilmek için de toprağı kirletici maddelerden arındırmaya yönelik teknolojiler olan arıtma teknolojileri kullanılması önerilmektedir (Wen vd., 2021). Karasal yaşam konusunda temel amacın, ormanların sürdürülebilir şekilde kullanımı, çölleşme ile en iyi şekilde mücadele, karasal bozulmanın durdurulmaya çalışılması ve iyileştirilmesi ile biyoçeşitlilik kaybının önüne geçilmesi olduğu belirtilmiştir.

Solunan temiz havayı, içtiğimiz ve kullandığımız suyu, gıdalarımızı bizler ormanlar sayesinde elde ettiğimiz bilinmektedir. İnsanları iklim değişikliğinin etkilerine karşı daha dayanıklı kılmak üzere doğal afet risklerinin azaltılması ve iklim değişikliği konusuna adaptasyon amaçlı stratejilerin belirlenmesinde biyoçeşitlilik ve ekosistemlerin korunması önemli bir rol oynamaktadır. Doğa, aynı zamanda dini inançların ve yerel adetlerin de vazgeçilmez parçası olarak görülmektedir. İçinde yaşanan ekosistemi insanlar farklı şekillerde etkilemektedirler. Bu dönüşüme katkı sağlayarak, sürdürülebilir olarak üretilen yerel ürünlere dayalı beslenme şekli seçerek, sadece ihtiyacımız olan kadar tüketerek, ısınmada ve mutfakta verimli enerji seçeneklerini kullanarak enerji tüketimini azaltarak katkıda bulunulabileceği belirtilmiştir. Yaban hayatına da saygılı davranılması ve çevreye duyarlı, etik değerlere dayanan ve yaban hayatını koruma altına alan turizm seçeneklerine öncelik verilmesi de önemlidir. İyi şekilde yönetilen ve korunan sağlıklı ekosistemler sonunda insanların da sağlıklı olmasını etkilediği bilinmektedir. Bu bağlamda bölge halkının yaşadıkları alanların yönetiminde söz haklarının olması çevrenin korunmasında önem taşıdığı görülmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.16. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar

Barış, adalet ve güçlü kurumlar konusunda temel amacın sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için barışçıl olan ve kapsayıcı toplumların desteklenmesi, herkes için adalete erişimin sağlanması ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumların inşa edilmesi olarak belirtildiği görülmüştür. Bu bağlamda her türlü şiddetin ve bu duruma bağlı ölümlerin azaltılmasını, istismar ve sömürülerin sona erdirilmesini, tüm bireyler için adalete eşit şekilde erişimin sağlanmasını, tüm düzeylere bakıldığında hesap verilebilir ve şeffaf olan ortamların oluşturulmasını da kapsadığını söylemek yanlış olmayacaktır (Kahyaoğlu ile Akpınar, 2022)

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin başarılı bir şekilde tamamlanabilmesi amacıyla barışçıl, adil ve herkesi kucaklayan toplumlara ihtiyaç vardır. Dünya'nın her yerinde tüm insanlar etnik kökeni, inancı, cinsel tercihi ne olursa olsun kendi mahallesinde korkmadan yaşayabilmeli, çocuklar da güvenli şekilde okullarına gidebilmelidir. Kalkınma Amaçlarının tamamında ilerleme sağlayabilmemiz için dünyanın dört bir yanında nitelikli eğitim, sağlık hizmeti verebilen, ekonomik politikalar üretebilen ve çevreyi koruyan etkin şekilde çalışmalar yapan kamu kurumlarına ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. Barışçıl toplumların temellerini zedeleyen cinayet, organize suçlar, çocuk ticareti, kara para, silah kaçakçılığı, ayrımcı kanunlar ve uygulamalar gibi durumların tüm ülkeleri etkilediği bilinmektedir. Dünyanın en büyük demokrasileri dâhil olmak üzere yolsuzlukla mücadele, suç, insan haklarının tam olarak korunması gibi durumlarla kendi ülkelerinde de sorunlar yaşayabilmektedirler. Bu süreçte bulaşıcı hastalıkların da sınır tanımadığı da bilinmektedir. Batı Afrika'da görülen Ebola salgını ülkelerde güçlü yerel yönetim ağlarının olmamasının kamu sağlığı alanında acil durumlar yaşandığında müdahaleyi ne kadar güçleştirdiğini, tüm Dünya'da sağlığı tehdit ettiğini ortaya koymuştur.

Silahlı şiddet olaylarının yaşanması ve güvensizlik ortamının olması ülkelerin kalkınma durumları üzerinde yıkıcı bir etki yaratmakta, ekonomik büyümenin önüne geçiyor ve toplumsal kesimler arasında uzun yıllar boyunca varlığını sürdürecektir. Her haliyle şiddet olayı, toplumlar üzerinden kolay şekilde yayılma özelliği taşıyan etki yaratıyor. Şiddet çocukların sağlığını, ekonomik kalkınmayı, refahı ve toplumların varlıklı bir yaşama sahip olmasının önüne geçiyor, engelliyor. Şiddet çoğu zaman travmaya sebep olabilmektedir. Toplumsal bütünleşmenin zayıflamasına sebep olabilmektedir. Adalete erişimin yetersiz olması veya

olmaması, anlaşmazlıkların çözülemeyeceği ve insanların güvenliğinin tam anlamıyla sağlanamayacağı anlamına gelmektedir. Meşru kanunlar çerçevesinde çalışmayan kurumlar güçlerini kötüye kullanma yoluna gidebiliyor, herkesi kapsayacak kamu hizmeti veremeyecek duruma gelebiliyorlar. Dışlama ve ayrımcılık sadece insan haklarının ihlal edilmesi ile kalmıyor aynı zamanda kızgınlığa, hayal kırıklığına ve dolayısıyla da şiddete sebep olabiliyor.

Bu sorunların üstesinden gelebilmek amacıyla yönetimlerin çalışmalarına içten ilgi gösterebilir ve farkındalığın artması için çalışmalar yapılabilir. Toplumda şiddet olayının gerçekte ne anlama geldiğine, barışçıl toplumların önemine dikkat çekilmeli ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini günlük hayatımızın ve işinizin bir parçası haline nasıl getirileceği planlamalıdır. Herkesi kucaklayacak toplumların kurulmasını savunun ve etnik kökeni, dini, cinsel tercihi veya siyasi görüşü ne olursa olsun insanlara saygıyla yaklaşılması desteklenmelidir Tüm insanlar için onurlu bir yaşamı, eşitsizliklerin azaltılmasını ve kalkınma için yeni yöntemler bulunmasını sağlanabilir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

3.2.17. Amaçlar İçin Ortaklıklar

Küresel çaptaki ortaklığı canlandırmak için ekonomik konuların yani vergi ve borç gibi konuların yapılandırılması, gelişmekte olan ülkelere yapılacak olan uluslararası yardımların planlanması, internet ve teknolojilere erişimin dünya genelinde sağlanmaya çalışılması amaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu amaca bakıldığında uluslararası toplumu, liderleri, politikacıları, kurumları, sivil toplumu ve bakanlıkları bu hedefe ulaştırmak için birlikte düşünmeye, planlamalar yapmaya ve harekete geçirmeye yardımcı olmaya çalışmaktadır. Tüm bu amaçlara tam anlamıyla ulaşılmasa da yerel ve küresel çapta milyonlarca kişinin hayatını kurtarma, hayat kalitesini iyileştirme, temiz suya, gıda ve eğitime ulaşırma konusunda umut verici adımlar atılmıştır (Kumar, Kumar ve Vivekadhish, 2016). Gelişmekte olan ülkeler için ek ekonomik finansman kaynağı, desteklerin, yatırımın teşvik edilmesi gibi göstergeleri bulunan bu hedef bilim, teknoloji ve yenilikçilik alanlarında iş birliğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda da teknoloji transferi, dijital yeterliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi ve kapasitenin artırılması önem taşımaktadır (Sustainable Development Report, 2021). Amaçlar için ortaklıklar konusundaki temel amacın uygulama araçlarının daha güçlü hale getirilmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma amacıyla Küresel Ortaklığın canlandırılması olarak belirtilmiştir.

Hem hazırda var olan hem de ilave kaynakları (teknoloji geliştirme, mali kaynaklar, kapasite artırımı gibi) harekete geçirmemiz bu hedef doğrultusunda önemlidir. Kalkınmış ülkeler kalkınmakta olan ülkelere söz verdikleri resmi kalkınma yardımlarını yerine getirmelidirler. Çok paydaşa sahip ortaklıklar Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına başarı ile ulaşılabilmesi amacıyla etkinliği artırmada önem taşımaktadır. Tüm ülkelerdeki ilerleme, sivil toplum ve diğer ilgili tüm grupların katılımıyla gözden geçirilmeye çalışılmalıdır. Bölgesel seviyeye bakıldığında ise tüm ülkeler tecrübelerini paylaşmalı ve ortak sorunlarla başa çıkmak için çabalamalı ve elde edilen başarı ile atılması gereken adımlar her yıl BM’de Sürdürülebilir Kalkınma Üst Düzey Siyasi Panel toplantılarında ortaya konulmalı ve açıklanmalıdır. Bireyler bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla içinde yaşadıkları toplumda Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının hayatta işlerlik kazanmasını sağlayabilecek bir grup kurabilir. Devlet kuruluşlarını Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları konusunda özel sektör ile iş birliği yapması konusunda teşviklerde bulunabilir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024).

4. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ BAĞLAMINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde sürdürülebilir kalkınma amaçları doğrultusunda ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamında geçmişten günümüze yapılmış olan araştırmalar yurtiçi alanyazın ve yurtdışı alanyazın olarak ayrılarak tarih sırası ile alfabetik olarak aşağıda belirtilmiştir.

4.1. YURTIÇİ ALANYAZIN

Kaya ve Tomal (2011), yaptıkları çalışmada SBDÖP’ni oluşturan temel öğeler ve programda her sınıf kademesi için belirlenen kazanımlar; sürdürülebilir kalkınma eğitime olan katkıları ortaya konacak şekilde incelenmiş Sosyal Bilgiler eğitiminin sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından önemi açıklamaya çalışılmıştır. Çalışma nitel bir desene sahip olup, doküman ve içerik analizi ile yapılmıştır. Çalışma sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda sürdürülebilir kalkınma, kültürel sürdürülebilirlik, sürdürülebilir ekonomi (sürdürülebilir kalkınma), doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, sürdürülebilir barış, yaşam alanlarının sürdürülebilirliği, sürdürülebilir toprak kullanımının ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

Al-Rabaani (2013), Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma amaçlarında turizm faaliyetlerine yönelik tutum ve davranışlarını incelemiştir. Çalışmada

bulgular anket kullanılarak toplanmıştır. Sonuçta katılımcıların sürdürülebilir kalkınma amacıyla turizm faaliyetlerine yönelik olumlu tutum ve davranışlarının olduğu ve bu tutum ve davranışlarının cinsiyet faktörüne göre anlamlı şekilde farklılık göstermediği sonucuna ulaşıldığı görülmüştür.

Dinç ve Acun (2017), Sosyal Bilgiler dersinde ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili konuların öğretiminde güncel olayların hangi amaçlarla ve nasıl kullanılabileceğine ilişkin öğretmen görüşlerini belirleme amaçlı yapıkları çalışmada ekonomi aracılığıyla öğrencilerde öğrencilerin günlük yaşamlarıyla doğrudan ve yakından ilgilendiren çeşitli kavram ve durumlar hakkında bilgiler verilerek farkındalık ve duyarlılık oluşturulmasını hedeflemişlerdir. Nitel araştırma yaklaşımına göre tasarlanan bu çalışmada Uşak ve Aydın illerindeki çeşitli ortaokullarda görev yapan 13 gönüllü Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşmüşlerdir. Çalışma bulgularında öğretmenlerin ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma konularının öğretiminde güncel olaylardan yararlanmaya önem verdiğini, bu bağlamda güncel olayları en çok ithalat ve ihracat ile madenler konularını işlerken kullandığını göstermişlerdir. Katılımcılar güncel olaylardan öğrenilenleri gerçek yaşamla ilişkilendirme amacıyla yararlandıklarını da ifade etmişlerdir.

Karakuş, Türkkın ve Öztürk (2017), küresel vatandaşlık bağlamında Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının kazanımlar, öğretme-öğrenme süreci ve ölçme-değerlendirme süreci açısından incelenmesini amaçladıkları çalışmada nitel araştırma yöntemi olan doküman inceleme yöntemi kullanmışlardır. Ayrıca çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin küresel vatandaşlık bağlamında müfredat ve ders kitaplarına ilişkin görüşlerini yazılı ifadeleri alınarak belirlemişlerdir. Araştırma sonucunda küresel vatandaşlık boyutlarının Sosyal Bilgiler dersine ilişkin kazanımlar, içerik, öğretme-öğrenme süreci, ölçme-değerlendirme unsurları kapsamında yer aldığı ulaşılmıştır. Küresel vatandaşlığın boyutları olan çeşitlilik ve çok kültürlülük, politik ve ekonomik süreçler ve karşılıklı bağımlılık, insan hakları, çevresel sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma bilincinin en fazla ele alındığı, sosyal adalet ve çağdaş barış ve çatışma boyutlarının ise oldukça fazla ele alındığı sonucuna ulaşmışlardır.

Hacat ve Demir (2019), Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan özel amaç, beceri, değer ve kazanımları Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi açısından değerlendirmek olduğunu belirttikleri çalışmayı, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile yürütmüşlerdir. Verileri betimsel analizden

faydalanılarak çözümlenmişlerdir. Verilerin analizi sonucunda, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan özel amaç, değer, beceri ve kazanım boyutunda sürdürülebilir kalkınma eğitime yönelik ifadelere ulaşmışlardır. Programda Avrupa Birliği Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi kapsamında başlıca iklim değişikliği ve temiz enerji, sürdürülebilir tüketim ve üretim ile sosyal bütünleşme, nüfus ve göç konularına yönelik kazanımların yer aldığını tespit etmişlerdir. Programda yer alan kazanımlar en çok “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer almaktadır. Kazanımların çoğunun bilgiyi sorgulama, bilgiyi sunma ve davranış kazandırma; bir kısmının ise bilgi oluşturmaya yönelik olduğu belirtilmiştir.

Yıldız (2019), Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgisi ve sürdürülebilir çevre tutum düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleme amaçlı olarak yaptığı çalışmada yöntem olarak nicel araştırma yöntemlerinden korelasyonel (ilişkisel) araştırma modelini tercih etmiştir. Çalışmanın sonunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgi düzeylerinin ve olumlu sürdürülebilir çevre tutumlarının yüksek seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgileri ve sürdürülebilir çevre tutumlarının cinsiyet ve mesleki kıdeme göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin çevre bilgisi ve sürdürülebilir çevre tutumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı ortaya konulmuştur.

Acar (2021), Sosyal Bilgiler son sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalıkları ile inanç düzeylerini belirlemek ve sürdürülebilir kalkınma eğitimi hakkındaki görüşlerini inceleme amaçlı yaptığı çalışmada, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem kullanılmıştır. Çalışmanın nicel boyutunda “Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalığını Belirleme Ölçeği” ve “Sürdürülebilir Kalkınma Eğitime Yönelik İnançlar Ölçeği” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmanın nitel boyutunda Sosyal Bilgiler son sınıf öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi hakkındaki görüşlerini almak amacı ile görüşme formundan yararlanılmıştır. Çalışmanın nicel boyutunda ise elde edilen sonuçlara bakıldığında, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi (SKE) öncesinde alınan ön-test puanları ile SKE sonrasında alınan son-test puanları arasında farkındalık düzeyine göre son test puanlarının daha yüksek olduğu, öğretmen adaylarının SKE ile ilk defa karşılaşmalarının sonucu olarak yorumlanan, inanç düzeyine göre anlamlı bir değişkenliğin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda elde edilen sonuçlara bakıldığında da öğretmen adaylarına yönelik verilen

SKE'nin olumlu geri dönütler sağladığını ve öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik olumlu bakış açısı geliştirdiklerini, bilinç ve farkındalık kazandıklarını belirtmiştir.

Tekiroğlu (2021), Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ve sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları arasındaki bağlantıyı belirlemeyi amaçladığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ve sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları çeşitli değişkenler açısından analiz edilmiştir. Çalışma bulguları Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıklarının ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çevre etiği farkındalıkları ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Uyanık (2021), Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre ile ilgili tutumlarının sosyo-demografik durumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmeyi amaçlayan çalışmanın amacına uygun olarak nedensel karşılaştırmalı ilişkisel araştırma modeli kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre örneklemi oluşturan öğretmen adaylarının sahip olduğu puanlar itibarıyla yüksek sürdürülebilir çevre tutumu olduğunu belirtmiştir. Diğer bulgulara göre katılımcıların cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite, öğrenim gördükleri bölüm, sınıf düzeyi ve çevre bilimi dersi alıp almadıkları istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterirken; yaşadıkları yerin ise anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşmışlardır.

Akman, Karaaslan ve Bayram (2022), tarafından yapılan çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma farkındalık düzeyleri çeşitli değişkenler açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Atmaca, Kiray ve Pehlivan (2019) tarafından geliştirilen Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda kadın katılımcıların hem sosyal hem de çevresel sürdürülebilirlik boyutlarında ve ölçek genelinde puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Analiz edilen diğer tüm değişkenler açısından hem ölçeğin boyutları hem de ölçeğin geneli açısından anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Azrak (2022), Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan çalışmada karma yöntem desenlerinden keşfedici sıralı desen kullanılmıştır.

Veriler, yarı yapılandırılmış görüşmeler, “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğretmen Görüşleri Anketi” ve “Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Öğrenci Görüşleri Anketi”, aracılığıyla toplanmıştır. Çalışmada nitel verilerin analizinde tümevarımsal analizden, nicel verilerin analizinde ise betimsel istatistiklerden yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ortaokul öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada Sosyal Bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiği görüşüne sahip olduklarını belirlemişlerdir. Ayrıca ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuları öğrendikleri görüşüne katıldıkları da araştırma sonucunda tespit edilmiştir.

Karakuzu (2022), Sosyal Bilgiler dersinde 7.sınıf öğrencilerinin çevre okuryazarlık becerilerine ilişkin görüşleri ortaya çıkarılması amaçlanan çalışmada nitel araştırma yaklaşımına dayalı durum çalışması modeli benimsemiştir. Veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin çevre kirliliği çeşitlerine, dünyanın, Türkiye’nin ve Antalya ili Kumluca ilçesinin çevre sorunları, küresel ısınma, yenilenebilir ve yenilenemez enerji, çevre kirliliğinin sonuçları, çevre kirliliğinin çıkardığı hastalıklar, çevreyi koruyan sivil toplum kuruluşları, çevre kirliliğine karşı önlemler ile çevre temizliğinin önemi konularında yeterli bilgiye sahip oldukları sonuçlarına ulaşmıştır.

Samur (2022), yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlıklarının çok yönlü bir şekilde incelenmesini amaçlamıştır. Varılan sonuçlara göre öğretmen adaylarının çevre bilgileri ve çevre okuryazarlıkları ile Türkiye’de uygulanan çevre eğitiminin çevre okuryazarı birey yetiştirdiğini düşünme durumu arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Bununla birlikte öğretmen adaylarının çevre okuryazarlıkları ile cinsiyetleri arasında kadın öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Yalçın (2022), Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine göre Sosyal Bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7) öğretim programında (SBDÖP) yer alan; özel amaçlar, kazanım, beceri ve değerleri yapısal olarak incelemek amacıyla yapılan çalışma, nitel araştırma yöntem ve yaklaşımlarına göre tasarlanmıştır. Araştırmanın veri kaynakları, 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri kitapçığından oluşmaktadır. Doküman incelemesi yöntemiyle toplanan veriler, betimsel analiz yöntemine göre çözümlenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına

göre 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının özel amaçları, kazanım, beceri ve değerleri, Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile yapısal olarak uyumlu olduğuna değinilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden erişebilir enerji kaynakları hedefi, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı, özel amaçlar, kazanım, beceri ve değerlerle yapısal olarak daha az örtüştüğü sonucuna ulaşmıştır.

Suna (2023), Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisini incelemeyi amaçladığı çalışmada, karma yöntem desenlerinden gömülü deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilerin sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine olumlu yönde etki ettiği görüşüne sahip oldukları belirlenmiştir.

Şimşek (2024), yaptığı çalışmada Türkiye'nin taraf olduğu Paris İklim Anlaşması'nın sonuçlarının, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımalarının hangi düzeyde olduğunun tespit edilmesini amaçlamıştır. Veriler 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf seviyesinde okutulan ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından uygun bulunan Sosyal Bilgiler ders kitaplarından elde edilmiştir. Çalışma nitel bir araştırma olarak planlanmış ve doküman incelemesi yöntemiyle yürütülmüştür. Elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda tüm sınıf düzeylerinde en fazla veriye “Temel Ekolojik Kavramlar”, “Sürdürülebilir Kalkınma” ve “Sosyal Adalet ve İklim Adaleti” kategorilerinde ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında “Küresel Isınma ve İklim Değişikliği”, “Gıda ve Tarım Güvenliği” ve “Çevre Sorunlarının Çözümünde Teknoloji Kullanımı” kategorilerinde Paris İklim Anlaşması'nın sonuçlarını barındıran içeriklere yeteri kadar yer verilmediği saptanmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, farklı öğrenme alanları ve sınıf düzeylerinde, Paris İklim Anlaşması'nın sonuçlarını barındıran kazanımlara yeteri kadar yer verilmediği tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda, Paris İklim Anlaşması sonuçlarını içeren ders içeriklerine, tüm öğrenme alanları ve sınıf düzeylerinde daha fazla yer verilmesinin gerekli olduğu ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının küresel ısınma ve çevre eğitimi, iklim değişikliği, gıda ve tarım güvenliği ile çevre sorunlarının

giderilmesinde teknolojiden faydalanılması gibi başlıklarla desteklenerek revize edilmesinin gerekliliğine ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi kapsamında sürdürülebilir kalkınma amaçları ile ilgili yapılmış olan çalışmalar (Kaya ve Tomal, 2011; Al-Rabaani, 2013; Dinç ve Acun, 2017; Karakuş, Türkkan ve Öztürk, 2017; Hacat ve Demir, 2019; Yıldız, 2019; Acar, 2021; Tekiroğlu, 2021; Uyanık, 2021; Akman, Karaaslan ve Bayram, 2022; Azrak, 2022; Karakuzu, 2022; Samur, 2022; Yalçın, 2022; Suna, 2023; Şimşek, 2024) incelendiğinde, genel bağlamda öğretim programının sürdürülebilir kalkınma amaçları için eğitimin incelenmesi, öğretmen adaylarının ve ortaokul öğrencilerinin farkındalık, tutum ve algı düzeyleri konularının ağırlıklı olarak çalışıldığı görülmektedir.

4.2. YURTDIŞI ALANYAZIN

Alalaimat ve Taha (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacının Ürdün’de 2011-2012 eğitim öğretim yılında okutulan 10. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan sürdürülebilir kalkınmayla ilgili değerleri ve sürdürülebilir kalkınmanın 2002-2010 yılları arasında uygulanan Sosyal Bilgiler öğretim programına katkılarını ortaya koymak olarak belirtilmiştir. Araştırmanın verileri içerik analizi yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda 10. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında, aidiyet, sadakat, ekonomik kalkınma değerleri, sosyal değerler ve hoşgörü gibi birçok değer yer aldığı ortaya sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmanın Sosyal Bilgiler öğretim programına, öğrencilerin insan ve çevre arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamaları, karşılaştıkları sorunları çözmeleri, iyi bir yaşam için gerekli olan yüksek idealleri ve insani değerleri geliştirmeleri ve kalkınmadaki rollerini yerine getirmeleri konularında katkı sağlayabileceği araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır.

Borg vd., (2014), yapmış olduğu çalışmanın amacını, öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma kavramı algılarının, alanlarına ve mesleki deneyimlerine ilişkin farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Araştırmanın örneklemini 669 fen bilgisi öğretmeni, 373 Sosyal Bilgiler öğretmeni, 483 dil öğretmeni, 713 mesleki ve estetik-pratik öğretmen ve diğer disiplinlerden 739 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada veriler anket aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin sürdürülebilir kalkınma kavramı algılarının alanlarına göre farklılaştığı, mesleki deneyimlerine göre ise farklılaşmadığı ortaya sonucuna ulaşılmıştır.

Yusuf vd., (2015), Nijerya üst temel SBDÖP'nin içeriğinin sürdürülebilir kalkınma amacıyla yeterli olup olmadığını açığa çıkarmak amacıyla çalışmasını yürütmüştür. Çalışmada bulgular anket kullanılarak toplanıldığı görülmüştür. Çalışma sonunda SBDÖP'nin içerik bakımından sürdürülebilir kalkınma amaçları bakımından yetersiz olduğuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin cinsiyet değişkenlerinin ve mesleki deneyim yıllarının değerlendirmelerine etki etmediğini fakat alınan eğitimin kaliteli olup olmamasının ve kamu okulunda veya özel okulda görev almalarının değerlendirmelerine etki ettiği sonucuna ulaşıldığı görülmüştür.

Ifegbesan, Lawal ve Rampedi (2017), Nijerya'daki Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğretim programı kapsamında sürdürülebilir kalkınma amaçlarını incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada bulguları içerik analizi ile elde etmişlerdir. Çalışma sonunda katılımcılar öğretim programının sürdürülebilir kalkınma amaçlarına değer verme bakımından sınırlı sahip olduğu, sürdürülebilir kalkınma amaçlarının ele alınabileceği, derslerden birçoğunun seçmeli dersler olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Olayinka (2020), Nijerya'nın Ondo şehrindeki seçilen ortaokullardaki öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma kavramına ilişkin bilgi, tutum ve uygulama düzeylerini belirleme amacıyla yaptığı çalışmada bulguları katılımcı olan öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ilişkin bilgilerini, tutumlarını ve uygulamalarını içine alan anket ile elde etmiştir. Çalışma sonucunda da öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ilişkin bilgilerinin, tutumlarının ve uygulamalarının üst düzeyde olduğunun sonucuna ulaşmıştır.

Bragdo (2022)'nin yapmış olduğu araştırmada sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında İskandinavya eğitim araştırmalarından da bilgiler edinerek kapsamlı bir inceleme yapmayı amaçladığını belirtmiştir. Araştırmada 25 adet çalışma belirlenmiştir. Örnek çalışmaların çoğunluğu öğretim programı, ders kitapları gibi belgelerden oluşturulmuştur. Öğretmenlerin de sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik tutum ve anlayışlarının da incelendiği araştırmada Sosyal Bilgiler dersi uygulamalarında ve öğretmen eğitimi konusunda daha fazla ilerlemeye ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Suleman (2023), tarafından yapılan çalışmanın amacının Nijerya'da sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada Sosyal Bilgiler eğitimin rolüne vurgu yapmak olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda Nijerya vatandaşları arasında farkındalık yaratmada ve sivil toplumun katılımını teşvik etmede önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Ayrıca

Sosyal Bilgiler öğretim programının, toplumsal sorunların derinlemesine anlaşılmasını sağlamak ve bu sorunlarda etkin katılımı sağlamak da amaçlar arasında yer almıştır. Bu konuda özellikle sürdürülebilir kalkınma amaçlarının Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına eklenmesinin gerekliliği de vurgulanmıştır.

Yurtdışında Sosyal Bilgiler dersi ve sürdürülebilir kalkınma amaçları ile ilgili yapılan çalışmalar (Alelaimat ve Taha, 2013; Borg vd. 2014; Yusuf vd., 2015; Ifegbesan, Lawal ve Rampedi, 2017; Olayinka, 2020; Bragdo, 2022; Suleman, 2023) incelendiğinde, ders kitaplarında bulunan sürdürülebilir kalkınmayla ilgili olan değerlerin incelendiği, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri eğitim programının içeriklerinin değerlendirildiği, ortaokul öğrencilerinin ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir kalkınma kavramına yönelik algı, bilgi, tutum ve uygulamalarının ortaya konulduğu ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma amacıyla turizme yönelik tutumlarının çalışma konusu yapıldığı görülmüştür.

5. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE EĞİTİM

Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, sosyal çevredeki bireylerin sürdürülebilir gelecek oluşturma sorumluluğunu almaları için destekleyen eğitim anlayışı olarak bilinmektedir (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2002). Sürdürülebilir kalkınma amacıyla eğitim, tüm bireylerin nitelikli olarak eğitimden faydalanmaları toplumsal dönüşüm sağlaması ve sürdürülebilir gelecek için gereken yaşam tarzını, davranışları ve bununla birlikte değerleri öğrenme fırsatı sağlayan yaklaşım olarak görülmektedir (UNESCO, 2006).

Sürdürülebilir kalkınma amaçlı olan eğitim, kuşaklar arasındaki cinsiyet ile birlikte her türlü yoksulluğun azaltılması, eşitlik, sosyal hoşgörü, doğal kaynakların ve çevrenin korunması, adil olan ve aynı zamanda barışçıl toplumlar gibi sürdürülebilir kalkınmanın temellerini oluşturan etmenlere dayanmaktadır (UNESCO, 2005). Sürdürülebilir kalkınma amaçlı eğitim, gelecek nesillere sağlıklı olarak ve güvenli olarak dünya bırakabilmek için insanların bugün uygulamış oldukları sosyal, çevresel ve ekonomik alanlardaki gelişme politikalarını farklılaştırmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır (Calder ve Clugston, 2005).

Sürdürülebilir kalkınma amaçlı eğitimin amaçları değerlendirildiğinde, eleştirel düşünmenin ve dünya görüşünün geliştirilerek farklılaştırılması, toplumun tüm alanlarda

sürdürülebilir şekilde kalkınmasının sağlanmasına katkı sağlayacak yeni bilgilerin ve becerilerin kazanılması, ahlaki değerlerin desteklenerek geliştirilmesi, sağlıklı şekilde yaşam ile sürdürülebilir tüketim anlayışının öğretilmesi olarak belirlenmiştir (Nasibulina, 2015).

Sürdürülebilir kalkınma amaçlı eğitim, her yaştan tüm insanları içermektedir. Bu bağlamda, tüm eğitim ve öğretim kurumlarında hayat boyunca öğrenme düşüncesi ile eğitim gerçekleştirilmesi önemlidir. Farklı eğitim sistemlerinde farklı olan kısımlarının sürdürülebilir kalkınma amaçlı eğitim ve öğretimle ilgili çeşitli görevleri olsa bile tüm kısımlar öğrencilerin sosyal olarak sürdürülebilir kalkınma amaçlarına destek veren uygulama ve her türlü davranışı özümsemelerini hedeflemektedirler (UNESCO, 2006).

Sürdürülebilir kalkınma amaçlı eğitimin temel anlamdaki özellikleri aşağıdaki gibi belirtilir:

- Sürdürülebilir kalkınmayı temel alan etken ve değerlere dayanır.
- Sürdürülebilir kalkınmadaki sosyal, çevresel ve ekonomik boyutunun ilerlemesine odaklanır.
- Yaşam boyu öğrenmeye destek olur.
- Yerelle ilgilidir ve kültürel olarak uygundur.
- Yerel olan ihtiyaçları, algıları ve koşulları temele alır. Bunun yanında yerel ihtiyaçların karşılanmasının uluslararası boyutta da etkilerinin ve sonuçlarının olduğunu onaylar.
- Örgün ve yaygın eğitimi birleştirmeye çalışır.
- Sürdürülebilir kalkınmanın gelişmekte olan yapısına uyum sağlar.
- Disiplinler arası yaklaşımı vardır.
- Katılıma önem veren öğrenmeye ve üst düzey düşünme becerilerine destek olan farklı pedagojik yöntemler kullanılır (UNESCO, 2005, s. 30-31).

Sürdürülebilir kalkınma amacıyla eğitim, toplum içinde yaşayan bireylerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmaları ve bu anlayışı sürdürmeleri açısından oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Bireyler, eğitim ile birlikte doğal kaynakları daha bilgili ve saygılı şekilde kullanma, doğal çevreyi koruma ve doğal çevreye zarar vermeme, toplum ile alakalı konulara daha duyarlı davranma gibi kazanımlar edinerek sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunurlar.

6. SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlardan birinin etkili vatandaş yetiştirme olduğu bilinmektedir (Safran, 2015). Etkili vatandaş bilincinde olan bireylerin, içinde yaşadığı

toplumun refah seviyesinin artmasına katkı sağlamak, doğal çevreye duyarlı olmak ve doğal kaynakları bilinçli şekilde kullanmak gibi çeşitli özelliklerinin var olduğu bilinmektedir. Etkili vatandaşların çeşitli özellikleriyle, sürdürülebilir kalkınmanın insanların yüksek refah seviyesinde yaşaması amacıyla gerekli şartların oluşturulması, doğal çevrenin korunması ve doğal kaynakların en bilinçli şekilde kullanılması gibi amaçlarına ulaşabilmesinde anahtar rol gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda, etkin vatandaş olan bireyler topluma kazandırma sorumluluğu ile Sosyal Bilgilerin sürdürülebilir kalkınma amaçlarıyla ilişkisi olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilir kalkınmanın, tüm insanların onurlu yaşamaları ve kişiliklerini geliştirmelerini amaçladığı bilinmektedir. Kişisel gelişim süreçlerinin insanların onuruna yakışır olması, kültürel çeşitliliğin, demokrasinin ve hukuki güvencenin sağlanması sürdürülebilir kalkınma amaçlarının arasında yer aldığı görülmektedir (Mengi ve Algan, 2003). Bununla birlikte sürdürülebilir kalkınma amaçları bireylerin her türlü sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının giderilmesine, toplumsal eşitlik anlayışına ve katılımcı demokrasiyi sağlamaya önem vermekte olduğu söylenebilir (Harris, 2003). Sosyal Bilgiler dersi de insanların, hayat içinde tam anlamıyla kimliklerinin farkına varmalarını, değerleri içselleştirmelerini, küresel çapta karşılaştığı sorunlara duyarlı davranmalarını ve sosyal yaşama etkin olarak katılım sağlamalarını destekleyen bir ders olarak görülmektedir (Yaşar, 2008). Sosyal Bilgiler dersinin, insanlara içinde yer aldıkları sosyal yapının kültürel özellikleri hakkında bilgiler ve deneyimler sağlayarak bunların gelecek kuşaklara aktarılmasına yardım ediyor olduğu bilinmektedir (Çengelci, 2012). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler çeşitli sosyal problemlerle karşı karşıya bırakılarak sosyal yaşama uyum sağlamaları amaçlanmaktadır. Bu sayede Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin sosyal karakterlerinin de oluşmasında oldukça önemli rol üstlenebilir (Sözer, 2008). Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutunun gerektirmiş olduğu davranışları bireylere kazandırabilecek nitelikteki bir ders olduğu söylenebilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmaya bağlamında çevresel kaynakların korunması oldukça önemli bir konu olarak görülmektedir. Canlı yaşam alanlarının kendilerini yenilemelerinin sınırsız olmadığı bilinmekte ve sorumsuz şekilde yapılan faaliyetler ile havanın, suyun, toprağın ve biyolojik çeşitliliğin tehdit altına girebileceği varsayılmaktadır. Bununla birlikte nüfusun hızlı şekilde artışının, kirliliklerin aşırı artması ve doğal kaynakların gereğinden fazlaca tüketilmesiyle birleşmesinin dünyanın

bu durumlar karşısında taşıma kapasitesini zorladığını ve sera gazı emisyonlarının, ormanların yok olmasının ayrıca ozon tabakasının incilmesi gibi sorunların dünyayı tehlikeye attığı görülmektedir (Bansal, 2002). Sosyal Bilgiler dersi çevre eğitimi konusunda önemli bir rol oynayarak (Karatekin, 2011), bireylere çevre bilinci kazandırmayı hedefleyen bir ders olarak görülmektedir (Yalçınkaya, 2012).

Sürdürülebilir kalkınma amaçları doğal kaynakların sınırlı olduğunu önemsemektedir (Bilgili, 2017). Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma, ekonomik uğraşların insan ihtiyaçlarını giderebilir özellikte olmasını amaçlamaktadır. Bununla birlikte, ekonomik koşulların, bireysel çabaları desteklemekle gelecek kuşakların da yararını göz önünde tutarak oluşturulmasına dikkat çekilmektedir (Mengi ve Algan, 2003). Sosyal Bilgiler dersinde insanlara ekonomik anlamda farklı bakış açıları kazandırmak önemli görülmektedir (Türe, 2018). Bu bağlamda bireylerin tasarruf konusunu bilen ve tasarruf yapmayı amaç edinen tüketiciler olmaları, ekonomik olarak faydalı kararlar almaları ile bu kararların getirdiği sorumluluğunu üstlenmeleri amacıyla gerekli bilgi ve beceriyi kazanmaları hedeflenmektedir (Akhan, 2015). Bu sayede bireylerin bilinçli tüketici, girişimci ve üretmeyi bilen bireyler olarak yetişip yaşamlarına devam etmeleri sağlanmaya çalışılmış olacağı düşünülmektedir (Aktın, 2016).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde bireylere sosyal sorunlara duyarlılık, kültürel mirasın korunması, hak ve sorumlulukların bilincinde olması, teknolojinin etkin kullanımı, çevre eğitimi, ekonomik konular gibi çeşitli birçok konuyla ilgili bilgi, beceri ve davranış kazandırmaya çalıştığı söylenebilir. Bu sayede öğrencilerin ülkesinin ve dünyanın karşılaştığı sorunların çözümüne etkin şekilde katılmaları, toplumdaki kültürel miras öğelerine sahip çıkmaları, teknolojiyi doğaya zarar vermeden insanlığın faydasına yararlanmaları, doğal çevreyi korumaları ile doğal kaynakların ülke ekonomisindeki yeri ve önemini anlayarak doğal kaynakları bilinçli kullanmaları sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir (MEB, 2018: 8).

2024 SBDÖP da incelendiğinde ilk başta Sosyal Bilgiler dersinin temel yaklaşımı ve özel amaçlar bölümünde özellikle sürdürülebilir kalkınmadan sıkça söz edildiği görülmektedir. Temel amaçlardan üçünün direkt olarak sürdürülebilir kalkınma amaçları ile doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür (MEB, 2024: 4). Programlar arası bileşenler bölümünde doğrudan “sürdürülebilirlik okuryazarlığı” kavramına değinildiği tespit edilmiştir (MEB, 2024: 6). Programın içerik çerçevesi oluşturulurken ve

zenginleştirme uygulamalarında özellikle toplumsal birliğin sürdürülebilir olmasına, doğal çevre ile insan etkileşimine dikkat çekildiği görülmüştür (MEB, 2024: 7, 21, 78).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, çalışmanın modeli, çalışma grubu, çalışmada kullanılan veri toplama araçları, elde edilen verilerin analizi, araştırmada inandırıcılık ve etik başlıkları yer almaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE SAYILTILAR

Bu çalışmanın amacı, Dünya’da meydana gelen ve tüm insanlığı ilgilendiren sorunlar kapsamında BM tarafından yayınlanan Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar Bildirisi (2015)’nde yer alan amaçlar bakımından SBDÖP’ni ve 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını incelemek ve Sosyal Bilgiler dersinin sürdürülebilir kalkınma bağlamındaki rolünü ortaya koymaktır. Bu kapsamda SBDÖP ve ders kitapları incelenmiş ve Afyonkarahisar il merkezinde üç ortaokulda yedinci sınıf öğrencileri ile uygulama gerçekleştirilmiştir. Böylelikle sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Sosyal Bilgiler dersi değerlendirilmiştir. SBDÖP ve ders kitaplarının incelenmesinin yanı sıra öğrencilerin yazdıkları kompozisyonlar değerlendirilerek sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında öğrenci görüşleri alınmıştır. Ayrıca aynı çalışma grubuna uygulanan ortaokullar için geri dönüşüm ölçeği ile de öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında geri dönüşüme bakış açılarının cinsiyet, yaşanan yerin köy-kasaba veya şehir merkezi olma, anne ve baba eğitim durumları gibi bireysel özelliklerine göre farklılık gösterme durumları da araştırılmıştır.

Brundtland Raporu (1987)’na göre uzun vadeli, kalıcı bir ekonomik büyüme; kalkınma ile doğal çevre arasındaki dengeyi sağlayan ekonomi; doğadaki kaynakları israf etmekten kaçınan uygulamalara dayanan ve uzun vadede sürdürülebilir bir gelişme hedeflenmektedir (Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, 2024)..Kaya ve Tomal (2011) tarafından yapılan Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında SBDÖP incelenmiş ve çalışma sonucunda SBDÖP’nda kültürel sürdürülebilirlik, sürdürülebilir ekonomi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılması, sürdürülebilir barış, yaşam alanlarının sürdürülebilir olması, sürdürülebilir toprak kullanımının ve tarımın desteklenmesinin ön plana çıktığı sonuçlarına ulaşıldığı tespit edilmiştir. Uyanık (2021), fen bilgisi ve sosyal bilgisi öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre ile ilgili tutumlarını incelemiş ve öğretmen adaylarının yüksek sürdürülebilir çevre tutumuna sahip olduklarını belirtmiştir. Azrak (2022), Sosyal Bilgiler dersi bağlamında Sosyal Bilgiler

öğretmenleri ve öğrencilerin görüşlerini incelediği araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerine sürdürülebilir kalkınmaya yönelik farkındalık kazandırmada Sosyal Bilgiler dersinin işlevsel rol üstlendiği görüşüne sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca araştırmaya konu olan sekizinci sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuları öğrendikleri görüşüne katıldıkları da tespit edilmiştir. Suna (2023), tarafından yapılan öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik yapılan etkinlikler bağlamında sürdürülebilir kalkınma kapsamında farkındalıkları incelenmiş ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik yapılan etkinliklerin öğrenci farkındalık düzeylerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamından SBDÖP'nın, ders kitaplarının incelenerek, öğrencilerin görüşlerine kompozisyonlar ile başvurulması ve öğrencilerin geri dönüşüm konusuna ne düzeyde değer verdiklerinin araştırılması önemli görülmüştür.

1.1. SAYILTILAR

- Çalışma grubunun veri toplama araçlarını cevaplandırırken gerçek duyu ve düşüncelerini yansıtarak içtenlikle çalışmaya katıldıkları,
- Öğrencilerin hiçbirinin veri toplama araçlarını cevaplarken birbirinden etkilenmedikleri,
- Uygulamada kullanılan ölçme araçlarının, öğrencileri objektif olarak değerlendirdiği.

2. ARAŞTIRMANIN PROBLEM DURUMU

Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Sosyal Bilgiler dersinin incelendiği araştırmada problem cümlesi; sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında bu amaçlara ne düzeyde yer verilmiş ve öğrenciler sürdürülebilir kalkınma amaçları hakkında ne düşünmektedirler? olarak belirlenmiştir. Aslında bakıldığında problem durumu daraltılmaya çalışıldığında sürdürülebilir kalkınma bağlamında Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programının ve ders kitaplarının incelenerek analiz edilebilirliği göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca ek olarak sürdürülebilir kalkınma bağlamında öğrencilerin de düşünceleri önemli görüldüğü için çalışmada öğrenci görüşlerinin alınması da sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Sosyal Bilgiler dersinin incelenmesine katkıda bulunulacağı düşünülmüştür.

Sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların tasarruflu şekilde israf edilmeden, çevrenin korunmasını sağlayarak gelecek nesillerin çıkarlarını gözetererek kullanılmasını sağlayarak aynı zamanda ekonomik gelişmeye de destek veren çevreci bir anlayış olarak görülmektedir (Keleş, 1998). Sürdürülebilir kalkınma kavramının BM Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayımlamış olduğu "Ortak Geleceğimiz" isimli raporla tanımlanmaya başladığı ve daha sonrasında da yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (Mengi ve Algan, 2003). 1900'lü yılların ortalarına denk gelen 2. Dünya Savaşı sonrasında başlayan kalkınma hareketlerinin birçok ülkeyi ekonomik olarak geliştirmiş ülke veya gelişmemiş ülke durumuna düşürmesi ve bu durumla birlikte dünyayı etkileyebilecek birçok çevresel sorunun ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmüştür. Ortaya çıktığı ilk zamanlarda her anlamda kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi amacıyla göz ardı edilen bu sorunlar zamanla küresel boyutlara ulaşmıştır. Bu durum da her anlamdaki kalkınma ile doğal çevre arasında bir denge kurma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kaypak (2011)'a göre bu denge kurma çabaları da sürdürülebilir kalkınma anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınmanın doğal çevrenin korunması, ekonomik kalkınmanın sağlanması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi ile ilgili kaygılardan dolayı ortaya çıktığı söylenebilir.

Alagöz (2004), sürdürülebilir kalkınmayı doğal kaynakların en iyi şekilde yönetilmesini, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasını, doğal çevrenin korunmasını, sosyal ve ekonomik konuları bir bütün olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda Sarıkaya ve Kara (2007), sürdürülebilir kalkınmanın ilk ortaya çıktığı dönemlerde sadece çevre ile ilgili sorumluluk olarak ele alınmasına karşın günümüzde sadece çevre ile ilgili sorunları değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik sorumlulukların da üstlenilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Sürdürülebilir kalkınma incelendiğinde Yapıcı (2003), sürdürülebilir kalkınmanın hayata geçirilmesinde bu anlayışın benimsenerek hayat felsefesi haline getirilmesi konusuna dikkat çektiği görülmektedir. Bu doğrultuda Tanrıverdi (2009), sürdürülebilir kalkınma anlayışını hayat felsefesi haline getiren, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bireylerin yetiştirilmesi konusunda eğitim süreci merkezi bir konumda görülmektedir. Eğitim sistemi bireysel ve toplumsal sorumluluklar kazandırmakla birlikte sürdürülebilir kalkınmanın amaçlarını da anlama konusunda oldukça önemli görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın boyutları olan çevre, ekonomi ve sosyal boyutlarının anlaşılabilmesi için en önemli çalışmalardan biri de bireylerin sürdürülebilir kalkınma

konusunda erken yaşlarda bilinçlendirilmesi olarak belirtilebilir. Özdemir ve Gökçe (2019), bu konuda eğitim sistemi içerisinde Sosyal Bilgiler dersleri ile öğrencilere sürdürülebilir kalkınma anlayışının kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak da Sosyal Bilgiler dersinin sahip olduğu disiplinler arası yaklaşım ile ilkököl ve ortaokul seviyesinde çevre eğitime yönelik bilgi, beceri ve değerler kazandırma konusunda Sosyal Bilgiler dersinin önemli bir rolü olduğunu belirtmişlerdir. MEB (2018: 8) de ise doğal kaynakların korunması ve bireylerin toplumsal problemlerin çözümüne aktif olarak katılımının sağlanması Sosyal Bilgiler dersinin amaçları arasındadır. Bu bağlamda sorumluluk bilincinin de geliştirilmesi bağlamında Sosyal Bilgiler dersi ve sürdürülebilir kalkınma arasında sıkı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma anlayışının Sosyal Bilgiler dersi içinde etkin şekilde verilerek öğrencilerin bu anlayışı kazanmaları önemli görülmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının ve ders kitaplarının incelenmesi, aynı zamanda da ortaokul öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmaya yönelik görüşlerinin ortaya konulması önemli görülmektedir. Alanyazında sürdürülebilir kalkınma konusunda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitabı incelenmesine yönelik ve öğrenci görüşlerinin alınması ile ilgili ayrı ayrı araştırmalar bulunmaktadır. Ancak bu bağlamda hem Sosyal Bilgiler dersi öğretim programını hem de ders kitaplarını inceleyerek, öğrenci görüşlerinin alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu gereksinimlerden hareketle bu araştırmanın, Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı incelenerek, beşinci, altıncı ve yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenerek ve sürdürülebilir kalkınma hakkında öğrenci görüşleri alınarak sürdürülebilir kalkınmanın Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde daha etkin şekilde yer almasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Araştırma çerçevesinde belirlenen birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu araştırma:

- 2023-2024 eğitim-öğretim yılında, Afyonkarahisar ilinde merkez ilçesinde bulunan Neriman-İbrahim Küçükkurt Ortaokulu'nun 1 şubesi, Yunus Emre Ortaokulu'nun 3 şubesi, Hoca Ahmet Yesevi Ortaokulu'nun 2 şubesi ile,

- 7. Sınıfta öğrenim görmekte olan öğrenciler ile,

- Araştırma sürecinde kullanılan veri toplama araçlarıyla katılımcılardan toplanılan veriler ile sınırlandırılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi başlığı altında, araştırmanın modeli, veri toplama araçları, çalışma grubu, veri toplama ve uygulama süreci ile veri analizi başlıkları yer almaktadır.

4.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının, ders kitaplarının incelenerek, öğrenci görüşlerinin alınmasını amaçlayan bu araştırmada karma yöntem araştırmalarından gömülü karma desen kullanılmıştır. Sosyal bilim çalışmalarında nicel ve nitel yaklaşımların güçlü taraflarını birleştirerek iki farklı yaklaşımın da sınırlılıklarını en aza indirmek amacıyla gömülü karma desen kullanılmaktadır (Tashakkori ile Teddlie, 2010). Özellikle araştırma sonuçlarının ortaya çıkarılmasında, nitel veya nicel yaklaşımların tek başına yetersiz görülmesi durumunda, karma yöntem bütünsel olarak bir bakış açısı ile güçlü kanıtlar sunabilmektedir (Creswell ile Clark, 2017). Bu araştırmada gömülü karma desenin tercih edilerek kullanılmasının neden, çalışmanın problem durumunu açıklayabilmek amacıyla tek bir veri setinin yeterli olmayacağı düşüncesidir. Gömülü desene bakıldığında en güçlü yanlarından biri de büyük verilerin ilave veriler ile güçlendirilerek iyileştirilmesi gelmektedir (Creswell ile Clark, 2017). Aynı zamanda gömülü karma desen, araştırmalarda nitel ve nicel verilerin bir arada kullanılması yöntem çeşitliliği bakımından da katkı sağlamaktadır (Berg ile Lune, 2017). Bu desende daha baskın olarak görülen yaklaşımın içerisine daha az öncelikli olan nitel veya nicel desen dahil edilir (Creswell, 2018; Edmons ile Kennedy, 2016). Bu araştırmada cevaplanması gereken sorular farklı veri setlerinden oluşacağı için nitel aşamanın içerisine nicel boyut gömülmüş ve nitel verilerin desteklenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitapları sürdürülebilir kalkınma bağlamında betimsel analiz ile incelenmiş, aynı zamanda örneklem grubunu oluşturan öğrencilere sürdürülebilir kalkınma amaçlarının her biri için kompozisyon yazdırılmış ve sürdürülebilir kalkınma amaçları ile ilgili görüşleri alınmıştır. Araştırmanın nitel boyutunun desteklenmesi amacı ile aynı örneklem grubuna geri dönüşüm ölçeği alınmış ve nitel bulgular güçlendirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda gömülü karma desenin kullanıldığı bu araştırmanın nicel boyutu ön test, son test

kontrol gruplu yarı deneysel desen şeklinde biçimlenmiş, nitel boyutu ve nicel boyutu ise yorumlayıcı temelli araştırma biçiminde yürütülmüştür. Merriam (2002) tarafından yorumlayıcı temelli nitel araştırma sembolik etkileşimciliğin yön vermiş olduğu araştırma yöntemi olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda sembolik etkileşimcilik, bireyin diğer bireyler ile etkileşim halindeyken daha büyük çaptaki toplumun belirli bir bağlamı içinde yorumlamasını hedef alarak olayları diğer bireylerin bakış açısından görmeyi ve empatiyi vurgulamaktadır. Özellikle yorumlayıcı temelli nitel araştırmalarda da Merriam (2002), bireylerin davranışlarındaki öznelliği vurgular ve bireylerin yorumlarının günlük yaşam deneyimlerine dayandığını ifade eder. Bu araştırmada da amaç, seçilen örneklem grubundaki öğrencilerin Sosyal Bilgiler bağlamında sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ilişkin kendi yaşam deneyimlerinden hareketle yorumlamalarını sağlamaktır.

4.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada nitel verilerin elde edilmesinde SBDÖP ve ders kitapları ile öğrencilerin yazdıkları kompozisyonlar betimsel analiz ile yorumlanmıştır. Nicel veriler ise Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ile elde edilmiştir.

Çalışmanın nicel boyutunda Topaloğlu, M., Kıyıcı, F., Yiğit, E. (2020)'nin geliştirmiş oldukları, 14 sorudan oluşan beşli likert tipi “Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği” kullanılmış olup, öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma ve geri dönüşüm konusuna katılmaları, değer vermeleri ve ekonomik olarak katkı durumuna katılmaları değerlendirilmiştir. “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle Katılmıyorum” cevaplarını içeren beşli likert tipindeki ölçeğin kullanımı için araştırmacılar ile e-posta yoluyla iletişime geçilmiş ve kullanım izni alınmıştır.

4.3. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu Afyonkarahisar il merkezinde bulunan üç devlet ortaokulunda, toplamda altı ayrı sınıfta 7. sınıfta öğrenim görmekte olan 306 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ortaokul 7. sınıfta öğrenimlerine devam eden öğrencilerin seçilmesinin sebebi bu öğrencilerin Sosyal Bilgiler ile ilgili yeterince gerekli bilgilere sahibi olduklarının düşünülmesi olarak belirtilmektedir. Çalışma grubu seçilirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemine bakıldığında hedef, çeşitlilik geliştirerek genellemelere ulaşmak değil, çeşitlilik içeren durumlar arasındaki

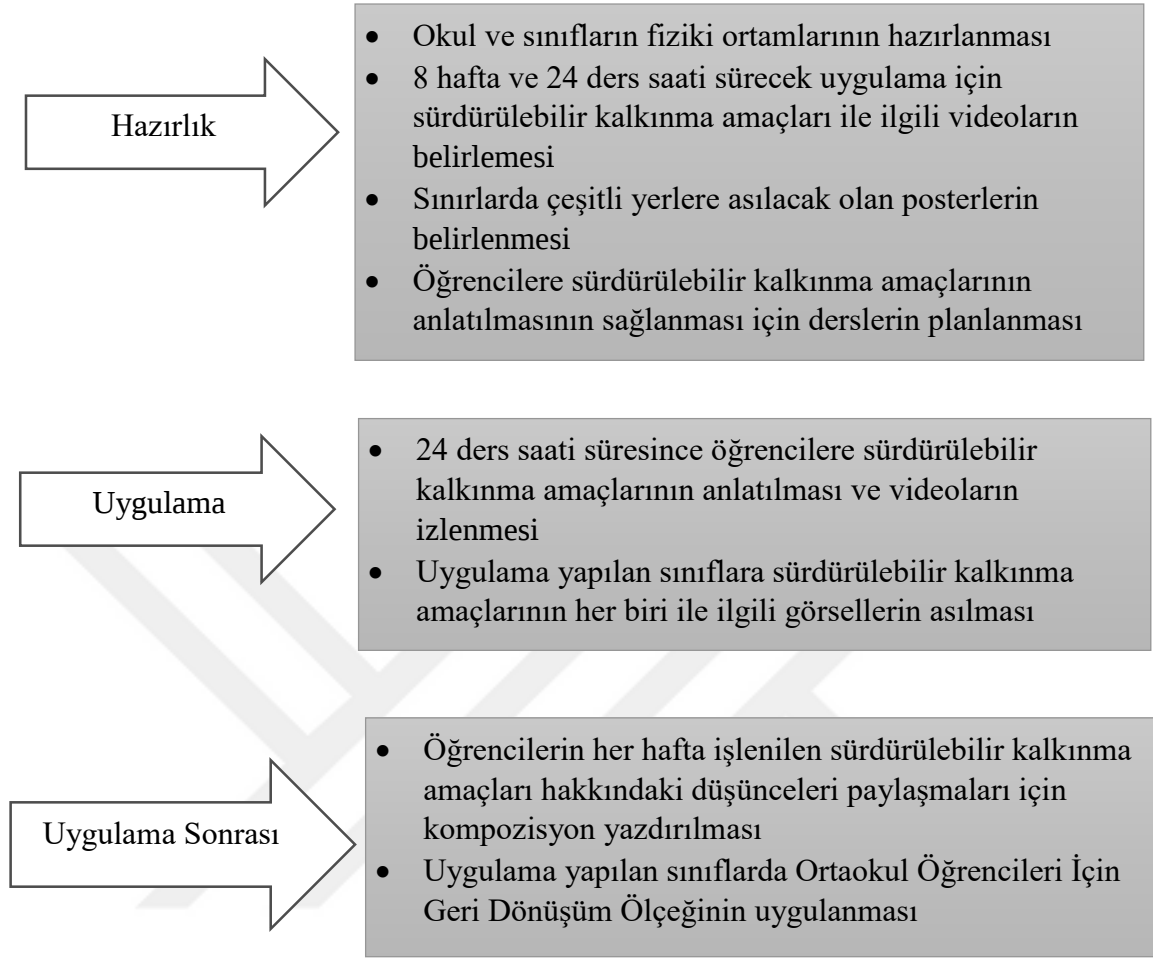
benzerlikleri ortaya çıkarmak ve bu çeşitlilik ile birlikte problemin farklı yönlerini de açıklamak olarak belirtilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmada maksimum çeşitlilik sağlama amacıyla farklı ortaokullarda öğrenim gören ortaokul 7. sınıf öğrencileri seçilmiştir. Öğrencilerin de cinsiyetleri, yaşadıkları yerin köy-kasaba veya şehir olma durumu, anne ve babalarının eğitim durumları dikkate alınmış, bu özellikler bakımından çeşitlilik gösterdiklerinden dolayı araştırmaya dâhil edilmişlerdir. Ancak araştırma için gerekli şartları sağlamadığı düşünülen 16 öğrenci uygulamadan çıkarılmıştır. Araştırmanın hem nitel boyutunda öğrenci kompozisyonlarından faydalanırken hem de nicel boyutunda ölçek değerlendirilirken aynı örneklem grubu olan 290 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır.

4.4. UYGULAMA SÜRECİ

Araştırmada SBDÖP ile beş, altı ve yedinci sınıflara ait olan Sosyal Bilgiler ders kitapları betimsel analiz ile incelenmiştir. Bu incelemeler devam ederken örneklem olarak seçilen sınıflarda sekiz hafta boyunca öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma amaçları hakkında yeterince bilgi sahibi olabilmeleri için dersler planlanmıştır. Her bir sürdürülebilir kalkınma amacı için ayrı ayrı dersler uygulanmış, sürdürülebilir kalkınma amaçları araştırmacı tarafından açıklanmış, videolar izletilmiştir. Her ders sonrasında öğrencilere anlatılan sürdürülebilir kalkınma amacı ile ilgili ne düşündükleri kompozisyon olarak yazdırılmıştır. Seki haftanın sonunda sürdürülebilir kalkınma amaçlarının tümü hakkında öğrencilerin yazmış oldukları kompozisyonlar betimsel analiz ile incelenmiştir. Sekiz haftanın sonunda aynı örneklem grubuna Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği uygulanmış ve analiz edilmiştir.

Bu bağlamda araştırmada uygulama süreci Şekil 3'te görüldüğü gibi yürütülmüştür:

Şekil 3. Araştırmanın Uygulama Süreci

4.5. VERİ ANALİZ YÖNTEMİ

Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Sosyal Bilgiler dersinin incelendiği bu çalışmada SBDÖP, beş, altı, yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğrencilerin yazmış oldukları kompozisyonlar ile nitel veriler toplanmıştır. Karma araştırma yöntemlerinden gömülü desen kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışma boyunca öğrenciler her sürdürülebilir kalkınma amacı anlatıldıktan sonra bireysel olarak kompozisyon yazmışlardır. Yazılan bu kompozisyonlar betimsel analiz ile incelenmiştir.

Araştırmanın nicel verileri Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ile elde edilmiş ve öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma amaçlarının bir boyutunu kapsayan geri dönüşüme yönelik ölçek sonuçları cinsiyet, yaşanan yerin köy-kasaba veya şehir merkezi olma durumu, anne ve babanın eğitim durumları gibi değişkenlere bakılarak analiz edilmiştir.

Demografik sorular olan cinsiyet, yaşılan yer, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu değişkenleri için analizlerde parametrik testlerden olan iki grup karşılaştırmaları için T testi ve ikiden fazla grupların karşılaştırılması amacıyla ANOVA testleri uygulanmıştır. Bu bağlamda iki gruplu olan cinsiyet ve yaşılan yer değişkenlerde bağımsız örneklem T-Testi, ikiden fazla grubu bulunan anne eğitim durumu ve baba eğitim durumu değişkenlerinde ise ANOVA analizleri uygulanmıştır. İki grupların karşılaştırılması sonucu anlamlı farkın neden olduğu gruplar Post-Hoc testlerinden olan Tukey HSD ile belirlenmiştir. Ölçeklerin ve alt boyutlarının güvenilirlik değerlerini belirlemek amacıyla için Cronbach Alpha analizi uygulanmıştır. Ölçek ve alt boyutlarının güvenilir sayılabilmesi için Cronbach Alpha değerinin 0,70'in üzerinde olması beklenmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014).

Tüm analizlerde anlamlılık (p) değeri 0,05 olarak kabul edilmiştir. Uygulanan testler sonuçlarında $p < 0,05$ olduğunda farklılık istatistiksel anlamda önemli olarak değerlendirilmiş, $p > 0,05$ olduğunda ise çıkan farklar istatistiksel anlamda önemsiz olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada ortaokul öğrencileri için geri dönüşüm ölçeği ile elde edilen veriler bilgisayar ortamında istatistik paket programına araştırmacı tarafından işlenmiş ve analiz edilmiştir. Verilerin normallik testi için yapılan analiz sonucunda tüm ölçek ve alt boyutlarına ait çarpıklık ve basıklık (Skewness ve Kurtosis) değerleri -2 ve +2 aralığında bulunmuş ve normallik varsayımının kabul edildiği varsayılmıştır. George ve Mallery (2010)'e göre birçok amaç için -1 ve +1 arasındaki çarpıklık ve basıklık değeri mükemmel kabul edilmiş, ancak birçok durumda da -2 ve +2 arasındaki değerlerin de kabul edilebileceği vurgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde çeşitli yollarla elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına, ders kitaplarına, öğrenci kompozisyonlarına ve ortaokul öğrencileri için geri dönüşüm ölçeği bağlamında ayrı ayrı yer verilmiştir.

1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN BULGULAR

2018 SBDÖP değerlendirildiğinde amaçlar, kök değerler, yetkinlikler, ölçme ve değerlendirme yaklaşımı ile bireysel gelişim ilkeleri, özel amaçlar, beceriler, değerler, programın uygulanmasında dikkat edilmesi gereken durumlar, öğrenme alanları ile kazanımların yer aldığı görülmektedir (MEB, 2018).

2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersi alan bireylerin etkin vatandaşlar olarak yetişmeleri amacıyla gereken bilgileri, becerileri ve değerleri içerdiği görülmektedir. Programdaki öğrenme alanları ile öğrencilere yalnız bilgi değil bilginin yanında sosyal yaşamla ilgili becerilerin ve değerlerin de verilmesi hedeflendiği görülmüştür (MEB, 2018).

2018 SBDÖP genel olarak değerlendirildiğinde, insanların edinmeleri istenilen ve sahip olmaları gereken 21. yüzyıl becerileri ve değerlerini kazandırmayı hedeflediği, bilgilerin, becerilerin ve değerlerin disiplinler arası anlayışla verildiği, yapılandırmacı eğitim yaklaşımı temeline alarak oluşturulduğu, ürün ve eğitim sürecinin beraber değerlendirildiği bakış açısına sahip olduğu ve bireysel farklılıkların dikkate alındığı bir bakış açısının benimsendiği söylenebilir.

2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar ile birlikte finansal okuryazarlık, çevre okuryazarlığı ve sosyal katılım becerileri ile dayanışma, duyarlılık, sorumluluk, tasarruf, eşitlik ve adalet değerlerinin yer alması bireylerin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik bilinç sağlamalarına ve bunları sosyal hayatlarına katmalarına yardımcı olabilecek nitelikte olduğu değerlendirilebilir (MEB, 2018).

2018 SBDÖP’ndaki öğrenme alanları incelendiğinde,

“Öğrencilerin insan-çevre etkileşiminin neden ve sonuçlarından hareketle geleceğe yönelik bireysel ya da toplumsal bakış açısı kazanmalarını, bilim ve teknolojinin toplumsal yaşama etkilerini ve bazı teknolojik ürünlerin doğaya verdiği zararı kavramalarını, bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesini, ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu ve mevcut kaynakların korunması

gerektiğini, çevresindeki ekonomik koşulları inceleyip bu koşulları geliştirmek için çaba göstermelerini, üretim, dağıtım ve tüketim ile ilgili temel kavramları öğrenmelerini, gelişen dünyanın gündemini takip etmeleri ve karşılaştıkları sorunlara çözüm üretmelerini amaçlanmaktadır” (MEB, 2018: 11),

Bu bağlamda öğrenme alanlarının öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma anlayışı kazanmalarına ve bunları sosyal hayatlarına katmalarına yardımda bulunabilecek içerik sağlamakta olduğu görülmektedir.

SBDÖP’de yer alan Öğretim Programının Amaçları bölümünde, okul öncesi eğitimlerini tamamlayan bireyler için gelişim süreçleri ile birlikte edinmeleri gereken bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlık ve kaliteli yaşam ile nitelikli eğitim amaçları ile uyum sağladığı görülmektedir. İlkokulu tamamlayan bireylerin de gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak amacıyla olunduğu belirtilerek sağlık ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim amaçlarına vurgu yapılmıştır. Ortaokul öğrenimini tamamlayan bireylerin millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak amaçlanmış, sağlık ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, eşitsizliklerin azaltılması, barış, adalet ve güçlü kurumlar, amaçlar için ortaklıklar amaçları ile ilişkilendirilmiştir. Liseyi tamamlayan bireylerin ise millî ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunması ile ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak amaçlanmış; yoksulluğa son, açlığa son, nitelikli eğiti, insana yakışır iş ve büyüme, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, sorumlu üretim ve tüketim, barış, adalet ve güçlü kurumlar, amaçlar için ortaklıklar amaçları ile ilişkilendirilebildiği görülmektedir.

SBDÖP’nda yer alan yetkinlikler incelendiğinde; tüm yetkinliklerin en fazla ilgili olduğu sürdürülebilir kalkınma amacının nitelikli eğitim amacı olduğu görülmektedir. Yabancı dillerde iletişim yetkinliği amaçlar için ortaklıklar amacı ile; Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler ile dijital yetkinlik sanayi, yenilikçilik ve altyapı amacı ile; küresel farkındalık ve ifade yetkinliği de amaçlar için ortaklıklar amacı ile ilişkilendirilebilir. SBDÖP’nda yer alan yetkinlikler incelendiğinde programın tüm yetkinlikler ile ilgili sürdürülebilir kalkınma amacı taşıdığı görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan 2030 sürdürülebilir kalkınma hedeflerine göre SBDÖP’de yer alan; özel amaçlar, kazanım, beceri ve değerlerin analizleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3. Yoksulluğa Son Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel amaçlar “Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri” “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları” “İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri”
Kazanımlar 4. sınıf: “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır” 5. sınıf: “Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder” “Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar” 6. sınıf: “Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder” 7. sınıf: “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir”
Beceriler Çevre okuryazarlığı, empati, finansal okuryazarlık, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, mekânı algılama, politik okuryazarlık, yenilikçi düşünme, girişimcilik, iş birliği
Değerler Adalet, dayanışma, duyarlılık, eşitlik, sorumluluk, tasarruf, yardımseverlik

Tablo 3 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan öğretim programının özel amaçları, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından yoksulluğa son vermenin içeriğiyle bağlantılı olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ortak olarak belirlenen konular arasında küresel sorunlar arasında gösterilen küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, göç ve terörizm konularının SBDÖP’nin içeriğinde yer aldığı belirlenmiştir.

Tablo 4. Açlığa Son Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları”
--

Tablo 4. (Devam) Açılığa Son Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Kazanımlar
4. sınıf: “Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder” “Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar”
5. sınıf: “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular” “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar”
6. sınıf: “Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır” “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer”
7. sınıf: “Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar” “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir”
Beceriler
Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, yenilikçi düşünme
Değerler
Adalet, dayanışma, duyarlılık, eşitlik, sorumluluk, tasarruf, yardımseverlik

Tablo 4 değerlendirildiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan öğretim programının özel amaçları, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan açılığa son amacının nitelikleri ile yapısal olarak benzediği görülmektedir. Tablo incelendiğinde sürdürülebilir kaynakların kullanımı, bilimsel ve teknolojik gelişmelere önem verilmesi, toprağın korunması, yardımlaşma ve dayanışma gibi konulardaki ortak özelliklere dikkat çekildiği görülmektedir.

Tablo 5. Sağlık ve Kaliteli Yaşam Son Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar
“İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri”
Kazanımlar
4. sınıf: “Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar”
5. sınıf: “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular”
6. sınıf: “Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur”
7. sınıf: “Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir”
Beceriler
Finansal okuryazarlık, gözlem, öz denetim, yenilikçi düşünme
Değerler
Duyarlılık, aile birliğine önem verme, sorumluluk, yardımseverlik, dayanışma

Tablo 5 incelendiğinde 2018 SBDÖP'nin özel amaçları, becerileri ve değerleri, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan sağlık ve kaliteli yaşam amacının nitelikleri ile örtüştüğü sonucu görülmektedir. Tüm 4, 5, 6 ve 7. sınıf kazanımlarının içerik bakımından benzer oldukları saptanmıştır. Bu bağlamda genel olarak bireylerin küresel çapta meydana gelen olaylara duyarlı olmaları amaçlandığı görülmektedir.

Tablo 6. Nitelikli Eğitim Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar
“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri” “Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları” “Millî, manevî değerleri temel alarak ve evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri” “İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri” “Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır”
Kazanımlar
4. sınıf: “Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır” “Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar” “Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir” “Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır” “Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir” 5. sınıf: “Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir” “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler” “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder” “Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir” 6. sınıf: “Bireyin gelişiminde ve toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal, kültürel ve tarihî bağların etkisini analiz eder” “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklı cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel gruplara karşı ön yargıları sorgular” “Türkiye ekonomisinin gelişmesi ile nitelikli insan gücü arasındaki ilişkiyi açıklar” “İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır” “Uluslararası popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkisini sorgular” 7. sınıf: “Çeşitli kültürlere yönelik sahip olduğu kalıp yargıları sorgular”
Beceriler
Araştırma, eleştirel düşünme, girişimcilik, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, iş birliği, kara verme, yenilikçi düşünme
Değerler
Eşitlik, sorumluluk, çalışkanlık, bilimsellik, duyarlılık

Tablo 6 incelendiğinde 2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından olan nitelikli eğitim amacının içeriği ile örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda önemli olan nokta kültür,

meslek seçimi, insan hakları, öğrenme, nitelikli eğitim gibi çeşitli konuların ortak olarak varlığı görülebilir. Bununla birlikte kazanım, beceri ve değerlerin de içerik bakımından aynı amaç doğrultusunda yer aldığı görülmüştür. Özellikle herkes için kapsayıcı eğitim, kültürel çeşitlilik, girişimcilik gibi konulara da ağırlık verildiği dikkat çekmektedir. Ayrıca nitelikli eğitim amacının 4. 5. ve 6. sınıf kazanımlarıyla yapısal bakımdan daha fazla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 7. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar “Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri” “İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri” “Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır”
Kazanımlar 4. sınıf: “Diğer bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar” “Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir” 5. sınıf: “Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir” “Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar” 6. sınıf: “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklı cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel gruplara karşı ön yargıları sorgular” “Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır” “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder (pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, kadına şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur” 7. Sınıf: “Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder”
Beceriler Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, iş birliği, girişimcilik, sosyal katılım, yenilikçi düşünme
Değerler Adalet, aile birliğine önem verme, duyarlılık, eşitlik, saygı ve sevgi, yardımseverlik

Tablo 7 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’nin özel amaçları, kazanımları, becerileri ve değerleri, BM. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden olan toplumsal cinsiyet eşitliği amacı içeriği ve özellikleri ile örtüştüğü söylenebilir. Sınıf düzeyi bakımından değerlendirme yapıldığında ise 7. sınıf kazanımların, toplumsal birlik ve beraberlik, cinsiyet eşitliği gibi konuların demokratik değerlerin uygulama süreçleri ile ilgili kazanımlara daha fazla uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretim programı ve toplumsal cinsiyet eşitliği amacının benzer içeriklere sahip olduğu saptanmıştır.

Tablo 8. Temiz Su ve Sanitasyon Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları”
Kazanımlar 4. sınıf: “Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler” “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır” 5. sınıf: (uygun kazanım yok) 6. sınıf: “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir” “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder” 7. sınıf: (uygun kazanım yok)
Beceriler Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, mekânı algılama, konum analizi, yenilikçi düşünme
Değerler Duyarlılık, sorumluluk, tasarruf

Tablo 8 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından temiz su ve sanitasyon amacının içeriği ile kısıtlı şekilde örtüştüğü görülmektedir. Sınıf düzeyi bakımından değerlendirildiğinde 5. ve 7. sınıf kazanımlarına uygun görülen herhangi bir nitelik tespit edilememiştir. Bu bağlamda ortak olarak vurgu yapılan konu genel olarak sürdürülebilir kalkınma konusu olarak belirlenmiştir.

Tablo 9. Erişilebilir ve Temiz Enerji Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları
Kazanımlar 4. sınıf: “İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.” “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır” 5. sınıf: (uygun kazanım yok) 6. sınıf: “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder” (Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır). 7. sınıf: (uygun kazanım yok)
Beceriler Araştırma, çevre okuryazarlığı, iş birliği, yenilikçi düşünme
Değerler Duyarlılık, eşitlik, tasarruf, dayanışma

Tablo 9 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’nin özel amaçları ile kısıtlı olarak örtüştüğü görülmüştür. 4. ve 6. sınıf kazanımlarıyla yapısal olarak BM. sürdürülebilir kalkınma

amaçlarından daha çok erişilebilir ve temiz enerji amaçları ile örtüştüğü görülmektedir. Bununla birlikte beceri ve değerlere bakıldığında sürdürülebilir kalkınma bağlamında oldukça az ilişkilendirme yapıldığı saptanmıştır.

Tablo 10. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar “Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri” “Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları” “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları” “Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları”
Kazanımlar 4. sınıf: “Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur” “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır” 5. sınıf: “Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder” “Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder” “İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir” 6. sınıf: “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer” “Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur” “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir” “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder” “Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar” “Türkiye ekonomisinin gelişmesi ile nitelikli insan gücü arasındaki ilişkiyi açıklar, ilgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır” 7. sınıf: “Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.”
Beceriler Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, finansal okuryazarlık, girişimcilik, yenilikçi düşünme
Değerler Sorumluluk, tasarruf, duyarlılık, adalet, bilimsellik

Tablo 10 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacının içeriği ile yapısal olarak örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda eşitlik, ekonomik kalkınma, doğal kaynaklar, sürdürülebilir kalkınma ve çevre bilincinin oluşması ortak vurgulanan konular olarak belirlenmiştir.

Tablo 11. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar “Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları” “Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları” “Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları”
Kazanımlar 4. sınıf: “Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir” 5. sınıf: “Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır” 6. sınıf: “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer” “Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar” “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir” “Türkiye ekonomisinin gelişmesi ile nitelikli insan gücü arasındaki ilişkiyi açıklar” “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder” 7. sınıf: “Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler” “Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder”
Beceriler Değişim ve sürekliliği algılama, finansal okuryazarlık, girişimcilik, iş birliği, yenilikçi düşünme
Değerler Bilimsellik, çalışkanlık, sorumluluk, tasarruf

Tablo 11 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sanayi, yenilikçilik ve altyapı amacının içerik bakımından kısıtlı olarak örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda ortak olarak vurgulanan konular da ekonomi ve yenilikçilik konuları olarak belirlenmiştir.

Tablo 12. Eşitsizliklerin Azaltılması Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar “Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri” “İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri” “Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır”
--

Tablo 12. (Devam) Eşitsizliklerin Azaltılması Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Kazanımlar
4. sınıf: “Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar” “Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir”
5. sınıf: “Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır” “Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir”
6. sınıf: “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklı cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel gruplara karşı ön yargıları sorgular” “Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır” “Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur”
7. sınıf: “Çeşitli kültürlere yönelik sahip olduğu kalıp yargıları sorgular”
Beceriler
Empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etmek, politik okuryazarlık, problem çözme
Değerler
Adalet, dayanışma, duyarlılık, eşitlik, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik

Tablo 12 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından Eşitsizliklerin Azaltılması amacının içeriğiyle kısıtlı olarak örtüştüğü saptanmıştır. Bu durumdan hareketle ortak olarak vurgu yapılan konular eşitlik, herkesin sahip olması gereken haklar olarak belirlenmiştir.

Tablo 13. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar
“Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri”
“Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri”
“Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları”
“Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları”

Tablo 13. (Devam) Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Kazanımlar
4. sınıf: “Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır” “Farklı kültürlerle saygı gösterir”
5. sınıf: “Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir” “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler” “Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder”
6. sınıf: “Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder” “Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar” “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur”
7. sınıf: “Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışına örnekler verir” “Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur” “Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar”
Beceriler
Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, iş birliği, gözlem, konum analizi, mekânı algılama, yenilikçi düşünme
Değerler
Adalet, estetik, dayanışma, barış, eşitlik, sorumluluk, tasarruf

Tablo 13 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de bulunan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sürdürülebilir şehirler ve topluluklar amacının içeriği ile kısıtlı örtüştüğü saptanmıştır. Buradan hareketle ortak olarak vurgu yapılan konular kültür, miras, sürdürülebilir, çevre, insan ve çevre etkileşimi ve kaynaklar olarak belirlenmiştir.

Tablo 14. Sorumlu Üretim ve Tüketim Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar
“Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları” “Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri” “Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları” “Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları” “Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları” “Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetmeleri”

Tablo 14. (Devam) Sorumlu Üretim ve Tüketim Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Kazanımlar
4. sınıf: “İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar” “Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler” “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır”
5. sınıf: “Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder” “İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir”
6.sınıf: “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder” “Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir” “Türkiye ekonomisinin gelişmesi ile nitelikli insan gücü arasındaki ilişkiyi açıklar” “Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder”
7. sınıf: “Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar”
Beceriler
Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, finansal okuryazarlık, girişimcilik, politik okuryazarlık, yenilikçi düşünme
Değerler
Bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, sorumluluk, tasarruf, eşitlik

Tablo 14 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sorumlu üretim ve tüketim amacının içerik bakımından örtüştüğü görülmektedir. Buradan hareketle ortak olarak vurgulanan konuların üretim, tüketim, sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynaklar, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, ekonomik büyüme, doğa ve çevre konuları olduğu belirlenmiştir.

Tablo 15. İklim Eylemi Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar
“Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri”
Kazanımlar
4. sınıf: “Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar”
5. sınıf: “Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar” “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular” “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar”
6. sınıf: “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur”
7. sınıf: “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir”
Beceriler
Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama, problem çözme
Değerler
Sorumluluk, dayanışma, duyarlılık

Tablo 15 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. sürdürülebilir kalkınma amaçlarından iklim eylemi amacının içeriği ile kısıtlı da olsa içerik bakımından örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda, iklim ve doğal çevre konuları ortak olarak vurgulanan konular olarak belirlenmiştir.

Tablo 16. Sudaki Yaşam Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

SBDÖP
Özel Amaçlar “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları” “Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri” “Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları”
Kazanımlar 4. sınıf: “Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır. 5. sınıf: “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular” 6. sınıf: “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer” 7. sınıf: “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder”
Beceriler Çevre okuryazarlığı, araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, iş birliği, mekânı algılama ve yenilikçi düşünme
Değerler Sorumluluk, tasarruf, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, bilimsellik

Tablo 16 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’da yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. sürdürülebilir kalkınma amaçlarından sudaki yaşam amacının içeriği ile kısıtlı şekilde olsa da örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda doğal kaynaklar, doğayı korumak, sürdürülebilir kalkınma, bilimsel gelişim ile gelecek yaşam konuları ortak olarak vurgulanan konular olarak saptanmıştır.

Tablo 17. Karasal Yaşam Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar “Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri” “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları”

Tablo 17. (Devam) Karasal Yaşam Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Kazanımlar 4. sınıf: “Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır” 5. sınıf: “Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular” 6. sınıf: “Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur” “Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder” 7. sınıf: “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir”
Beceriler Çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, politik okuryazarlık, yenilikçi düşünme, mekân algılama
Değerler Adalet, duyarlılık, sorumluluk, tasarruf, eşitlik

Tablo 17 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. sürdürülebilir kalkınma amaçlarından karasal yaşam amacının içeriği ile örtüştüğü görülmektedir. Buradan hareketle ortak olarak vurgulanan konular, sürdürülebilir kalkınma, korumak-muhafaza etmek ve yenilik olduğu belirlenmiştir.

Tablo 18. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri” “Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri” “Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları” “Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürmeleri” “İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri” “Millî, manevî değerleri temel alarak ve evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri”
Kazanımlar 4. sınıf: “Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar” 5. sınıf: “Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir” 6. sınıf: “Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklı cinsiyet, sosyo-ekonomik ve kültürel gruplara karşı ön yargıları sorgular” “Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır” “Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur” “Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar” “Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar” 7. sınıf: “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir”
Beceriler Sosyal katılım, eleştirel düşünme, iş birliği, empati, kanıt kullanma, karar verme, politik okuryazarlık, problem çözme
Değerler Adalet, bağımsızlık, barış, dürüstlük, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik

Tablo 18 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de bulunan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. sürdürülebilir kalkınma amaçlarından barış, adalet ve güçlü kurumlar amacının içeriği ile örtüştüğü görülmektedir. Buradan hareketle ortak vurgulanan konular, barış, adalet, toplum, katılımcılık, özgürlük, kanunlar, sürdürülebilir kalkınma, karar alma, politik okuryazarlık konuları olarak belirlenmiştir.

Tablo 19. Amaçlar İçin Ortaklıklar Amacının 2018 SBDÖP Bakımından İncelenmesi

Özel Amaçlar
“Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları”
“Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri”
“Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri”
Kazanımlar
4. sınıf: “Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.
“Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.
5. sınıf: “İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir”
“Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır”
6. sınıf: “Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer”
“Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar”
“Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur”
7. sınıf: “İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir”
“Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır”
“Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler”
“Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder”
Beceriler
Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, girişimcilik, iletişim, iş birliği, politik okuryazarlık, yenilikçi düşünme
Değerler
Bilimsellik, adalet, çalışkanlık, dürüstlük, sorumluluk, tasarruf

Tablo 19 incelendiğinde, 2018 SBDÖP’de bulunan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerlerin, BM. Sürdürülebilir kalkınma amaçlarından amaçlar için ortaklıklar amacının içeriği ile örtüştüğü görülmektedir. Bu bağlamda sınıf seviyesi bakımından değerlendirildiğinde 4. sınıf kazanımlarına uygun olan özellikler belirlenememiştir. Buradan hareketle ortak olarak vurgulanan konular, bilim ve teknoloji, yenilikçilik, politik okuryazarlık, bilgiye ulaşma ve bilgiyi paylaşma, iş birliği yapma konuları olarak belirlenmiştir.

2. SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINA İLİŞKİN BULGULAR

2.1. BEŞİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Bu bölümde 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma amaçları bakımından incelenmesi sonucu ders kitaplarında yer alan bazı örnekler ile sürdürülebilir kalkınma amaçlarının ders kitaplarındaki kavramlara, okuma metinlerine, etkinliklere ve içeriklere nasıl yansıdığı doğrultusunda her amaç için ayrı şekilde sürdürülebilir kalkınma vurguları yer almaktadır.

Tablo 20. 5. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Sürdürülebilir Kalkınma Amacı	f
Yoksulluğa Son	1
Açlığa Son	1
Sağlık ve Kaliteli Yaşam	10
Nitelikli Eğitim	4
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	1
Temiz Su ve Sanitasyon	2
Erişilebilir ve Temiz Enerji	-
İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	5
Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	9
Eşitsizliklerin Azaltılması	1
Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	1
Sorumlu Üretim ve Tüketim	1
İklim Eylemi	2
Sudaki Yaşam	3
Karasal Yaşam	5
Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	1
Amaçlar İçin Ortaklıklar	2

5. Sınıf ders kitabı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bakımından incelendiğinde “Erişilebilir ve Temiz Enerji” başlıklı amaç dışındaki tüm amaçlara en az bir kez kitapta vurgu yapıldığı görülmüştür. Özellikle 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Sağlık ve Kaliteli Yaşam” ile “Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı” başlıklı temalara ağırlık verildiği görülmüştür. Bu bağlamda öğrencilerin sağlıklı olmaya önem vermeye yönlendirilmeleri, sanayi kuruluşlarının işlevleri, yeni teknolojilere ve yeniliklere açık olmaları, öncelikle yaşanılan çevrede sonra tüm dünyada altyapının iyileştirilerek sürdürülebilirliğe katkı sağlamada yeni fikirler üretmeleri hedeflenmiştir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından sürdürülebilir kalkınma vurgusu olan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

- “Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yaşamımızı şekillendiren çeşitli değer ve beceriler kazanırız. Doğru kararlar vermek, sorunların çözümünde kendimizi karşıımızdaki yerine koymak bunlardan bazılarıdır. Hem kendi tarihimizi hem de ülkemizle beraber dünyadaki kültürleri tanıma imkânı buluruz. Ülkemizde ve diğer ülkelerde yaşamış önemli insanların yaptıkları çalışmalardan haberdar oluruz.” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; 13).
- “Sümerler ziggurat denilen büyük tapınaklar inşa etmişlerdi. Bu yapılar piramide benziyordu. Asansörün icadına daha binlerce yıl olduğu için Sümerler yapının üst katlarına merdivenle çıkıyorlardı. Zigguratlar hem okul hem gözlemevi hem de tarım ürünlerinin saklandığı depolardır. Sümerli öğrenciler sizin gibi hafif defterlere sahip değildi. Sabah hazırladıkları o ağır kil tabletleri ziggurta götürmek durumundaydılar. Sümerler bu yüksek yapıda Ay’ı, gezegenleri ve yıldızları gözlemliyorlardı. Bu gözlemleri sonucu ay yılı esasına dayalı takvimi buldular.” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; 38).
- “Çevre sorunları, hava kirliliği, su kirliliği, erozyon, gürültü kirliliği, toprak kirliliği, orman alanların azalması gibi sorunlar.” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; 84).
- “Afetlerden sonra milletimiz başta arama, kurtarma çalışmaları olmak üzere her alanda büyük bir dayanışma gösterir. Afete maruz kalmış insanların ilk önce barınma, gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve halkımız elbirliğiyle yaraları sarar.” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; 87).
- “Akdeniz kıyıları geniş sahilleri ve uzun süren yaz mevsimi ile turizm faaliyetlerinin gelişmesi için elverişlidir. Turizm faaliyetlerine bağlı olarak da burada turist rehberliği, aşçılık, animatörlük, tercümanlık, otel işletmeciliği gibi meslekler yaygındır.” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; 125).
- “Nuri Demirağ, Türkiye Cumhuriyeti Demiryolları inşaatının ilk müteahhitlerindendir. Türkiye’nin 10 bin km’lik demiryolu ağının 1250 km’lik bölümünün inşasını gerçekleştirmiş ve Nuri Demirağ’a bu nedenle Atatürk tarafından “Demirağ” soyadı verilmiştir. Cumhuriyet döneminin sayılı zenginleri arasına girmiş yeni fikirlere açık olması ve çalışkanlığı ile tanınmış bir iş adamıdır.” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; 135).
- “Nuri Demirağ, Türkiye’de uçak fabrikasının kuruluşu, paraşüt üretimi gibi ilkleri gerçekleştirmiştir.” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; 135).
- “Sivil toplum kuruluşları depremde etkilenen illerde vatandaşlara yardım elini uzatıyor.” (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2019; 152).

2.2. ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Bu bölümde 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma amaçları bakımından incelenmesi sonucu ders kitaplarında yer alan bazı örnekler ile sürdürülebilir kalkınma amaçlarının ders kitaplarındaki kavramlara, okuma metinlerine, etkinliklere ve içeriklere nasıl yansıdığı doğrultusunda her amaç için ayrı ayrı sürdürülebilir kalkınma vurguları yer almaktadır.

Tablo 21. 6. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Sürdürülebilir Kalkınma Amacı	f
Yoksulluğa Son	9
Açlığa Son	13
Sağlık ve Kaliteli Yaşam	2
Nitelikli Eğitim	8
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	9
Temiz Su ve Sanitasyon	3
Erişilebilir ve Temiz Enerji	8
İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	15
Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	10
Eşitsizliklerin Azaltılması	14
Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	7
Sorumlu Üretim ve Tüketim	5
İklim Eylemi	1
Sudaki Yaşam	2
Karasal Yaşam	2
Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	9
Amaçlar İçin Ortaklıklar	8

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bakımından incelendiğinde “İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme”, “Eşitsizliklerin Azaltılması”, “Açlığa Son”, “Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı”, “Yoksulluğa Son”, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, “Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar”, “Nitelikli Eğitim”, “Erişilebilir ve Temiz Enerji”, “Amaçlar İçin Ortaklıklar” amaçlarının yoğun olarak kitapta yer bulduğu görülmüştür. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma amaçlarının tümüne kitapta en az bir kere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda özellikle ekonomik büyüme ve bu konuda insana düşen görevlere, bireyler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi gerekliliğine, açlık ve yoksulluğun giderilmesi için yapılması gereken durumlara, sanayinin geliştirilmesi ve yeniliklere açık olunmasının gerekliliğine, cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine, barış ve adalet ortamının sağlanmasına, toplumda huzuru korumak amacıyla kurumların kurulmasına, nitelikli eğitim ve öğretim hizmetlerinin yapılmasına, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına ve tüm insanlığın bu enerji kaynaklarına ulaşabilmesine, tüm insanlık için bir arada hareket ederek ortaklıklar kurmanın gerekliliğine dikkat çekilmiştir.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından sürdürülebilir kalkınma vurgusu olan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

- “Hayat boyu farklı roller içerisinde bulunsam da her zaman devam etmesi gereken öğrenci rolüm hiç bitmedi.” (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019; 15).
- “Din, dil ve tarihle birlikte kültürümüzü oluşturan diğer öge ise gelenek ve göreneklerimizdir. Nesilden nesile aktarılan gelenek ve göreneklerimiz bize ait(milli) yiyecekler, giyecekler, el sanatları, düğünler, eğlenceler, spor müsabakaları vb. den oluşur. Bu gelenek ve görenekler bizi bir araya getirip toplum olarak ortak duygularda buluşmamızı sağlar.” (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019; 23).
- “Bir elin verdiğini diğer el görmeyecek” sözünün canlanmış halidir sadaka taşları. Osmanlı Devleti’nde insan merkezli mahalle anlayışının en güzel yansımalarından olan sadaka taşlarından Edirne’de de bir adet bulunmaktadır. Genellikle cami etrafında bulunan ve üzerinde para konulabilecek bir oyuğu bulunan sadaka taşları, mesaisine akşam karanlığında başlardı. Dar ve çıkmaz sokaklı Osmanlı mahallesine karanlık çöktüğünde canlanırdı sadaka taşları. Sadaka taşlarına para bırakıldıktan sonra ihtiyacı olan kişi sadaka taşından sadece ihtiyacı kadarını alır ve diğer ihtiyaç sahiplerini de düşünürdü. Hatta 17. yüzyılda İstanbul’u anlatan bir Fransız gezgin, karşılaşmış olduğu medeniyet karşısında çok şaşırılmış olduğundan olacak ki takip etmiş, sadaka taşında bulunan paraların tam bir hafta boyunca yerinde kaldığını belirtmiştir.” (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019; 35).
- “Enerji üretim ve iletim teknolojilerinin milli ve yerli imkânlarla geliştirilmesi hedeflenmektedir. Hidroelektrik santral bileşenlerinin yerli olarak tasarımı ve üretimi (MİLHES) projesi ile hidroelektrik santral türbini üretimi gerçekleştirebilmektedir. Milli rüzgâr enerji sistemleri geliştirilmesi ve prototip türbin üretimi (MİLRES) projesi ile rüzgâr türbini ve milli güneş enerjisi santrali geliştirilmesi (MİLGES) projesi ile de yüksek verimli güneş pili üretimi gerçekleştirebilmektedir.” (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019; 142).
- “Vergi vermek bir vatandaşlık görevidir. Çünkü devlet, vergi gelirleri ile vatandaşlarına yol, köprü, baraj, hastane, okul yaptırır; suyumuzun ve elektriğimizin evimize ulaşmasını sağlar. Güçlü bir ülke olmanın yolu güçlü bir ekonomiye sahip olmaktan geçer. Bu ekonomik gücün önemli bir bölümü de vatandaşların ödediği vergilerden oluşmaktadır. Bunun için bütün vatandaşların bu bilinçte olması ve vergisini düzenli ödemesi gerekmektedir. Alışveriş, hayatımızda vazgeçemeyeceğimiz önemli bir olgudur. Bilmeliyiz ki, aslında alışveriş yaptığımızda hepimiz vergi ödüyoruz.” (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019; 181).

2.3. YEDİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Bu bölümde 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma amaçları bakımından incelenmesi sonucu ders kitaplarında yer alan bazı örnekler ile sürdürülebilir kalkınma amaçlarının ders kitaplarındaki kavramlara, okuma metinlerine, etkinliklere ve içeriklere nasıl yansıdığı doğrultusunda her amaç için ayrı ayrı sürdürülebilirlik vurguları yer almaktadır.

Tablo 22. 7. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Sürdürülebilir Kalkınma Amacı	f
Yoksulluğa Son	4
Açlığa Son	3
Sağlık ve Kaliteli Yaşam	15
Nitelikli Eğitim	17
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	8
Temiz Su ve Sanitasyon	3
Erişilebilir ve Temiz Enerji	1
İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	16
Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	21
Eşitsizliklerin Azaltılması	10
Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	12
Sorumlu Üretim ve Tüketim	11
İklim Eylemi	3
Sudaki Yaşam	2
Karasal Yaşam	5
Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	5
Amaçlar İçin Ortaklıklar	12

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bakımından incelendiğinde “Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı”, “Nitelikli Eğitim”, “İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme”, “Sağlık ve Kaliteli Yaşam”, “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar”, “Amaçlar İçin Ortaklıklar”, “Sorumlu Üretim ve Tüketim”, “Eşitsizliklerin Azaltılması” amaçlarının yoğun olarak kitapta yer bulduğu görülmüştür. Kitapta ayrıca sürdürülebilir kalkınma amaçlarının tümüne en az bir kere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda özellikle sanayinin geliştirilmesi ve yeniliklere açık olunmasının gerekliliğine, nitelikli eğitim ve öğretim hizmetlerinin gereğince en iyi şekilde yapılmasına, ekonomik büyüme ve bu konuda insana düşen görevlere, sağlık koşullarının iyileştirilmesi için çalışmaların yapılması ile sağlıklı ve kaliteli yaşamın sağlanmasına, şehirlerin daha fazla yenilenebilir enerji kullanması ve daha sürdürülebilir şehirlerin oluşturulması gerekliliğine, tüm insanlık için bir arada hareket ederek ortaklıklar kurmanın gerekliliğine, yapılan üretim faaliyetlerinin ve tüketimin tüm insanlığı etkilediği bilinci ile hareket edilmesine, bireyler arasındaki eşitsizliklerin giderilerek her bireyin eşit olduğu algısının yaygınlaştırılması konularına vurgu yapılmıştır.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından sürdürülebilir kalkınma vurgusu olan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

- “Haber muhabiri olan Buse, Malatya Bisiklet ve Doğa sporları Derneği Başkanı ile bisiklet kullanımının yararları ve bisiklet kullanırken karşılaşılan zorluklar hakkındaki düşünceleri ile ilgili röportaj yapmıştır. Bisiklet denilince ulaşım kolaylığı ve sağlığın akla geldiği, motorsuz bir araç olduğu için çevre kirliliği oluşturmadığı, trafik yoğunluğundan uzak ve stressiz bir ulaşım sağlamanın akla gelmesinden söz edilmiştir. Zorlukların ise motorlu taşıt kullanıcılarının trafikte ne kadar şikâyeti varsa bisiklet kullanıcısının da o kadar şikâyeti olduğuna değinilmiştir. Bisiklet yollarının yetersizliğinden söz edilmiştir. Bisiklet yollarına motorlu taşıtların hatalı park yapması ve bu yolların yayalar tarafından kullanılmasından kaynaklanan olumsuzluklar üzerinde durulmuştur.” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019; 27).
- “20. yüzyılda bilim ve teknolojiadaki gelişmeler, ulaşım alanında önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Ulaşımın kolaylaşması ve hızlanması ile gezip görme, yeni yerler keşfetme ve tatil yapma isteği duyan insanlar turizm faaliyetlerinin yoğunlaşmasını sağlamıştır. Turizmin yoğunlaştığı alanlarda ise nüfus kalabalıklaşmıştır. Ülkemizde Antalya; denizi, güneşi ve tarihi güzellikleriyle turizm sayesinde gelişen şehirlerimiz içinde en önemlilerindendir.” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019; 93).
- “Mevsimlik göç yaylacılık, iş bulma ve turizm gibi amaçlarla yapılan göçtür. Hayvancılık yapan insanların yazın yüksek yaylalara, kışın alçak, düzlük alanlara gitmesi mevsimlik bir göç türüdür. Ülkemizde mevsimlik göçün en önemli kısmını iş bulmak amaçlı yapılan göçler oluşturur. Çukurova’ya pamuk, Malatya’ya kayısı, Karadeniz’e fındık hasadına giden insanlar ile yaz sezonunda otellerde çalışmak için Antalya gibi turistik şehirlere giden insanlar mevsimlik göç yapmış olur.” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019; 105).
- “1950’li yıllardan itibaren kırdan kente yapılan göçlerle kent nüfusunun hızlı bir şekilde artması, kentlerde konut sıkıntısını ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucu olarak büyük kentlerimizde hukuken imara açık olmayan arazi, yeşil alan ve orman arazisi gibi görünen birçok boş alan, kaçak yapı ve gecekonduyla istila edilmiştir. Plansız ve kent değerleri göz önüne alınmadan yapılan bu binalar, çarpık kentleşmeyi ortaya çıkarmıştır.” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019; 111).
- “Nerdeyse yirmi dört saat açık olan fabrikalarda, kadın ve erkekler hatta çocuklar ağır şartlarda ve uzun süreli mesailerle çalıştırılıyordu. İşçilerin aldıkları ücret ise geçimlerini sağlamakta yetersiz kalıyordu. Kadınlar, erkeklere oranla daha az ücretle çalıştırılmaktaydı. Fabrikalarda ağır şartlarda çalışan insanlar, işçi sınıfının temelini attı. 19. Yüzyılın başlarında işçi sendikalarının kurulmasıyla çalışma koşullarında iyileşmeler yaşandı. Çıkarılan yasalarla çocuk işçi çalıştırılması yasaklandı. İşçi ücretleri ve çalışma saatlerine düzenlemeler getirildi.” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019; 151).
- “Eğitimde teknoloji kullanımına duyulan ihtiyacın artması sonucu ülkeler de sosyal ve kültürel yönden güçlenmek için eğitimde teknolojiyi destekleyici yatırımlar yapmaya başlamıştır. Ülkeler, eğitim faaliyetlerinin kalitesini artırmak için dijital içerikler geliştirmektedirler. Eğitimde akıllı tahta ve tablet kullanımının yaygınlaşması da bu alandaki çalışmalara örnek verilebilir.” (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2019; 151).

3. ÖĞRENCİ KOMPOZİSYONLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde öğrencilerin süreç boyunca her ders sonrası Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile ilgili düşünce ve görüşlerini paylaştıkları verilerden hareketle oluşturulan temaların değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu temalar değerlendirilirken öğrencilerin paylaştıkları görüşlerden örneklerle de yer verilmiştir.

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler yoksulluğa son amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 23. Yoksulluğa Son Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Yiyecek tasarrufu yapmak	116
Yoksul insanlara yardım yapılması	48
Yeni iş sahalarının açılması	41
Sosyal dışlanmanın önlenmesi	35
Sağlıklı yaşam ortamlarının oluşturulması	33
Tarımsal üretimin artırılması	28
Bireylerin yoksulluğa son konusunda bilinçlendirilmesi	25

Tablo 23 incelendiğinde, öğrenciler yoksulluğun azaltılması amacıyla yiyeceklerin israf edilmemesi, tüketilebilecek kadar yemek alınması, yiyeceklerin tasarruf ile korunmasının sağlanması ve aç olan insanlara yardımda bulunulması, yeni iş sahalarının açılarak yoksulluğun önlenmeye çalışılması, insanların sosyal olarak dışlanmamasının gerekli olması, insanlar için sağlıklı yaşam alanlarının oluşturulması, yoksulluğu azaltabilmek için tarım alanlarının korunarak tarım faaliyetlerinin artırılması, bireylerin yoksulluk konusunda bilinçlendirilmesi, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için yoksulluk durumu yaşaması konularına vurgu yaparak açıklamalarda bulundukları görülmektedir.

Örnek, Öğrenci 7: “Bazı insanların temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek fırsatlarının olmaması bence çok kötü bir şey. Bu yüzden onlara yardım etmeliyiz. Küçük maddi yardımlarda bulunabiliriz. Yediğimiz, içtiğimiz ve kullandığımız şeyleri israf etmemeliyiz. Çünkü onlara ulaşamayan insanlar da varlar.”

Örnek, Öğrenci 9: “Yoksulluğa son verebilmek için giyeceğimiz kadar kıyafet almalıyız, evsizlere yardım ederek yoksul insanların ihtiyaçlarını karşılamalıyız.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler açlığa son amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 24. Açlığa Son Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Gıda tasarrufu yapmanın öneminin vurgulanması	74
Sosyal yardımların arttırılması	33
Tarımsal verimliliğin arttırılması	30
İnsanların yetersiz beslenmesi	28
Üretimin arttırılmasının sağlanması	22
Yeni iş sahalarının oluşturulması	20
Bireyleri açlık ve kıtlık konusunda bilinçlendirilmesi	18
Gelir dağılımındaki dengesizliğin ortadan kaldırılması	17
Doğanın korunması	12
Sağlıklı yaşamın korunması	10
Hizmetlerin kalitesinin arttırılması	9
Yönetenlerden hesap sormaya uygun bir sisteme geçilmesi	4

Tablo 24 incelendiğinde, öğrenciler tarafından açlığın azaltılması ve önlenmesi amacıyla gıda tasarrufu yapılması ve gıda israfının önlenmesi, yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardım edilmesi, tarım alanlarının korunarak tarımsal üretim ve verimliliğin arttırılmasının sağlanması, açlık çeken bireylerin yetersiz ve düzensiz beslenmesi, üretimin arttırılmasını sağlayarak tüm bireylerin bu üretilen ürünlere ulaşımının sağlanması, bireyler için yeni iş sahaları oluşturarak açlığın en aza indirilmesi, bireylerin açlık ve kıtlık sorunları konularında bilinçlendirilmesi, zengin ve fakir arasındaki gelir dağılımındaki dengesizliğin azaltılması, yaşadığımız doğanın korunması, bireylerin sağlıklı yaşayabilmesi için ve sağlık hizmetlerinden eşit seviyede faydalanabilmesi için çalışılması, tüm bireylere sunulan hizmetlerin koşullarını denetlenerek eşit hale getirilmesi, tüm bireylere karşı hesap verebilen şeffaf bir politika izlenmesi konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 12: “Bence bu açlığın sebebi zenginlerdir. Çok fazla kişiye yetecek kadar yemek ve çeşitlerini tek öğünlerinde yemek sofrasına koyuyor ve tabiki de bitiremiyorlar ve yemekler çöpe gidiyor, haliyle dışarıdaki insanlar aç kalıyor. Hem de yemek israfı yapılmış oluyor. Bunun yerine yemekleri israf etmeden yiyebileceğimiz kadar almalıyız veya yiyemediklerimizi aç olan insanlarla paylaşmalıyız.”

Örnek, öğrenci 9: Açlığa son verebilmek için yiyeceğimizden fazla almamalıyız. Kendimiz yiyeceğimiz kadar almalıyız. Tarımı desteklemeliyiz, kuru bakliyat ürünlerini kullanmalıyız. Sebzeleri zamanında yemeliyiz.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler sağlık ve kaliteli yaşam amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 25. Sağlık ve Kaliteli Yaşam Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Yetersiz beslenmenin önlenmesi	40
Çocuk ölümlerinin azaltılması	38
Sağlık koşullarındaki yetersizliklerin giderilmesi	37
Sporun önemine ilişkin bilinç geliştirilmesi	30
Sağlıklı ruh haline sahip olmanın öneminin vurgulanması	25
Uykunun önemine vurgu yapılması	23
Temiz suya erişimin sağlanması	22
Temiz çevrede yaşamının sağlanması	19
Kötü alışkanlıklardan uzak durma konusunda bilinç kazandırılması	15

Tablo 25 incelendiğinde, öğrenciler sağlıklı ve kaliteli bir yaşam sürmenin temelini düzenli ve sağlıklı beslenmeden geçtiği konusuna vurgulamışlardır. Düzenli ve sağlıklı beslenen bireylerin daha sağlıklı ve kaliteli yaşam süreçleri yorumunu yapmışlardır. Özellikle çocuk ölümlerinin önüne geçilerek bireylerin daha uzun ve sağlıklı yaşam sürmelerine dikkat çekmişlerdir. Özellikle sağlık koşullarındaki yetersizliklerin giderilmesi ve her bireye eşit sağlık koşullarının sunulması, sağlıklı bir yaşam için spor yapmanın önemli olması, bedensel olduğu kadar ruh sağlığının da oldukça önemli olması, sağlıklı bir yaşam için uyku durumunun önemli olması, bireylerin temiz suya erişimlerinin sağlanması, her bakımdan temiz bir çevrede yaşamın sürdürülmesi, bireylerin sağlıklı ve kaliteli yaşam sürmeleri için zararlı alışkanlıklardan ve bağımlılıklardan uzak durması konularının öğrenciler tarafından yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 47: “Hayatta gelişmeyen bazı ülkeler var. Burada sağlıklı yaşam bulunmadığından erken yaşta pek çok çocuk ölüyor. Tabi ki bu da çok üzücü... Peki bunu önlemek için ne yapmalıyız? İlk başta yeterli beslenme gerekir, günlük egzersiz ve spor yapmak gerekir. Bu insanların da hasta olduklarında yeterli tedaviyi görmeleri sağlanabilir.”

Örnek, öğrenci 32: “Sağlıklı bir yaşam için spor yapmalıyız. Hastane ve sağlık ocaklarının denetlenmesi gerekir.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler nitelikli eğitim amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 26. Nitelikli Eğitim Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi	47
Öğretmenin yeterli nitelikte olması	41
Eğitimin nitelikli olması	38
Çocuk işçiliğinin önlenmesi	30
Eğitimde baskı ve zorlamanın olmaması	22
Okul ve aile iş birliğinin sağlanması	21
Okul sayısının artırılması	17
Okullardaki tüm eğitim hizmetlerinin ücretsiz olması	15
Okuma ve yazma öğrenmenin önemine vurgu yapılması	11
Derslere düzenli çalışılması	10
Teknolojinin yeterli düzeyde kullanılması	8

Tablo 26 incelendiğinde, öğrenciler nitelikli bir eğitimin gerçekleşebilmesi için öncelikle eğitimde uygulanan cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılmasına dikkat çekmişler ve özellikle öğretmenlerin öğrenciler için yeterli niteliksel donanıma sahip olmaları gerekliliğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte eğitimin niceliksel olarak değil nitelik olarak iyi seviyelerde olması, iyi bir eğitim alması gereken yaşlardayken çeşitli işlerde çalıştırılmasının önüne geçilmesi, eğitim kademelerinde karşılaşılan baskı ve zorlamaların azaltılması ve olmaması, ailelerin okul ile sürekli iş birliği ve dayanışma içinde olması, hizmet veren okul sayılarının artırılması ve buralara gelen öğrenci sayılarının artırılması, okullarda verilen tüm hizmetlerin ücretsiz olması, hayata kaliteli devam edebilmek için okuma özellikle okuma yazma bilinmesi ile kültür seviyesinin artırılması, öğrencilere hizmetlerin sunulmasından sonra öğrencilerin verilen görev ve sorumlulukları zamanında ve eksiksiz yerine getirmesi, her gün gelişen teknolojinin eğitim alanında her kademedede yeterince kullanılması gerekliliği konularının öğrenciler tarafından yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 38: “Eskiden sadece erkekler eğitim görüyordu. Kızlar ise eğitim göremiyordu. Günümüzde ise kızlar da eğitim görüyor fakat bazı aileler hala okula kızlarını göndermiyorlar. Bu durumun önüne geçilmeli ve bu duruma –dur- denilmeli.”

Örnek, öğrenci 51: “Eskiden sadece erkekler eğitim görüyordu. Günümüzde ise kızlar da eğitim görüyor. Fakat bazı aileler var, onlar hala kızlarını okutmuyor. Bu durumun önüne geçilmeli ve bu duruma dur denilmelidir.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler toplumsal cinsiyet eşitliği amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 27. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Bireylerin eşit haklara sahip olması	50
Her iki cinsiyet için de ekonomik özgürlüğün sağlanması	45
Sosyal haklardan kadınların da faydalanabilmesi	42
Kadına şiddetin önlenmesi	36
Kadınların istediği mesleği seçebilmesi	30
Kadınların erken yaşta evlendirilmeleri	25
Kadınlardaki eğitim hakkının kısıtlanması	24
Kadınların siyasete katılmalarının sağlanması	11

Tablo 27 incelendiğinde, öğrenciler tarafından tüm bireylerin eşit haklara sahip olması gerekliliği, tüm bireylerin ekonomik özgürlüklerinin sağlanması, sosyal haklardan yararlanırken kadın ve erkek ayrımının yapılmaması, kadınlara uygulanan şiddetin azaltılması gerekliliğini vurgulayarak toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki görüşlerini belirtmişlerdir. Ayrıca kadınların istedikleri meslekleri seçebilmeleri, kadınların erken yaşta ve zorla evlendirilmemesi, kadınların eğitim hakkından kısıtlanmadan faydalanabilmeleri, kadınların politika üretmeye ve karar alma organlarında etkin olarak görev almalarının sağlanması, bireylerin cinsiyet eşitsizliğini giderme konusunda bilinçlendirilmesi konularının da öğrenciler tarafından yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 79: “Erken yaşta kız çocuklarını evlendiriyorlar, çocuk evliliği yapıyorlar. Kadınların kendi işlerini kurabilmeleri gerekiyor. Kamu ve özel olan ve erkeklerin faydalandığı tüm olanaklardan kadınların da faydalanması gerekiyor.”

Örnek, öğrenci 61: “Cinsiyet ayrımcılığı toplumda olmaması gereklidir. Cinsiyet ayrımcılığı yüzünden bazı kadınlar ve erkekler kendilerini birbirinden üstün görebiliyorlar. İnsanların cinsiyetleri farklı olsa da herkes eşittir.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler temiz su ve sıhhi koşullar amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 28. Temiz Su ve Sıhhi Koşullar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Su israfının önlenmesi	61
Temiz suya ulaşımın sağlanması	49
Canlı hayatının korunmasına önem verilmesi	47
Temiz suyun sağlıklı olmaya katkı sağlaması	40
Suların kirletilmemesi	35
Tarımsal verimliliği arttırmaya çalışılması	25
Kuraklık tehlikesine dikkat edilmesi	14

Tablo 28 incelendiğinde, öğrenciler tarafından su tasarrufu yapılması ve su israfının önlenmesi ile tüm bireylerin ihtiyaç duyduğu temiz suya erişimlerinin sağlanması, suyun korunması ile birlikte tüm canlıların da hayatının korunması gerekliliği, sağlıklı bireyler ve daha uzun yaşam süresinin sağlanabilmesi için temiz suya erişimin öneminin bilinmesi, suların kirletilmemesi ve temiz suya önem verilmesi, tarımsal verimliliğin artırılması konusunda temiz suyun önemli olması, temiz suya önem verilmemesi ve suların tasarruf edilmeden kullanılması halinde kuraklık sorunu yaşayacak bir dünya ile karşılaşacağımız konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 100: “Suyu kirletmememiz ve aynı zamanda suyu gereğinden fazla kullanmamamız gerekir. Suyu gereğinden fazla kullanmaya devam edersek gelecek nesillere kalmadan biz de susuz kalacağız. Meyve, sebze vb. üretilmeyecek bu yüzden de besin ihtiyacımızı karşılayamaz duruma geleceğiz.”

Örnek, öğrenci 82: “Suyu kirletmememiz gerektiğini, aynı zamanda suyu gerektiğinden fazla kullanmamız gerektiğini bilmeliyiz. Suyu gereğinden fazla kullanmaya devam edersek gelecek nesillere kalmadan biz de susuz kalacağız. Muhtemelen bir zaman sonra dünyadaki tüm sular tükenecek. Meyve, sebze vb. üretilmeyecek.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler erişilebilir ve temiz enerji amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 29. Erişilebilir ve Temiz Enerji Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Yenilenebilir enerji kullanımını artırılması	68
Enerji kullanımında tasarruf sağlanması	62
Doğal kaynakların tehlike altında olması	46
Bireyleri doğal kaynak kullanımı hakkında bilinçlendirilmesi	56

Tablo 29 incelendiğinde, öğrenciler tarafından tükenmeyen, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının arttırılması, enerji kaynaklarını kullanırken tasarruflu kullanılması, doğal kaynakların dünya üzerinde tükenme ve kirlenme gibi tehlikelerle karşı karşıya olduğunun farkında olunması, bireylerin doğal kaynakları kullanırken bilinçli şekilde tüketmesi, bireylerin temiz bir çevrede yaşama isteklerinin olması konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 92: “Doğayı korumak için yenilenebilir enerji kullanmalıyız. Ayrıca yenilenebilir enerjiye yatırım yaparak gelecek nesillere katkı sağlayabiliriz. Güneş, dalga gibi birçok enerjiyi boş arazilere kurabiliriz. Yenilenemeyen enerji kaynaklarını kullanırsak doğaya zarar verebiliriz.”

Örnek, öğrenci 97: “Temiz enerji insanlar için çok önemlidir. Akarsular üzerine insanlar hidroelektrik akarsu yapmışlar. Temiz enerji olmazsa insanlar hasta olurlar, o yüzden enerjiyi temiz kullanmalıyız.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler insana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 30. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Bireylerin sevdiği meslekleri yapmasının önemsinmesi	55
Meslekte yeterli donanımına sahip olunması	50
Beklenti ve maaşın uyumlu olması	46
İnsani koşullara sahip işlerde çalışmasına önem verilmesi	36
Çalışarak ekonomiye katkı sağlanması	32
Çalışma hayatında cinsiyet eşitliğinin sağlanması	27
Yapılan iş ile ilgili eğitimin alınması	25
Çevreye duyarlı olan işlerde çalışılmasına dikkat edilmesi	17

Tablo 30 incelendiğinde, öğrenciler tarafından meslek seçerken bireylerin ilgilerinin ve yeteneklerinin olduğu sevdikleri meslekleri seçmesi, seçtikleri mesleklerle ilgili mesleğin gerektirdiği yeterli donanımına sahip olması, bireylerin seçtikleri meslekten bekledikleri her türlü durum ve maaş beklentisini karşılaması, bireylerin çalıştıkları ortamlarda insani koşullarda iş yürütmeleri, bireylerin çalışarak ülke ekonomisine katkı sağlamaları, çalışma hayatındaki cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması, her ne meslek yapılırsa yapılsın o mesleğin gerektirdiği eğitimin meslek öncesinde alınması, yapılan iş ve mesleklerin çevreye zarar vermeden duyarlı şekilde yürütülmesi konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 185: Herkes kendi yeteneği olan bir iş yapmalıdır. Kendine yakışır bir iş yapmalıdır. Ama o iş hakkında bilgisi, yeteneği yoksa kendine başka bir iş bulmalıdır. Çünkü yeteneği yoksa o işi yapamaz.”

Örnek, öğrenci 117: “Bence insanlar mesleklerini yeteneklerine ve ilgi alanlarına göre yapmalılar. Çünkü sevmediğimiz bir işi yaparken ve mesleğimizi yeteneğimize göre seçmezsek mutlu olamayız ve sıkılırız, çok zorlanırız, hatta belki yapamayabiliriz. Bu yüzden kim ne derse desin sevdiğimiz işi yapmalıyız.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler sanayi, yenilikçilik ve altyapı amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 31. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Altyapının iyileştirilmesi	49
İklim uygun sanayi tesislerinin kurulması	46
Sanayi nedeniyle şehirlerin kirlenmesi	35
Şehir planlamalarının iyileştirilmesi	33
Sanayisi gelişmemiş ülkelere yardım edilmesi	30
Ekonomik kalkınmanın desteklenmesi	25
İş olanaklarının artırılması	22
Bireylerin birlik ve beraberlik içinde olmaya önem verilmesi	18

Tablo 31 incelendiğinde, öğrenciler tarafından her türlü altyapı faaliyetlerinin iyileştirilmesi, sanayi tesisi kurarken bulunulan yerin iklim özelliklerine dikkat edilerek çalışmaların yapılması, sanayi tesislerinin bulunulan yeri kirlenmemesi için çaba gösterilmesi, sanayi bakımından geri kalmış ülkelere yardımlarda bulunulması, dünya genelinde ekonomik kalkınmanın sağlanmaya çalışılması, bireyler için iş olanaklarının artırılarak işsizliğe çözüm bulunması, tüm dünyadaki ülkelerde bireylerin birlik ve beraberlik içinde olmaları gerekliliği konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 209: “Sanayi tesisleri kurarak ekonomiyi kalkındırabiliriz. Fabrika ve üretim yerlerini iklimlere ve ham maddelerin yakınlığına göre kurarsak kazançlı çıkabiliriz. Yenilikçilik hareketleri ile ülkeye yeni vizyon kazandırabiliriz. Altyapılar yenilenerek temizlik ve sağlık koşulları da iyileştirilebilir.”

Örnek, öğrenci 168: “Sanayi tesisleri kurarak ekonomiyi kalkındırabiliriz. Ülkemizdeki iklimlere ve ham maddelere göre bunları kurarsak kar ederiz. Yenilikçi hareketler ile vizyon getirebiliriz, altyapıları yenileyerek hijyen koşulları artırılabilir.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler yoksulluğa eşitsizliklerin azaltılması kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az

vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 32. Eşitsizliklerin Azaltılması Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması	81
Sosyal olanak eşitsizliklerinin giderilmesi	51
Engelli bireylerin topluma kazandırılması	47
Bireylerin yaşlarının eşitsizliğe yol açması	31
Bireylerin dinlerinden dolayı dışlanması	22

Tablo 32 incelendiğinde, öğrenciler tarafından zengin ve fakir bireyler arasındaki özellikle sosyal imkânların eşitsiz olma durumunun azaltılması ve giderilmesi, özellikle yardıma ihtiyacı olan bireylere her türlü yardımın yapılması, herhangi bir engeli olan bireylerin topluma kazandırılması için çabalanması, cinsiyet eşitliğinin sağlanmaya çalışılması, zengin ve fakir arasındaki dengesiz olan gelir dağılımının ortadan kaldırılması, kadınlara yönelik olan hem duygusal hem de fiziksel şiddetin önlenmesi, bireylerin yaş durumundan ve inançlarından kaynaklanan eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, cinsiyet ayrımı gözetmeden eğitim olanaklarının her birey için artırılması konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 211: “Dünyada en çok görülen eşitsizlik cinsiyet eşitsizliğidir. Mesela kadınlara daha az maaş verilir. Babalar kız çocuklarının istediği şeyi oğlunun istediğinden önce alır. Bu eşitsizliklerin daha fazla olanı ırk ve etnik kökendir. Kimse kendi doğacağı yeri ve aileyi seçemez. Bu nedenle hiçbir ırkla alay edilmemelidir.”

Örnek, öğrenci 192: “Zengin ile fakirin arasındaki uçurum zenginin cimriliğinin ortadan kayıp olması mesela dünyada bazı insanlar durumları yüzünden bütün elektronik gibi ürünleri alamıyorlar. Ama zenginler onlara gayet iyi ulaşıyor. Zenginler sadece parasıyla cimrilik yapıyor ama ben buna çok karşıyım. Bence ne zengini ne fakiri ayırt etmemeliyiz. Eğer ayrımcı yasaları politikaları ve uygulamaları kaldırırsak çok güzel bir dünya olabilir.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler sürdürülebilir şehirler ve topluluklar amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 33. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Plansız kentleşmenin hava kirliliğine sebep olması	42
Yeşil alanlar ile tarihi mekanların artırılması	40

Tablo 33. (Devam) Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Sürdürülebilir enerji kaynakların kullanılması	35
Geri dönüşüme önem verilmesi	32
Şehirlerde altyapı sorunlarının yaşanması	28
Doğal kaynakların bilinçsiz ve aşırı tüketimine dikkat edilmesi	24
Dayanıklı binaların yapılması	22
Engelli bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesi	20
Bireylerin bilinçlendirilmesi	16
İş olanaklarının artırılması	11

Tablo 33 incelendiğinde, öğrenciler tarafından nüfusun artması ile birlikte hava kirliliğinin sürekli artması, yapılan göçler ve insan nüfusunun artması sonucu plansız kentleşmelerin ortaya çıkması ve artması, sürdürülebilir şehirlerde yaşamak ve şehirlerin daha yaşanabilir ve temiz olabilmesi için sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımına dikkat edilmesi, şehirlerde en fazla yaşanan sorunlardan birisi olan trafik sorununun azaltılması, nüfusun artmasından dolayı çevre kirliliğinin de şehirlerde oldukça fazla olması, geri dönüşüme oldukça fazla önem verilmesi, altyapı sorunlarının azaltılması ve ortadan kaldırılması, doğal kaynakların bilinçsiz ve aşırı kullanımının önlenmeye çalışılması, her zaman ve her yerde dayanıklı binaların yapılması, herhangi bir engeli olan bireylerin topluma kazandırılma çalışmalarının yapılması, bireylerin sürdürülebilir şehirler konusunda bilinçlendirilmesi, şehirlerdeki iş olanaklarının artırılması ve bu iş olanaklarının sürdürülebilir kalkınmayı desteklemesi konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 127: “Sürdürülebilir şehirler olması için kömür, karbon gibi birçok fosil yakıtı kullanmamak gerekir. Fabrikaların doğaya bıraktığı atık dumanını önlemek için bacalarına filtre takmaları gerekir.”

Örnek, öğrenci 201: “Sürdürülebilir şehirler olması için kömür, karbon gibi birçok yakıcı malzemenin kullanılmaması gerekmektedir.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler sorumlu üretim ve tüketim amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 34. Sorumlu Üretim ve Tüketim Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Tüm kirlilik çeşitlerinin azaltılması	49
Gıda israfının önlenmesi	47

Tablo 34. (Devam) Sorumlu Üretim ve Tüketim Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Geri dönüşüme önem verilmesi	40
Tüketicilerin bilinçlendirilmesi	35
Alışverişlerde sürdürülebilir kaynaklardan yararlanılması	33
Sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanılması	30
Tarımın desteklenmesi	28
Enerji tasarrufuna dikkat edilmesi	23
Ormanlık alanların korunması	20
Dayanıklı bina yapımına özen gösterilmesi	13

Tablo 34 incelendiğinde, öğrenciler tarafından özellikle tüm bakımlardan toprak, deniz, hava ve çevre kirliliğinin azaltılıp önlenmesi, gıda tasarrufu sağlanarak israfın en aza indirilmesi, geri dönüşüme her alanda önem verilmesi, tüm tüketicilerin tüketim esasları bakımından bilinçlendirilmesi, alışveriş yaparken sürdürülebilir kaynaklardan faydalanmak ve bu kaynakların korunması, sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanılması, tarım alanlarının iyileştirilerek tarımsal üretimin arttırılması, kullanılan tüm enerji çeşitlerinde tasarruflu olunması, ormanların korunması ve ormanlık alanların sayısının arttırılması, dayanıklı binaların yapılması konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 281: “Biliyoruz ki artık dünyadaki atıklar fazlalaşmaya başladı. Bu yüzden iyi bir gelecek için çok dikkat etmeliyiz. Tarıma öncelik vermeliyiz. Tekrar kullanılabilen ürünleri geri dönüştürmeliyiz. Doğal kaynakları dikkatli ve tasarruflu kullanmalıyız. Geri dönüşüm sayesinde dünyadaki çöp azalır hem geleceğimiz güzel olur hem de dünyamız iyileşir.”

Örnek, öğrenci 184: “Biz insanlar gereksizce fazla tüketim yapıyoruz. Yiyemeyeceğimiz kadar fazla yiyecek alıyoruz ve bunlar çürüyerek çöp oluyor. Ve böylece dünyaya zarar veriyoruz. Tüketersek böyle devam edersek dünya daha hızlı yok olmaya başlar. Biz insanlar bu yüzden tükettiğimiz şeyleri geri dönüştürmeliyiz.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler iklim eylemi amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 35. İklim Eylemi Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Sürdürülebilir enerji kaynakları kullanmaya özen gösterilmesi	48
Ormanları korunması	44
Motorlu taşıt kullanımını azaltma	41
Geri dönüşüme önem verilmesi	30

Tablo 35. (Devam) İklim Eylemi Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Bireylerin bilinçlendirilmesi	29
Enerji tasarrufunun sağlanması	25
Fabrikaların gerekli önlemleri alarak çalışmalarını sürdürmesi	20
Canlı hayatının korunması	18
Çevre sorunlarında artışların yaşanmasının önüne geçilmesi	14
Sürdürülebilir iş olanaklarını ve teknolojik sistemleri artırılması	11

Tablo 35 incelendiğinde, öğrenciler tarafından iklim değişikliklerini azaltmak ve önlemek amacıyla yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması, ormanların korunması ve ağaçlandırma çalışmaları ile ormanlık alanların sayısının artırılması, toplu taşımaya ağırlık verilmesi ve motorlu araç kullanımının azaltılması, geri dönüşümün her türlüüne önem verilmesi, bireylerin iklim değişikliği hakkında bilinçlendirilmesi, enerji tasarrufunun sağlanması, fabrikaların özellikle gerekli önlemleri almadan çalıştırılmamaları, tüm canlıların hayatının iklimle yakından ilişkili olmasından dolayı canlı hayatının korunması, çevre sorunlarının önüne geçilmesi ve engel olunması, iş olanaklarının sürdürülebilir kalkınma kapsamında artırılması ve teknolojik gelişmelerin sürdürülebilir kalkınma kapsamında daha elverişli olarak kullanılması konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 190: “Bence iklim değişikliğini önlemek için öncelikle sürdürülebilir enerji kullanımına önem vermeliyiz. Fosil yakıtlardan uzak durmalıyız. Toplu taşıma araçları kullanmalıyız. İklim değişikliği çok kötü bir şey. Biz bunları yapmalıyız tabi ama öncelikle kendimizin de yapabileceğimiz küçük şeyler de var. Mesela geri dönüşüm yaparak ağaçları kesilmekten kurtarabiliriz. Bu sayede ormanları koruruz. Herkes bunu uygulasa iklim değişikliğini en aza indirebiliriz.”

Örnek, öğrenci 268: “İklim değişikliğini önlemek için sürdürülebilir enerji kullanılabilir. Boşa giden bir enerji gördüğümüzde onu engelleyebiliriz. Çünkü eskiden kışın çok fazla kar yağarken şimdi kış geldiğinde kar göremiyoruz bile. Benim yapmamla ne olur dememeli, hepimiz bunu önlemek için elimizden geleni yapmalıyız.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler sudaki yaşam amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 36. Sudaki Yaşam Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Canlı yaşamının tehdit altında olması	70
Geri dönüşüme önem verilmesi	65

Tablo 36. (Devam) Sudaki Yaşam Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
İnsanların bilinçlendirilmesi	61
Avlanma düzenlerine dikkat ederek uyulması	52
Suları korumayanlara cezalandırma yapma	40

Tablo 36 incelendiğinde, öğrenciler tarafından artan nüfus ile birlikte canlı yaşamının tehdit altında olması, geri dönüşümün her türlüsüne önem verilmesi, su varlığının korunması ve tasarrufa önem verilmesi, bireylerin su varlığının ve canlı hayatının korunması konusunda bilinçlendirilmesi, sudaki avlanma zamanlarına uyum gösterilmesi, su varlığını korumayarak hem israf edenlerin hem de yasak avlanma yapanların cezalandırılması konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 301: “Sularımızı, su kaynaklarımızı kaybetmek istemiyorsak denizlere çöp, radyoaktif atık vb. maddeler atmamalıyız. Radyoaktif atık attıkça biz ve sudaki canlılar mutasyona uğrayabiliyor, suya çöpümüzü attıkça hem çok kötü bir görüntü oluşuyor hem de canlıların hayatlarını tehlikeye atıyoruz ve gelecek nesillere su kaynağı bırakmıyoruz. Bunları önlemez ve böyle yapmaya devam edersek 50 yıl sonra kimse su bulamayacak.”

Örnek, öğrenci 256: “Sulara attığımız atıklar orada yaşayan canlılara zarar veriyor. Sadece birinin neslini tüketse bile orada yaşayan canlıları hatta belki de tüm canlıları etkiliyor. Ayrıca suda yaşayan canlıların bizlere birçok faydası var. Bize bu kadar faydası olan canlılara biz niye kötü davranıyoruz!”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler karasal yaşam amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 37. Karasal Yaşam Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Ormanların korunması	50
Geri dönüşüme önem verilmesi	43
İsraftan kaçınarak tasarruf yapılmasına özen gösterilmesi	40
Kuraklığın ve çölleşmenin önlenmesi	37
Çevrenin korunması ve çevreye karşı duyarlılık sağlanması	36
İklim değişikliği ile ilgili önlem alınması	28
Toprağın korunması	25
Hava kirliliğinin önlenmesi	20
Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına dikkat edilmesi	18

Tablo 37 incelendiğinde, öğrenciler tarafından orman varlığının korunması ve ağaçlandırma çalışmalarının arttırılması, tüm canlıların yaşamlarının korunması, geri dönüşümün her çeşidine önem verilmesi, tasarrufa önem verilmesi ve israftan kaçınılması, iklimsel değişikliklere önem verilerek kuraklık ve çölleşmenin önlenmesi için çalışılması, çevreye karşı duyarlılık sağlanması, iklim değişikliği konusunda bireysel ve toplum olarak önlemlerin alınması, toprak ve tarım alanlarının korunması, hava kirliliğinin önlenmesi için çalışmalar yapılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına özen gösterilmesi konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 177: “Ormanları korumalıyız. Çünkü ormanlar hayvanların yaşam alanıdır. Ormanlar ve doğa canlıların sağlığı için de önemlidir. Ormanda ateş yakılması oldukça tehlikelidir, geri söndüremeyebiliriz. Sadece ihtiyacımız kadar enerji harcayarak ve verimli yenilenebilir enerji kaynakları kullanarak doğaya daha yararlı olunacaktır.”

Örnek, öğrenci 281: “İklimleri bozmamalıyız, ormanlarımızı korumalıyız, hayvanlara zarar vermemeliyiz, çevreye çöp atmamalıyız, havamızı kirliletmemeliyiz, ağaçları kesmemeliyiz, doğal yaşamı yok etmemeliyiz, geri dönüşebilen atıkları tekrar kullanmalıyız.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler barış, adalet ve güçlü kurumlar amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 38. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Şiddet ve savaşların azaltılması için önlemlerin alınması	100
Kurumlar arası birlik ve beraberliğin sağlanması	71
Sivil toplum kuruluşlarının barış ve birliktelik amacıyla çalışmalar yapmaya önem vermesi	68
Canlıların haklarının korunması	47

Tablo 38 incelendiğinde, öğrenciler tarafından şiddet ve savaşların önlenmesi için özellikle tüm ülkelerin önlem alması, her türlü kurumlar arasında birlik ve beraberliğin sağlanması için çalışılması, sivil toplum kuruluşlarının birlik ve beraberliği sağlayabilmek amacıyla çalışmalar yapmaları, tüm canlıların haklarının tüm dünya devletleri tarafından korunması ve garantiye alınması konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 254: “Savaşların engellenmesi, savaş bölgelerindeki insanların can güvenliklerinin sağlanması gereklidir. Barış, adalet ve insan hakları için, toplumlarda şiddetin azaltılması için, adaletin yerini bulması için sivil toplum kuruluşları ve devlet kurumları görevlerini yapmalıdırlar.”

Örnek, öğrenci 257: “Savaşların sona ermesi, savaştaki insanlara yardım etmeliyiz. Barış, adalet ve herkesi kucaklayabilmek için hükümetler sivil

toplum örgütlenmeli, toplumsal şiddetin azaltılması, silah ve şiddet olayı ve güvensizlik ortamını yok etmeliyiz.”

Öğrenci kompozisyonlarından elde edilen görüşler amaçlar için ortaklıklar amacı kapsamında incelendiğinde en fazla vurgulanan yorumlardan en az vurgulanan yorumlara doğru vurgulanma sayısı ile birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 39. Amaçlar İçin Ortaklıklar Amacı Kapsamında Öğrenci Görüşleri

Öğrenci Görüşleri	f
Gelişmemiş ülkelere yardım edilmesi	65
Sivil toplum kuruluşlarının ortak hareket etmesi	58
Uluslararası ortaklıkların kurulması	47
Küresel çapta desteklemelerin yapılması	40
Gelişmemiş ülkelerde yatırımlar yapılması	33
Ortaklık için politikalar üretmesi	25

Tablo 39 incelendiğinde, öğrenciler tarafından gelişmemiş ve geri kalmış ülkelere yardım edilmesi, özellikle dünyada uluslararası ortaklıkların kurulması yoluyla birlik ve beraberliğin sağlanması, hem kamu sektörü hem de özel sektör ile sivil toplum kuruluşlarının tüm devletlerde etkin şekilde birlikte hareket ederek çalışmalarının sağlanması, dünyada küresel çapta tüm devletlerin her alanda desteklenmesi için çalışmaların yapılması, gelişmemiş ve kendi yatırımını yapamayan devletlerde yatırımlara yardımcı olunması, tüm dünya devletlerinin iş birliği içinde ortaklaşa hareket edebileceği politikalar üretilmesi konularının yorumlandığı görülmektedir.

Örnek, öğrenci 147: “Dünyada birçok kuruluş var. Hem doğayı korumak için hem canlıların sağlığını ve geleceğini korumak için. Bu kuruluşlarla birlikte çalışmalıyız. Mesela UNICEF çocuk haklarını koruyor. Sağlık Örgütü sağlık çalışmaları yapıyor. Birleşmiş Milletler barışı sağlamaya çalışıyor. Tarım Örgütü tarım alanlarını koruyor. TEMA ağaçlandırma yapıyor. Bu gibi kurumlarla ortak çalışarak amaçlarımızı gerçekleştirebiliriz.”

Örnek, öğrenci 241: “Bizler ortaklık denince akla devletin, özel sektörün ve sivil toplumun ortak hareket etmesini anlıyoruz. Burada bu üç kuruma da çok büyük görev düşüyor. Eşitliğin sağlanmasında, ayrımcılığın bitmesinde, insanların birlikte mutlu-huzurlu yaşamasında, birlik beraberliğin artmasında hepsinin etkisi vardır. Bu yüzden bizler bu kurumlara destek vermeliyiz.”

4. ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN GERİ DÖNÜŞÜM ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN BULGULAR

Tablo 40. Katılımcıları Demografik Bilgileri

Cinsiyet		
	Sıklık	%
Kadın	139	47,9
Erkek	151	52,1
Toplam	290	100,0
Yaşanılan Yer		
	Sıklık	%
Şehir Merkezi	249	85,9
Köy/Kasaba	41	14,1
Toplam	290	100,0
Anne Eğitim Durumu		
	Sıklık	%
Ortaokul	66	22,8
Lise	155	53,4
Üniversite	69	23,8
Toplam	290	100,0
Baba Eğitim Durumu		
	Sıklık	%
Ortaokul	23	7,9
Lise	95	32,8
Üniversite	172	59,3
Toplam	290	100,0

Katılımcıların demografik özelliklerinin incelendiği Tablo 24'e bakıldığında; 139 (%47,9) katılımcının kadın, 151 (%52,1) katılımcının erkek; 249 (%85,9) katılımcının şehir merkezinde, 41 (%14,1) katılımcının köy/kasabada yaşadığı; 66 (%22,8) ortaokul mezunu anne, 155 (%53,4) lise mezunu anne, 69 (%23,8) üniversite mezunu anne olduğu; 23 (%7,9) ortaokul mezunu baba, 95 (%32,8) lise mezunu baba, 172 (%59,3) üniversite mezunu baba olduğu görülmektedir.

Tablo 41. Geri Dönüşüm Ölçeğine Ait Betimleyici İstatistik Bilgileri

Ölçek	Min.	Maks.		s	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach Alfa
Geri Dönüşüm Ölçeği	41,00	70,00	63,4639	7,05211	-1,169	,372	0,905
Katılım	10,00	25,00	22,6117	3,23298	-1,392	1,458	0,730
Değer Verme	11,00	25,00	22,4777	2,90101	-1,248	,938	0,888
Ekonomik Katkı	12,00	20,00	18,3746	1,96712	-1,135	,423	0,842

Tablo 41’de çalışmada kullanılan Ortaokul Öğrencileri için Geri Dönüşüm Ölçeği ve alt boyutlarına ait ortalama, standart sapma, minimum-maksimum ve çarpıklık-basıklık değerleri verilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ve +2 arasında olması durumunda normallik varsayımı kabul edilmiştir. Bu bağlamda normallik varsayımı sağlanmış olan ölçek ve alt boyutları için parametrik testler, sağlanmayan ölçek ve alt boyutlar için ise non-parametrik olan testler kullanılacaktır.

Katılımcıların Ortaokul Öğrencileri için Geri Dönüşüm Ölçeğinden aldıkları toplam ortalama puan 63,46 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları incelendiğinde en yüksek toplam ortalama puan katılım alt boyutundan, en düşük toplam ortalama puanlar ise ekonomik katkı alt boyutundan alınmıştır. Ölçeğin kendisi ve alt boyutlarında normallik varsayımı sağlandığından parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir. Çalışmada ölçeğin güvenilirliğini test etmek amacıyla uygulanan analizlere göre; ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0,905 olarak; katılım alt boyutunda 0,730 olarak; değer verme alt boyutunda 0,888 olarak; ekonomik katkı alt boyutunda 0,842 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 42. Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Cinsiyet ile Karşılaştırılması (Bağımsız Örneklem T-Testi)

	Cinsiyet	N		s	t	sd	p
Ölçeğin tümü	Kadın	139	65,0935	6,21696	3,859	289	,000
	Erkek	151	61,9737	7,45045			
Katılım	Kadın	139	23,3453	2,67222	3,786	289	,000
	Erkek	151	21,9408	3,54952			
Değer Verme	Kadın	139	22,9424	2,69667	2,640	289	,000
	Erkek	151	22,0526	3,02263			
Ekonomik Katkı	Kadın	139	18,8058	1,80128	3,651	289	,000
	Erkek	151	17,9803	2,03437			

Katılımcıların Ortaokul Öğrencileri için Geri Dönüşüm Ölçeği ve alt boyut toplam puanlarının cinsiyet gruplarına göre farklılaşmasının incelendiği tablo 26’da gösterilen bağımsız örneklem T-Testi sonuçlarına göre; ölçeğin kendisi ve alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalara rastlanmaktadır ($p<.05$). Anlamlı farklılaşmalar kadın katılımcıların ölçek ve alt boyutlardan aldıkları yüksek ortalama puanlardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre çok büyük fark olmamakla birlikte geri dönüşüm kapsamında katılım, değer verme ve ekonomik katkı alt boyutlarına daha fazla dikkat çektikleri dikkat çekmiştir.

Tablo 43. Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Yaşanılan Yer ile Karşılaştırılması (Bağımsız Örneklem T-Testi)

	Yer	N		s	t	sd	p
Ölçeğin tümü	Şehir Merkezi	249	64,6145	5,93071	7,374	289	,000
	Köy/Kasaba	41	56,6429	9,12734			
Katılım	Şehir Merkezi	249	23,0683	2,81545	6,238	289	,000
	Köy/Kasaba	41	19,9048	4,14852			
Değer Verme	Şehir Merkezi	249	22,9237	2,46716	6,877	289	,000
	Köy/Kasaba	41	19,8333	3,78648			
Ekonomik Katkı	Şehir Merkezi	249	18,8058	1,80128	5,492	289	,000
	Köy/Kasaba	41	17,9803	2,03437			

Katılımcıların Ortaokul Öğrencileri için Geri Dönüşüm Ölçeği ve alt boyut toplam puanlarının yaşanılan yer gruplarına göre farklılaşmasının incelendiği bağımsız örneklem T-Testi sonuçlarına göre; ölçeğin kendisi ve alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalara rastlanmaktadır ($p<.05$). Anlamlı farklılaşmalar şehir merkezinde yaşayan katılımcıların ölçek ve alt boyutlardan aldıkları yüksek ortalama puanlardan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda şehir merkezinde yaşayan katılımcıların geri dönüşüm ile katılım, değer verme ve ekonomik katkı alt boyutlarına daha fazla değer verdikleri ve dikkat çektikleri görülmektedir.

Tablo 44. Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Anne Eğitim Durumu İle Karşılaştırılması (ANOVA)

	Eğitim Durumu	N		s	F	p	Post Hoc (Tukey)
Ölçeğin tümü	Ortaokul ^a	66	57,5152	8,62419	47,006	,000	c>b>a
	Lise ^b	155	64,3097	5,79024			
	Üniversite ^c	69	67,4203	3,35807			

Tablo 44. (Devam) Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Anne Eğitim Durumu İle Karşılaştırılması (ANOVA)

	Eğitim Durumu	N		s	F	p	Post Hoc (Tukey)
Katılım	Ortaokul ^a	66	20,5909	3,96902	24,290	,000	c>b>a
	Lise ^b	155	22,8258	2,97424			
	Üniversite ^c	69	24,1304	1,66197			
Değer Verme	Ortaokul ^a	66	19,8939	3,62525	54,160	,000	c>b>a
	Lise ^b	155	22,8323	2,25578			
	Üniversite ^c	69	24,2029	1,35668			
Ekonomik Katkı	Ortaokul ^a	66	17,0303	2,44930	25,239	,000	c>b>a
	Lise ^b	155	18,6516	1,65770			
	Üniversite ^c	69	19,0870	1,39050			

Katılımcıların Geri Dönüşüm ölçeği ve alt boyut toplam puanlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşmasının incelendiği ANOVA analizlerine göre; ölçeğin kendisi ve alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalara rastlanmaktadır ($p<.05$). Anlamlı farklılaşmaların hangi seçeneklerden kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan Post-Hoc analizlerinden Tukey'e göre tüm seçenekler anlamlıdır. Anlamlı çıkan seçenekler arasında yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı farklar, annesi üniversite mezunu olan katılımcıların yüksek puanlarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda anne eğitim durumu üniversite olan katılımcıların, anne eğitim durumu ortaokul ve lise olan katılımcılara göre geri dönüşüme daha fazla önem verdikleri ve alt boyutlar bakımından daha fazla önemsedikleri görülmüştür.

Tablo 45. Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği ve Alt Boyut Toplam Puanlarının Baba Eğitim Durumu ile Karşılaştırılması (ANOVA)

	Eğitim Durumu	N		s	F	p	Post Hoc (Tukey)
Ölçeğin tümü	Ortaokul ^a	23	54,1304	8,73501	53,162	,000	c>b>a
	Lise ^b	95	60,9474	7,45535			
	Üniversite ^c	172	66,1686	4,53970			
Katılım	Ortaokul ^a	23	19,3478	3,89182	31,860	,000	c>b>a
	Lise ^b	95	21,5368	3,70397			
	Üniversite ^c	172	23,6686	2,21651			
Değer Verme	Ortaokul ^a	23	18,3043	3,66103	56,713	,000	c>b>a
	Lise ^b	95	21,5474	2,96708			
	Üniversite ^c	172	23,5698	1,90131			
Ekonomik Katkı	Ortaokul ^a	23	16,4783	2,52027	24,259	,000	c>b>a
	Lise ^b	95	17,8632	2,16161			
	Üniversite ^c	172	18,9302	1,47328			

Katılımcıların Ortaokul Öğrencileri için Geri Dönüşüm Ölçeği ve alt boyut toplam puanlarının baba eğitim durumuna göre farklılaşmasının incelendiği ANOVA analizlerine göre; ölçeğin kendisi ve alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalara rastlanmaktadır ($p<.05$). Anlamlı farklılaşmaların hangi seçeneklerden kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan Post-Hoc analizlerinden olan Tukey'e göre tüm seçenekler anlamlıdır. Anlamlı çıkan seçenekler arasında yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı farklar, babası üniversite mezunu olan katılımcıların yüksek puanlarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda baba eğitim durumu üniversite olan katılımcıların, baba eğitim durumu ortaokul ve lise olan katılımcılara göre geri dönüşüme daha fazla önem verdikleri ve alt boyutlar bakımından daha fazla önemsedikleri görülmüştür.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulguları doğrultusunda ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir. Bununla birlikte söz konusu sonuçlar ile ilgili alanyazında yer alan benzer araştırmaların sonuçlarıyla ilişkilendirilerek oluşturulan tartışma bölümü ve öneriler yer almaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Sürdürülebilir kalkınma bağlamında Sosyal Bilgiler dersini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada karma yöntem araştırma desenlerinden biri olan gömülü desene uygun olarak sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında 2018 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı; beşinci, altıncı, yedinci sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiş; sürdürülebilir kalkınmanın her bir amacı ile ilgili öğrencilere ders anlatımı yapıldıktan sonra kompozisyonlar yazdırılmış; geri dönüşüm ölçeği uygulanmış ve sürdürülebilir kalkınma amaçları bakımından Sosyal Bilgiler dersi değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın bulgularından elde edilen sonuçlar ve bu sonuçların alanyazındaki diğer çalışmalarla ilişkilendirilerek tartışılması “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndan Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma”, “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarından Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma”, “Öğrenci Kompozisyonlarından Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma” ve “Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeğinden Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma” olmak üzere başlıklar halinde sunulmuştur.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndan Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma

2018 SBDÖP’nda yer alan özel amaçlar, kazanımlar, beceriler ve değerler, BM. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının tümü nitelik ve yapı bakımından incelenmiş ve 2018 SBDÖP ile ortak konular tespit edilmiştir. Yoksulluğa son, açlığa son amaçları bağlamında sürdürülebilir kaynakların verimli kullanılması, bilimsel ve teknolojik gelişmelere önem verilmesi, toprağın korunması, yardımlaşma ve dayanışma konularının ortak olduğu görülmüştür. Nitelikli eğitim amacı bağlamında kültürel çeşitlilik, meslek seçimi, girişimcilik, hak ve sorumluluklar konularının ortak olduğu görülmüştür. Sağlık ve kaliteli yaşam amacının küresel sorunlara karşı duyarlı olma konusuna dikkat çekildiği tespit edilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği amacı bağlamında toplumsal birlik ve beraberlik, cinsiyet eşitliği ile demokratik değerler konularının ortak olduğu görülmüştür. İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme amacı bağlamında eşitlik, ekonomik kalkınma ve çevre bilinci konularına ortak olarak yer verildiği görülmüştür. Sorumlu üretim ve tüketim amacı bağlamında üretim, tüketim, doğal kaynaklar ve ekonomik kalkınma,

bilimsel ve teknolojik gelişmeler konuları ortak konular olarak tespit edilmiştir. Karasal yaşam amacı bağlamında doğal kaynakları korumak ve yenilikçi teknolojiler kullanmak konularının ortak olduğu tespit edilmiştir. Barış, adalet ve güçlü kurumlar amacı bağlamında kanun üstünlüğü, karar alma süreçlerine katılma, politik okuryazarlık konularının ortak olduğu görülmüştür. Amaçlar için ortaklıklar amacı bağlamında ise bilim ve teknolojiye yeniliklerin yaygınlaştırılması, bilgiye kolayca ulaşma ve bilgiyi paylaşma, iş birliği ve politik okuryazarlık konularının ortak olduğu görülmüştür. Gerçekleştirilen bu çalışmada SBDÖP, sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında değerlendirildiğinde burada belirtilen amaçlara yer verildiği ve birçok konu bakımından ortak konular içerdiği sonucuna ulaşılmıştır. SBDÖP, sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında incelendiğinde temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, iklim eylemi ve sudaki yaşam amaçlarının kısıtlı olarak yer bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda eşitlik, temel haklar, ekonomik kalkınma, insan ve çevre etkileşimi konuları üzerinde durulduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Kaya ve Tomal (2011) öğretim programını incelemişler ve SBDÖP’ında kültürel sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir ekonomi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, sürdürülebilir barış, yaşam alanlarının sürdürülebilirliği, sürdürülebilir toprak kullanımının ön plana çıktığını belirtmişlerdir. Karakuş, Türkkan ve Öztürk (2017), öğretim programını incelemişler ve SBDÖP’ında küresel vatandaşlığın boyutları olan çeşitlilik ve çok kültürlülük, politik ve ekonomik süreçler ve karşılıklı bağımlılık, insan hakları, çevresel sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma bilincinin en fazla ele alındığı, sosyal adalet ve çağdaş barış ve çatışma boyutlarının ise oldukça fazla ele alındığı sonucuna ulaşmışlardır. Hacat ve Demir (2019), SBDÖP’ını incelemişler ve iklim değişikliği ve temiz enerji, sürdürülebilir tüketim ve üretim ile sosyal bütünleşme, nüfus ve göç konularına yönelik kazanımların yer aldığını tespit etmişlerdir. Yalçın (2022), sürdürülebilir kalkınma amaçlarının SBDÖP’ında yer aldığı ancak erişilebilir ve temiz enerji amacının kısıtlı olarak yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucu dikkate alındığında SBDÖP’ında sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yer verildiği ve alanyazındaki diğer çalışmaların da bu durumu destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarından Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma

Gerçekleştirilen çalışmanın amaçlarından biri SBDÖP’nın ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma amaçları bakımından analiz edilerek sürdürülebilir

kalkınma amaçlarına ne derece yer verildiğini ortaya koymak ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarının Sosyal Bilgiler dersi için önemini ortaya koymaktır. Bu bağlamda 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları genel olarak kavramlar, okuma metinleri, etkinlikler ve içerik bakımından tümüyle incelenmiş ve sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ders kitaplarında ne kadar vurgu yapıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bakımından incelendiğinde “Erişilebilir ve Temiz Enerji” başlıklı amaç dışındaki tüm amaçlara en az bir kez ders kitabında vurgu yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle de “Sağlık ve Kaliteli Yaşam” ile “Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı” başlıklı amaçlara vurgu yapıldığı görülmüştür. Ancak burada vurgu yapılan sürdürülebilir kalkınma amaçlarının yeterli düzeyde yer alamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yukarıdaki amaçların dışındaki amaçlara çok az yer verildiği ve bu bakımdan yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bakımından incelendiğinde “İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme”, “Eşitsizliklerin Azaltılması”, “Açlığa Son”, “Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı”, “Yoksulluğa Son”, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği”, “Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar”, “Nitelikli Eğitim”, “Erişilebilir ve Temiz Enerji”, “Amaçlar İçin Ortaklıklar” amaçlarına özellikle vurgu yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma amaçlarının tümüne kitapta en az bir kez de olsa yer verildiği tespit edilmiştir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları bakımından incelendiğinde “Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı”, “Nitelikli Eğitim”, “İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme”, “Sağlık ve Kaliteli Yaşam”, “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar”, “Amaçlar İçin Ortaklıklar”, “Sorumlu Üretim ve Tüketim”, “Eşitsizliklerin Azaltılması” amaçlarına özellikle vurgu yapıldığı görülmüştür. Kitapta ayrıca sürdürülebilir kalkınma amaçlarının tümüne de en az bir kez de olsa yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda ise 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sürdürülebilir kalkınma amaçlarına bakımından yeterli düzeyde yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersi 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarının incelenmesi sonucunda sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ders kitaplarında yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak ders kitaplarında sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yeterli düzeyde yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumu destekler nitelikte Karakuş, Türkkın ve Öztürk, 2017; Hacat ve Demir, 2019; Yalçın, 2022; Şimşek, 2024 tarafından yapılan

araştırmalar da sürdürülebilir kalkınma bağlamında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının yeterli düzeyde olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum, çalışmanın sonuçlarının alanyazındaki diğer çalışmaların sonuçları ile tutarlılık gösterdiğini desteklemektedir.

Öğrenci Kompozisyonlarından Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma

Sürdürülebilir Kalkınma hedefleri bakımından bağlamında BM tarafından yayınlanan sürdürülebilir kalkınma hedefleri dikkate alınarak hazırlanan ders içerikleri ile yöntem bölümünde sözü edilen okullarda 7. sınıflarda 8 hafta için hazırlanan materyaller ile Sosyal Bilgiler dersi yürütülmüştür. tk ğrenmeyi de sağlayabilmek için sınıfların çeşitli yerlerine sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilgili posterler asılmıştır. Sınıflarda yapılan uygulamalarda, her hafta olan ders sonunda tüm hedefler için ayrı ayrı ğrenci görüşlerinin alındığı kompozisyonlar yazdırılmıştır. Bu sayede öğrencilerin sürdürülebilir kalkınma ile ilgili bilgilerinin ve fikirlerinin alınması sağlanmaya çalışılmıştır.

Öğrenci görüşleri betimsel analiz ile incelenerek değerlendirildiğinde öğrencilerin, yoksulluğun azaltılması; açlığın sona erdirilmesi; sağlıklı ve kaliteli bir yaşamın tüm bireylere sunulması; nitelikli eğitim olanaklarından tüm bireylerin eşit düzeyde faydalanabilmesi; toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi; temiz su ve sıhhi koşulların tüm bireylere aktarılabilmesi; erişilebilir ve temiz enerji olanaklarının iyileştirilmesi; insana yakışır iş ve ekonomik büyümenin sağlanması; sanayi, yenilikçilik ve altyapı olanaklarının en iyi düzeye getirilmesi; toplumsal alandaki her türlü eşitsizliklerin azaltılması; daha sürdürülebilir şehirler ve toplulukların oluşturulması; sorumlu üretim ve tüketim faaliyetlerinin işlerlik kazanması; iklim eylemi konusunda tüm insanlığın elinden geleni yapması gerektiği; sudaki ve karadaki yaşam konusunda tüm bireylerin bilinçlendirilmesi; barış, adalet ve güçlü kurumların oluşturulmasının gerekliliği; sürdürülebilir bir yaşam için ortaklıkların kurulması gerekliliği konularındaki bulgulardan hareketle öğrencilerin tüm sürdürülebilir kalkınma amaçları hakkında yeterli bilgiye sahip oldukları ve bu konuda yenilikçi fikirlerinin ve çözüm önerilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazına bakıldığında Karakuş, Türkkan ve ztrk (2017), ders kitaplarını sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında inceledikleri araştırmalarında küresel vatandaşlık boyutlarının Sosyal Bilgiler dersine ilişkin kazanımlar, içerik, öğretme-öğrenme süreci, lme-değerlendirme unsurları kapsamında yer aldığına ulaşılmıştır. Küresel vatandaşlığın boyutları olan çeşitlilik ve çok kültürlülük, politik ve ekonomik süreçler ve karşılıklı bağımlılık, insan hakları, çevresel sorumluluk ve

sürdürülebilir kalkınma bilincinin en fazla ele alındığı, sosyal adalet ve çağdaş barış ve çatışma boyutlarına da yer verildiği sonucuna ulaşmışlardır. Azrak (2022) tarafından yapılan araştırmada 8. sınıf öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına yönelik görüşleri alınmış ve 8. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konuları öğrendikleri görüşüne katıldıkları da araştırma sonucunda tespit edilmiştir. Karakuzu (2022), Sosyal Bilgiler dersinde 7.sınıf öğrencilerinin çevre okuryazarlık becerilerine ilişkin görüşleri ortaya çıkarılması amaçlanan çalışmasının sonucunda öğrencilerin çevre kirliliği çeşitlerine, dünyanın, Türkiye'nin ve Antalya ili Kumluca ilçesinin çevre sorunları, küresel ısınma, yenilenebilir ve yenilenemez enerji, çevre kirliliğinin sonuçları, çevre kirliliğinin çıkardığı hastalıklar, çevreyi koruyan sivil toplum kuruluşları, çevre kirliliğine karşı önlemler ile çevre temizliğinin önemi konularında yeterli bilgiye sahip oldukları sonuçlarına ulaşmıştır. Suna (2023), Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalıklarına etkisini incelemeyi amaçladığı çalışmasının sonucunda 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin öğrencilerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilerin sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik etkinliklerin sürdürülebilir yaşama yönelik farkındalık düzeylerine olumlu yönde etki ettiği görüşüne sahip oldukları belirlenmiştir. Bu durum, çalışmanın sonuçlarının alanyazında yer alan diğer bir çalışma tarafından da desteklendiğini göstermektedir.

Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeğinden Elde Edilen Sonuçlar ve Tartışma

Bu bağlamda yapılan çalışmanın kapsamını artırması amacıyla Ortaokul Öğrencileri için Geri Dönüşüm Ölçeği kullanılmış ve öğrencilerin geri dönüşüme verdikleri önem, katılım, değer verme, ekonomiye katkı alt boyutları çeşitli demografik özellikler dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Ortaokul öğrencileri için geri dönüşüm ölçeği ve alt boyutlarının toplam puanları cinsiyet gruplarına göre incelendiğinde anlamlı farklılaşmaların kadın katılımcıların aldıkları yüksek ortalama puanlardan kaynaklandığından bulgular bölümünde söz edilmiştir. Bu bağlamda kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre çok büyük farklılık olmamakla birlikte geri dönüşüm konusunda katılım, değer verme ve ekonomik katkı alt boyutları bakımından daha fazla önemsedikleri ve dikkat çektikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ortaokul öğrencileri için geri dönüşüm ölçeği ve alt boyutlarının toplam puanlarının yaşanan yer gruplarına göre farklılaşması incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalara rastlandığından bulgular bölümünde söz edilmiştir. Bu bağlamdaki anlamlı farklılaşmalar şehir merkezinde yaşayan katılımcıların ölçekten ve alt boyutlardan aldıkları yüksek ortalama puanlarından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak şehir merkezinde yaşayan katılımcıların geri dönüşüm ile katılım, değer verme ve ekonomik katkı alt boyutlarına daha fazla dikkat çektikleri ve değer verdikleri görülmüştür.

Katılımcıların Geri Dönüşüm ölçeği ve alt boyut toplam puanlarının anne eğitim durumuna göre farklılaşması incelendiğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmalara rastlanmaktadır. Bu bağlamdaki anlamlı farkların, annesi üniversite mezunu olan katılımcıların yüksek puanlarından kaynaklandığını göstermektedir. Anne eğitim durumu üniversite olan katılımcıların, anne eğitim durumu ortaokul ve lise olan katılımcılara göre geri dönüşüme daha fazla dikkat çektikleri, daha fazla önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların Ortaokul Öğrencileri için Geri Dönüşüm Ölçeği ve alt boyut toplam puanlarının baba eğitim durumuna göre farklılaşmasının incelendiğinde anlamlı farklılaşmalara rastlanmaktadır. Yapılan karşılaştırmaya göre anlamlı farklar, babası üniversite mezunu olan katılımcıların yüksek puanlarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda baba eğitim durumu üniversite olan katılımcıların, baba eğitim durumu ortaokul ve lise olan katılımcılara göre geri dönüşüme daha fazla önem verdikleri ve daha fazla dikkat çektikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Ortaokul Öğrencileri için Geri Dönüşüm Ölçeğinden elde edilen sonuçlara benzer olarak Aytar (2016) da yaptığı araştırma sonucunda aynı doğrultuda sonuçlara ulaşarak ortaokul öğrencilerinin sürdürülebilir kalkınma amaçları hakkında yeterince bilgiye sahip olduklarını belirtmiştir. Kanmaz (2019) ile Demir ve Atasay (2021)'ın yaptıkları araştırmalar sonucunda ulaştıkları öğrencilerin sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlarının yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşmaları yapılan araştırmanın sonuçlarının desteklendiği göstermektedir.

Öneriler

Bu bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlar ile birlikte gelecekte alanyazına katkısı olacak çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Araştırma sonucunda SBDÖP ve ders kitaplarının sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında incelenmesi ile yeterince bağlantılı olduğu görülmüştür. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler derslerinde sürdürülebilir kalkınma amaçlarına tüm öğrenme alanlarında yer verilebilir.

- Sürdürülebilir kalkınma amaçlarının öğrenciler tarafından anlaşıldığı görülmüştür. Sosyal Bilgiler dersleri bu amaçlara ilişkin planlamalar yapılarak yürütülebilir.

- Sosyal Bilgiler derslerinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dikkate alma konusu ile ilgili etkinliklere yer verilebilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Sürdürülebilir kalkınma amaçlarının her biri farklı öğrenme alanı ile ilişkilendirilerek sürdürülebilir kalkınma amaçlarının çevresel, sosyal ve ekonomik boyutu incelenebilir.

- Sürdürülebilir kalkınma amaçları bağlamında Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki beceri ve değerler her bir sürdürülebilir kalkınma amacı kapsamında incelenebilir.

- Sosyal Bilgiler dersinde gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması konusunda uygulamalı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abdulrazak, S. ve Quoquab, F. (2018). Exploring Consumers Motivations for Sustainable Consumption: A Self-Deterministic Approach. *Journal of International Consumer Marketing*, 30(1), 14-28.
- Acar, H. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Yönelik Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Önerisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A. ve Kılıç, S. (2019). *7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Agbedahin, A. V. (2019). Sustainable Development, Education For Sustainable Development and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Emergence, Efficacy, Eminence And Future. *Sustainable Development*, 27(4), 669-680.
- Akhan, N. E. (2015). Sosyal Bilgilerde Ekonomi Konularının Öğretimi. İçinde; *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed: M. Safran, ss. 165-180. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akman, O., Karaaslan, H. ve Bayram, F. O. (2022). Investigation of Sustainable Development Awareness Levels of Social Studies Teacher Candidates. *International Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 8(3), 545-558.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2002). *Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Öneriler*. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aktın, K. (2016). Sosyal Bilgiler Derslerinde Ekonomi Konularının Öğretimi. İçinde; *Sosyal Bilgiler Eğitimi*, Ed: D. Dilek, ss. 243-266. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir Kalkınmanın Paradigması. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4, 1-23.
- Alalaimat, A. R. ve Taha, K. (2013). Sustainable Development and Values Education in the Jordanian Social Studies Curriculum. *Education*, 134(2), 135-153.
- Al-Rabaani, A. H. (2013). Attitudes of Omani Social Studies Student Teachers to Tourism for Sustainable Development. *European Journal of Educational Research*, 2(3), 129-138.
- Amsden, A. (2012). Grass Roots War on Poverty. *World Economic Review*, 1, 114-131
- Asheim, G. B. (1994). Sustainability: Ethical Foundations And Economic Properties. *Policy Research Working Paper*, The World Bank.
- Aslan, S. (2016). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 7(25), 203-227.
- Asongu, S. A., Orim, S. M. L. ve Nting, R. T. (2019). Inequality, Information Technology And Inclusive Education in Sub-Saharan Africa, *Technological Forecasting and Social Change*, 1, 380-389.
- Ata, B. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. İçinde: *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed: C. Öztürk, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Atmaca, A. C. (2018). *Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalıklarının Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aydoğdu, B. ve Selanik Ay, T. (Ed.). (2022). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim*. Ankara: Vizetek Yayınevi.
- Aydoğdu, B. ve Yıldız Duban, N. (2022). Sürdürülebilirlik Kavramı ve Kullanım Alanları. İçinde; *Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim*, Ed: B. Aydoğdu ve T. Selanik Ay, 1-16. Ankara: Vizetek Yayınevi.
- Aytar, A. (2016). *Disiplinlerarası Fen Öğretiminin 7. Sınıf Öğrencilerinin Sürdürülebilir Kalkınma Konusundaki Gelişimlerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Aytekin, M. (2022). Ülkelerin Sürdürülebilir Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı Amacı ve Ekonomik Göstergeler Bağlamında Sınıflandırılması. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 9(1), 18-37.
- Azrak, Y. (2022). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilir Kalkınma: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin ve Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bansal, P. (2002). The Corporate Challenges of Sustainable Development. *Academy of Management Executive*, 16(2), 122-131.
- Barr, R., Barth, D. ve Shermis, S. S. (1978). *The Nature Of The Social Studies*. California: ETC Publications.
- Battro, A. M., Lena, P., Sorondo, M. S. ve Braun, J. V. (2017). Youth Declaration of Principles and Guidelines for Education. İçinde; *Children and Sustainable Development*, Ed: A. Battro, P. Lena, M. S. Sorondo and J. Braun.
- Bayazıt, H. (2009). Sürdürülebilir Tüketim Davranışının Kazanılmasında Tüketici Eğitiminin Rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 143-151.
- Bayeh, E. (2016). The Role of Empowering Women and Aachieving Gender Equality to the Sustainable Development of Ethiopia. *Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences*, 2(1).
- Bedrinana, K. G. A., Martin, J. A. R. ve Ananos, F. T. (2021). Human Rights in the Least Developed Countries of Asia: an Index For Quantifying Sustainable Development Goal 3 (Good Health and Wellbeing). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(9).
- Bell, D. J. (2016). Twenty First Century Education: Transformative Education for Sustainability and Responsible Citizenship. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 18(1), 48-56.
- Benli Özdemir, E. ve Arık, S. (2018). Çocukların Üstbilişsel Farkındalıkları ile Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 3(1), 1-22.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çev: A. Arı). Konya: Eğitim Yayınevi
- Bibri, S. E. ve Krogstie, J. (2017). On the Social Shaping Dimensions of Smart Sustainable Cities: a Study in Science, Technology, and Society. *Sustainable Cities and Society*, 29.
- Bilgili, A. S. (2013). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. İçinde; *Sosyal Bilgilerin Temelleri*, Ed: A. S. Bilgili, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 559-569.
- Blustein, D. L., Kenny, M. E., Di Fabio, A. ve Ileguichard, J. (2019). Expanding the Impact of The Psychology of Working: Engaging Psychology in the Struggle for Decent Work and Human Rights. *Journal of Career Assessment*, 27(1).
- Borg, C., Gericke, N., Höglund, H. O. ve Bergman, E. (2014). Subject- and Experience-Bound Differences in Teachers' Conceptual Understanding of Sustainable Development. *Environmental Education Research*, 20(4), 526-551.
- Bouzguenda, I., Alalouch, C. ve Fava, N. (2019). Towards Smart Sustainable Cities: a Review of the Role Digital Citizen Participation Could Plan in Advancing Social Sustainability. *In Sustainable Cities and Society*, 50.
- Bragdo, M. B. (2022). Education for Sustainable Development in Social Studies: a Scoping Review of Results From Scandinavin Educational Research. *Journal of Humanities and Social Science Education*, 4, 101-123.

- Buckingham, S. ve Theobald, K. (2003). Building Alliances for Local Environmental Sustainability. İçinde; *Local Environmental Sustainability*, Ed: S. Theobald ile K. Theobald, ss. 74-92. Burlington: Elsevier Science.
- Bulut, B. ve Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi ve Öğretim Programlarına Yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 7(4), 2680-2697.
- Büyükuslu, A. R. (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Endüstri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Calder, W. ve Clugston, R. (2005). Editorial: Education for a Sustainable Future. *Journal of Geography in Higher Education*, 29(1), 7-12.
- Campbell, S. (1996). Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and The Contradictions of Sustainable Development. *Journal of the Amerikan Palanning Association*, 62(3), 296-311.
- Can, G. vd. (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2018). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* (Çev. Edt: S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. ve P. Clark, V. L. (2017). *Karma Yöntem Araştırmaları Tasarımı ve Yürütülmesi* (Çev. Edt: Y. Dede ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 185-203.
- Demirbaş, Ç. Ö. (2015). Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma Farkındalık Düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 300-316.
- Dilek, D. ve Öztürk, C. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. İçinde: *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dinç, E. ve Acun, A. (2017). Sosyal Bilgiler Dersinde Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma ile İlgili Konuların Öğretiminde Güncel Olayların Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *PAU. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 29-46.
- Doğanay, A. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. İçinde; *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Erden, M. (1996), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Esmailian, B., Wang, B., Lewis, K., Duarte, F., Ratti, C. ve Behdad, S. (2018). The Future of Waste Management in Smart and Sustainable Cities: A Review and Concept Paper. *In Waste Management*, 81.
- Evirgen, Ö. M., Özkan, J. ve Öztürk, S. (2019). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Fauzi, H., Svenssons, G. ve Rahman, A. A. (2010). "Triple Bottonm Line" as "Sustainable Corporate Performance": A Proposition for the Future. *Sustainability*, 2(5), 1345-1360.
- Foley, J. A., Costa, M. H., Delire, C., Ramankutty, N. ve Snyder, P. (2003). Green Surprise? How Terrestrial Ecosystems Couldaffects Earth's Climate. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 1(1).
- Foster, J. (2001). Education as Sustainability. *Environmental Education Research*, 7(2), 153-165.
- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 Update. Boston: Pearson
- Govindan, K. (2018). Sustainable Consumption and Production in the Food Supply Chain: A Conceptual Framework. *International Journal of Production Economics*, 195, 419-431.

- Gültekin, M. (2008). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. İçinde; *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed: Ş. Yaşar, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Gürtepe, E. ve Birpınar, M. E. (2023). Türkiye Yüzyılında Sürdürülebilir Çevre. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(3), 1-22.
- Hacat, O. S. ve Demir, B. F. (2019). Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 211-225.
- Harris, J. M. (2000). Basic Principles of Sustainable Development. *Global Development and Environment Institute Working Paper*, USA: Tufts University, 1-24.
- Harris, J. M. (2003). Sustainability and Sustainable Development. *International Society For Ecological Economics*, 1, 1-12.
- Hutton, G. ve Chase, C. (2017). Water Supply, Sanitation And Hygiene. In Disease Control Priorities. *Injury Prevention And Environmental Health*, 3(7).
- Hutton, G., Rodriguez, U. P., Winara, A., Viet-Anh, N., Phyrum, K., Chaun, L., Blackett, I. ve Weitz, A. (2014). Economic Efficiency of Sanitation Interventions in Southeast Asia. *Journal of Water Sanitation and Hygiene for Development*, 4(1).
- Ifegbesan, A. P., Lawal, M. B. ve Rampedi, I. T. (2017). The Nigeria Teachers Social Studies Training Curriculum And Sustainable Development Goals: A Content Analysis. *Journal Of International Social Studies*, 7(1), 92-122.
- İnan, S. (2014). *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş*. Ankara: Anı Yayınları.
- Kabapınar, Y. (2016). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kahn, M. (1995, 27-28 Mart). Concepts, Definitions and Key Issues in Sustainable Development: The Outlook For The Future. İçinde; *International Sustainable Development Research Conference*, Manchester, England, 2-13.
- Kahyaoglu, E. Y. ve Akpınar, E. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma ve Teknoloji. İçinde; *Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim*, Ed: B. Aydoğdu ve T. Selanik Ay, ss. 167-188. Ankara: Vizetek Yayınevi.
- Kanmaz, D. (2019). 7. ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Sürdürülebilir Kalkınmaya Yönelik Tutumları ve Tutumlarla İlişkili Faktörler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karakuş, M., Türkkan, B. ve Öztürk, F. (2017). Examination of Social Studies Curriculum and Course Books in the Context of Global Citizenship. *Universal Journal of Educational Research* 5(3), 472-487.
- Karakuzu, M. (2022). *Sosyal Bilgiler Dersinde 7. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Okuryazarlık Becerilerine Yönelik Görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Karatekin, K. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kassie, M., Shiferaw, B. ve Muricho, G. (2011). Agricultural Technology, Crop Income, and Poverty Alleviation in Uganda. *World Development*, 39(10).
- Kaya, M. F. ve Tomal, N. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 49-65.

- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 19-33.
- Keiner, M. (2005). Re-Emphasizing Sustainable Development. The Concept of Evolutionability. *Environment, Development and Sustainability*, 6(4), 379-392.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kınacı, B., Albuz Pehlivan, N. ve Seyhan, G. (2011). *Turizm ve Çevre (Çevre Koruma)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kreinin, H. ve Aigner, E. (2022). From “Decent Work And Economic Growth” To “Sustainable Work and Economic Degrowth”: A New Framework for SDG 8. *Empirica*, 49(2).
- Kumar, S., Kumar, N. ve Vivekadhish, S. (2016). Millennium Development Goals (MDGS) to Sustainable Development Goals (SDGS): Addressing Unfinished Agenda and Strengthening Sustainable Development and Partnership. in *Indian Journal of Community Medicine*, 41(1).
- Kwakwa, P. A., Adusah-Poku, F. ve Adjei-Mantey, K. (2021). Towards the Attainment of Sustainable Development Goal 7: What Determines Clean Energy Accessibility in Sub-Saharan Africa? *Green Finance*, 3(3).
- Malik, R. S. (2018). Educational Challenges in 21st Century and Sustainable Development. *Journal of Sustainable Development Education and Research*, 2(1).
- Mckenzie, S. (2004). Social Sustainability: Towards Some Definitions. *Hawke Research Institute Working Paper Series*, 27.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2024). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Mengi, A. ve Algan, N. (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Merriam, S. (2002). *Qualitative Practice in Research*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Michaelis, J. U. ve Garcia, J. (1996). *Social Studies for Children a Guide to Basic Instruction*. (Eleventh Edition). Boston: Ally ile Bacon.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Orta Dereceli Okullarda Sosyal Bilgilerin Organizasyonu, Öğretimi ve Teftişi*. (Çev: N. Oran). İstanbul: Maarif Basımevi.
- Morelli, J. (2011). Environmental Sustainability: A Definition for Environmental Professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 1-9.
- Nasibulina, A. (2015). Education for Sustainable Development and Environmental Ethics. *Procedia - Social and Behavioral Science*, (214), 1077-1082.
- NCSS (1993). *The Social Studies Professional*. National Council for the Social Studies. Washington DC.
- Nemli, E. (2004). *Sürdürülebilir Kalkınma: Şirketlerin Çevresel ve Sosyal Yaklaşımları*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Noble, K. (2015). Education For Sustainability in Primary School Humanities and Social Sciences Education. İçinde; *Educating for Sustainability in Primary Schools*, Ed: N. Taylor, F. Quinn ile C. Eames, ss. 135-175. Sense Publishers.
- Oksman, V., Vaatanen, A. ve Ylikauppila, M. (2014, 24-28 Ağustos). Co-Creation of Sustainable Smart Cities: Users, Participation and Service Design. İçinde; *UBICOMM 2014 -8th International Conference on Mobile Ubiquitous Computing, Systems, Service and Technologies*. Roma, İtalya, 189-185.
- Olayinka, O. T. (2020). Social Studies Students’ Knowledge, Attitude and Practice of Concepts of Sustainable Development in Ondo City, Nigeria. *International Journal of Financial, Accounting, and Management*, 1(4), 221-233.

- Online Etymology Dictionary, (2024). <https://Www.Etymonline.Com/Search?Q=Sustainable> (Erişim Tarihi: 20.03.2024).
- Oxford English Dictionary, (2024). <https://Www.Oed.Com> (Erişim Tarihi: 20.03.2024).
- Öncü, F. (2021). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Sürdürülebilirlik Problemleri. *Art-E Sanat Dergisi*, 14(28), 902-923.
- Özdemir, M. ve Gökçe, N. (2019). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-75.
- Özgen, N. (2019). Sürdürülebilirlik Kavramı ve Kullanım Alanları. İçinde; *Sürdürülebilir Kalkınma*, Ed: N. Özgen ve M. Kahyaoglu, ss. 1-36. Ankara: Pegem Yayınları.
- Özmehmet, D. E. (2008). Dünyada ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Pandey, S. (2021). Sustainable Development Throught Education for Peace: an Appaisal of Indian Policies and School Education Curriculum. *Human Rights Education İnassia-Pasific*, (11), 259-270.
- Pathania, S. K. (2017). Sustainable Development Goal: Gender Equality for Women’s Empowerment and Human Rights. *International Journal of Research*, 5(4).
- Pezzey, J. C. V. ve Toman, M. A. (2002). *The Economics of Sustainability: A Review of Journal Articles. Research for the Future*, Discussion Paper.
- Qin, G., Niu, Z., Yu, J., Li, Z., Ma, J. ve Xiang, P. (2021). Soil Heavy Metal Pollution and Food Safety in Chine: Effects, Sources and Removing Technology. *In Chemosphere*, (267).
- Öztürk, C. (2015). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. İçinde: *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*, Ed: C. Öztürk, Ankara: Pegem Yayınları.
- Öztürk, C. ve Othuoğlu, R. (2003). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Quinn, F., Elliott, S., Taylor, N. ve Littedyke, M. (2015). Education For Sustainable in Primary Science Education. İçinde; *Educating For Sustainability In Primary Schools*, Ed: N. Taylor, F. Quinn vee C. Eames, ss. 89119. Sense Publishers.
- Recuero, V. L. (2018). A Preliminary Assesment of the İndicators for Sustainable Development Goal (SDG) 14 “Conserve and Sustainably Use the Oceans, Seas and Marine Resourses for Sustainable Development.” *Marina Policiy*, 98.
- Reeves, J. P., Knight, A. T., Strong, E. A., Heng, V., Neale, C., Cromie, R. ve Vercammen, A. (2019). The Application of Wearable Technology the Quantify Health and Wellbeing Co-Benefits From Urban Wetlands. *Frontiers in Psychology*, 10.
- Rooney-Varga, J. N., Kapmeier, F., Sterman, J. D., Jones, A. P., Putko, M. ve Rath, K. (2020). The Climate Action Simulation. *Simulation and Gaming*, 51(2).
- Safran, M. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Safran, M. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. İçinde; *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed: B. Tay ve A. Öcal, ss. 1-18. Ankara: Pegem Yayınları.
- Sakalasooriya, N. (2021). Conceptual Analysis of Sustainability and Sustainable Development. *Open Journal of Social Sciences*, (9), 396-414.
- Samur, H. (2022). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Sapancalı, F. (2001). Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2).
- Sarıkaya, M. ve Kara, F. Z. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(2), 221-233.

- Schmaltz, E., Melvin, E. C., Diana, Z., Gunady, E. F., Rittschof, D., Somarelli, J. A., Virdin, J. ve Dunphy-Daly, M. M. (2020). Plastik Pollution Solutions: Emerging Technologies to Prevent and Collect Marine Plastic Pollution. In *Environment International*, 144.
- Selanik Ay, T. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Bağlamında Finansal Okuryazarlık ve Tüketim Alışkanlıkları. İçinde; *Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim*, Ed: B. Aydoğdu ve T. Selanik Ay, ss. 141-152. Ankara: Vizetek Yayınevi.
- Singh, S. ve Ru, J. (2022). Accessibility, Affordability and Efficiency of Clean Energy: a Review and Research Agenda. In *Environmental Science and Pollution Research*, 29(13).
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı, Kapsamı ve İlköğretim Programındaki Yeri. İçinde; *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed: Ş. Yaşar, ss. 41-55. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Suleman, B. D. (2023). The Role of Social Studies in Achieving the Sustainable Development Goals in Nigeria: An Overview. *International Journal of Social Science and Education Research Studies*, 3(10), 2165-2168
- Suna, M. (2023). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sürdürülebilirlik Bilinci Kazandırmaya Yönelik Etkinliklerin Öğrencilerin Sürdürülebilir Yaşama Yönelik Farkındalıklarına Etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Sustainable Development Report. (2021). The Decade of Action For The Sustainable Development Goals.
- Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Amaçlar, <https://www.kureselamaclar.org> (Erişim Tarihi: 20.03.2024)
- Şimşek, Y. (2024). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Paris İklim Anlaşması Çerçevesinde İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tang, C. S. (2022). Innovative Technology and Operations for Alleviating Poverty Through Women's Economic Empowerment. *Production and Operations Management*, 31(1).
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Açısından İlköğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 89-103.
- Tashakkori, A. ve Teddlie, C. (2010). *Sage Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research*. ABD: Sage Publications.
- Taylor, N., Quinn, F. ve Eames, C. (2015). Why Do We Need to Teach Education for Sustainability at the Primary Level?. İçinde; *Educating For Sustainability in Primary Schools*, Ed: N. Taylor, F. Quinn ile C. Eames, ss. 1-11.
- Tchamyou, V., S., Erreygers, G. ve Cassimon, D. (2019). Inequality, ICT and Financial Access in Africa. *Technological Forecasting and Social Change*, 139.
- Tekiroğlu, A. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Etiği Farkındalıkları ve Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2(2), 57-73.

- Topaloğlu, M., Kıyıcı, F. ve Yiğit, E. (2020). Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği: Ölçek Geliştirme ve Güvenirlilik Çalışması. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Turgut, N. (1996). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 52(1), 701-715.
- Türe, H. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersinde Aile Katılımına Dayalı Etkinliklerden Yararlanma: Bir Eylem Araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2002). *Education for Sustainability from Rio to Johannesburg: Lessons Learnt from a Decade of Commitment*. <https://unesdoc.unesco.org/Ark:/48223/Pf0000127100>. (Erişim Tarihi: 02.01.2024).
- Uyanık, S. (2021). *Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Çevre ile İlgili Tutumlarının İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Visvizi, A., Lytras, M. D. ve Daniela, L. (2018). Chapter 19 Education, Innovation and the Prospect of Sustainable Growth and Development. In the Future of Innovation and Technology in Education: Policies and Practices, *For Teaching and Learning Excellence*.
- Wagner, D. A. (2017). Learning, Literacy And Sustainable Development: Inclusion, Vulnerability and the SDG'S. İçinde; *Children and Sustainable Development*, Ed: A. Battro, P. Lena, M. S. Sorondo ve J. Braun, ss. 45-65.
- Wced (1987). World Commission on Environment and Development, Our Common Future, Chapter 2: Towards Sustainable Development. (Erişim Tarihi: 17.03.2024)
- Wilgenbus, D. (2017). Educating Students to Sustainability: The Experience of “La Main A La Pate”. İçinde; *Children and Sustainable Development*, Ed: A. Battro P. Lena, M. S. Sorondo ve J. Braun, ss. 67-84.
- Wongnaa, C. A. ve Awunyo-Vitor, D. (2018). Achieving Sustainable Development Goals on No Poverty and Zero Hunger: Does Technical Efficiency of Ghana's Maize Farmers Matter?. *Agriculture and Food Security*, 7(1).
- Yalçın, A. (2022). 21. Yüzyılda Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapısal Olarak İncelenmesi. *Harran Maarif Dergisi*, 7(1), 117-149.
- Yalçınkaya, E. (2012). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunları Farkındalık Düzeyleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (25), 137-151.
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitim. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 223-229.
- Yaşar, Ş. (2008). Sosyal Bilgiler ve Dünya Vatandaşlığı. İçinde: *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ed: Ş. Yaşar, ss. 229-245. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-85.
- Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ile Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181-208.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. ve Yılmaz, M. (2019). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.

- Yıldız, O. (2019). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Bilgisi ve Sürdürülebilir Çevre Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Yiğitcanlar, T., Kamruzzaman, M., Foth, M., Sabatini-Marques, J., Da Costa, E. ve Loppolo, G. (2019). Can Cities Become Smart Without Baing Sustainable? A Systematic Review of the Literatüre. *In Sustainable Cities and Society*, (45).
- Yusuf, A., Daramola, D. S., Bello, M. B. ve Obafemi, K. E. (2015). Assessment of Kwara State Social Studies Teachers of the Adequacy of Upper Basic Social Studies Curriculum Content for Sustainable Development in Nigeria. *Human and Social Studies*, 4(2), 44-55.

EKLER

Ek 1: Araştırma İzin Belgeleri

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-49809702-605.01-95508479
Konu : Mustafa TOKLU'nun Araştırma İzni

30.01.2024

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi: a) Valilik Makamı'nın 29/01/2024 tarihli ve E-49809702-605.01-95405149 sayılı Ohuru.
b) 24/01/2024 tarihli ve E-81478198-100-243743 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Doktora Programı öğrencisi Mustafa TOKLU'nun, "Sosyal Bilgiler Eğitim Programı ve Ders Kitaplarının Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Bakımından Değerlendirilmesi" konulu tezli çalışmasında kullanılmak üzere 2023-2024 Öğretim Yılı içinde Müdürlüğümüze bağlı ilgi (b) yazı ekinde belirtilen okullarda öğrenim gören öğrencilere uygulama çalışması yapabilmesine dair ilgi (b) talebinde bulunulmuştur.

Müdürlüğümüz AR-GE Birimi tarafından "Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü" 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 sayılı yazısı ile yayımlanan 2020/2 No'lu Genelge doğrultusunda incelemiş olup ilgi (a) "Valilik Ohuru" ve onaylanmış veri toplama aracı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Fatih AKÇİL
İl Millî Eğitim Müdür V.

Not: Çalışmalar tamamlandıktan sonra sonuçlarının birer örneğinin İl Millî Eğitim Müdürlüğüne teslim edilmesi zorunludur.

EKLER:

- Makam Onayı ve yazı ekleri

Ek 1 (Devam). Araştırma İzin Belgeleri

T.C.
AFYONKARAHİSAR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-49809702-605.01-95405149
Konu : Mustafa TOKLU'nun Araştırma İzni

29/01/2024

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2020/2 sayılı Genelgesi.
b) Afyon Kocatepe Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 24/01/2024 tarihli ve E-81478198-100-243743 sayılı yazısı.

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Doktora Programı öğrencisi Mustafa TOKLU'nun, "Sosyal Bilgiler Eğitim Programı ve Ders Kitaplarının Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Bakımından Değerlendirilmesi" konulu tezli çalışmasında kullanılmak üzere 2023-2024 eğitim-öğretim dönemi içinde Müdürlüğümüze bağlı ilgi (b) yazı ekinde ismi belirtilen okullarda öğrenim gören öğrencilere ilgi (a) genelgenin hükümleri doğrultusunda uygulama çalışması yapması, çalışmaları tamamladıktan sonra sonuçlarının birer örneğini İl Millî Eğitim Müdürlüğüne teslim etmesi şartıyla, araştırma yapmaları Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Fatih AKÇİL
İl Millî Eğitim Müdür V.

OLUR

Mehmet KEKLİK
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
- İlgi Yazı ve Ekleri (19 Sayfa)

Ek 2: Etik Kurul Kararı

Ek 3: Ortaokul Öğrencileri İçin Geri Dönüşüm Ölçeği

Ek: ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN GERİ DÖNÜŞÜM ÖLÇEĞİ

No	İfadeler	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Arkadaşılarıma geri dönüşümün ne olduğunu anlatırım.					
2	Aileme geri dönüşümün ne olduğunu anlatırım.					
3	Evde oluşan kağıt, plastik, cam gibi atıkları geri dönüşüm için ayrı ayrı toplarım.					
4	Geri dönüşümün önemi ile ilgili çevremdeki insanları bilgilendiririm.					
5	Çevremde gördüğüm kağıt, plastik, cam gibi atıkları alıp geri dönüşüm kutusuna atarım.					
6	Geri dönüştürülmüş ürünleri kullanmak beni mutlu eder.					
7	Kağıt, plastik, cam gibi atıkların geri dönüşümünü sağlayan bir araç tasarlamak isterim.					
8	Geri dönüşüm işareti olan ürünleri almak beni mutlu eder.					
9	Geri dönüştürülen ürünleri satın almayı tercih ederim					
10	Geri dönüşüm faaliyetlerine katkı sağlayamamak beni üzer.					
11	Geri dönüşüm faaliyetlerinin ülkenin ekonomik durumuna katkı sağlaması beni mutlu eder.					
12	Geri dönüşüm tesislerinin güzel ve olumlu çalışmalar yaptığına inanıyorum.					
13	Kağıt, plastik, cam gibi geri dönüştürülen atıkların çöp kutusuna atılması beni mutsuz eder.					
14	Geri dönüşüm tesislerinde yapılan faaliyetleri görmek isterim.					

Not: İlk 5 madde “katılım” faktörüne ikinci beş madde “değer verme” faktörüne ve son dört madde ise “ekonomiye katkı” faktörüne ilişkin maddelerdir.

Ek 4: Ölçek Kullanım İzinleri

Ek 5: Araştırmada Kullanılan Görseller

Görsel 1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Kaynak: https://www.tbb.gov.tr/Tr/icerik_surdurulebilir-kalkinma-amaclari_285.

Görsel 2. Temiz Enerji

Kaynak: <https://www.instagram.com/kureselamaclar/p/C2kRKngMPNa/>.

Görsel 3. Barış

Kaynak: <https://www.instagram.com/kureselamaclar/p/C1B7uxTMCxd/>.

Görsel 4. Doğanın Önemi

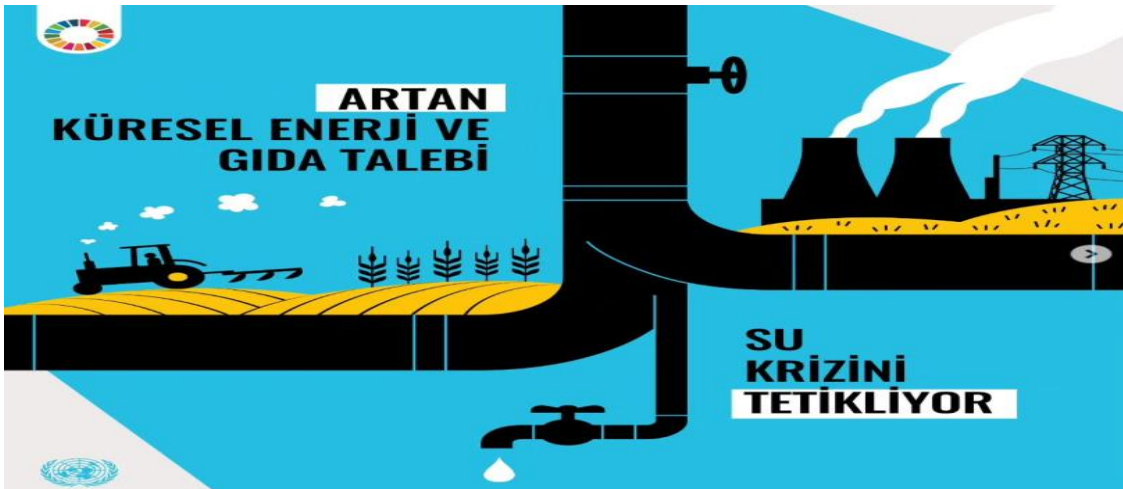
Kaynak: <https://images.app.goo.gl/rSFy68iy1LYJzw9k7>.

Görsel 5. Yoksulluğa Son

Kaynak: <https://www.undp.org>.

Görsel 6. Su Krizi

Kaynak: <https://www.undp.org>.

Görsel 7. Temiz Çevre

Kaynak: <https://www.undp.org>

Görsel 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme

Kaynak: <https://www.undp.org>.

Görsel 9. Sorumlu Üretim ve Tüketim

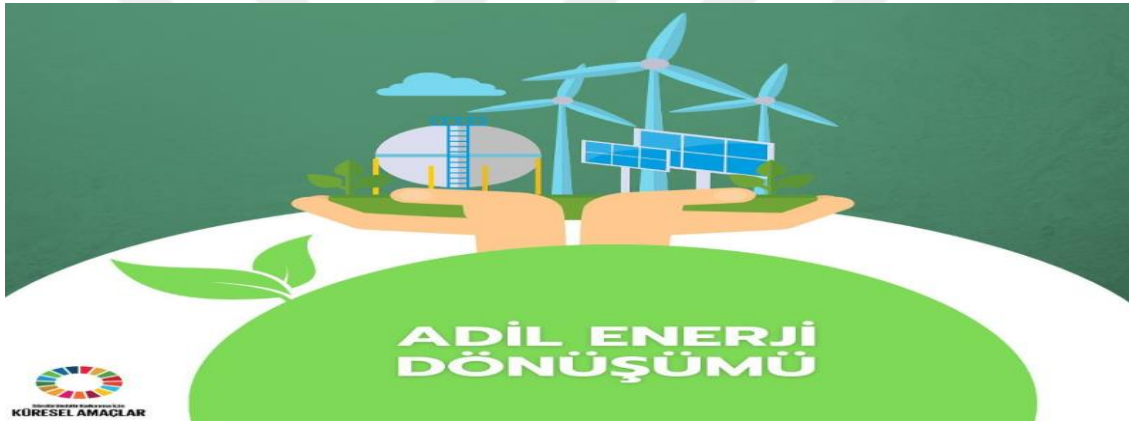
Kaynak: <https://tvhb.org.tr/2022/06/07/tvhbden-dunya-gida-guvenligi-gunu-aciklamasi-3/>.

Görsel 10. Plastikler Hakkında 5 Bilgi

Kaynak: <https://www.garantibbva.com.tr/blog/mikroplastik-nedir>.

Görsel 11. Adil Enerji Dönüşümü

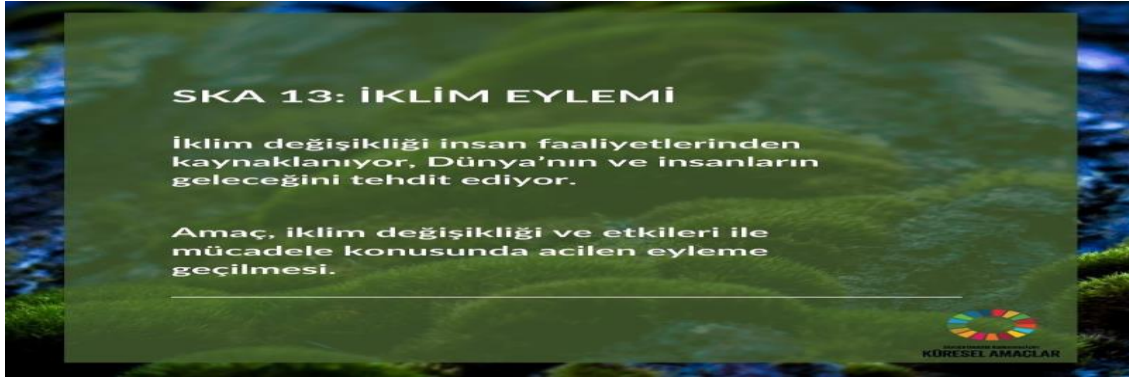
Kaynak: <https://shura.org.tr/enerji-donusumunde-ana-eksen-adil-donusum/>.

Görsel 12. İklim Değişikliği

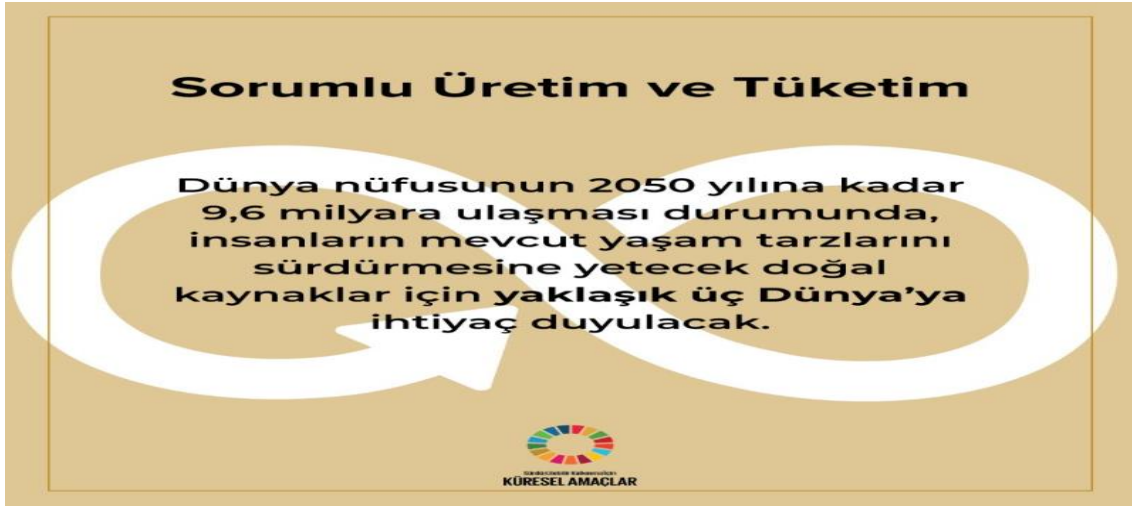
Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 13. İklim Eylemi

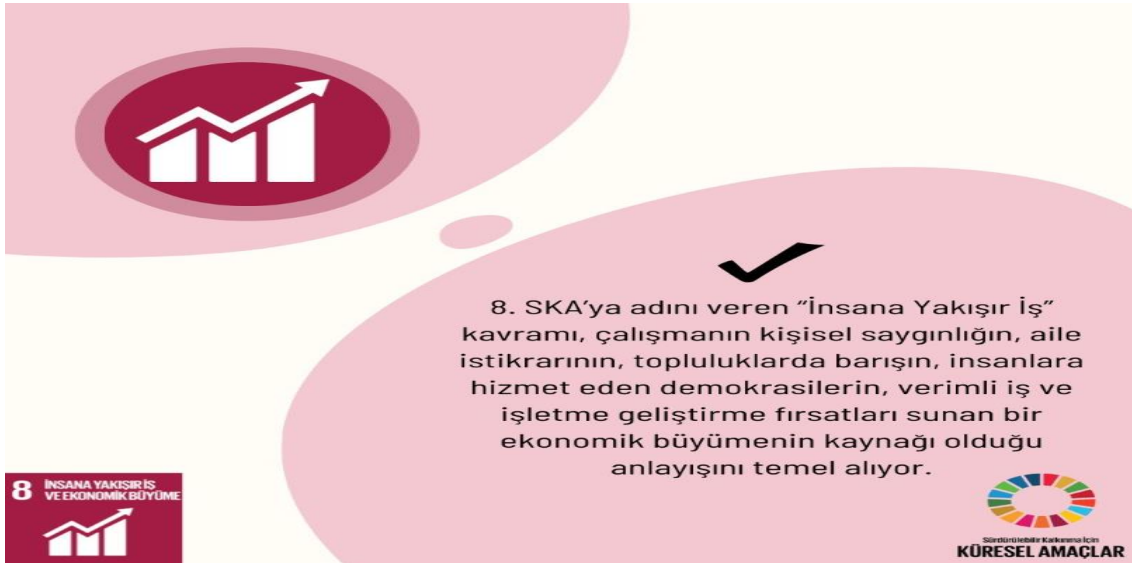
Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>

Görsel 14. Sorumlu Üretim ve Tüketim

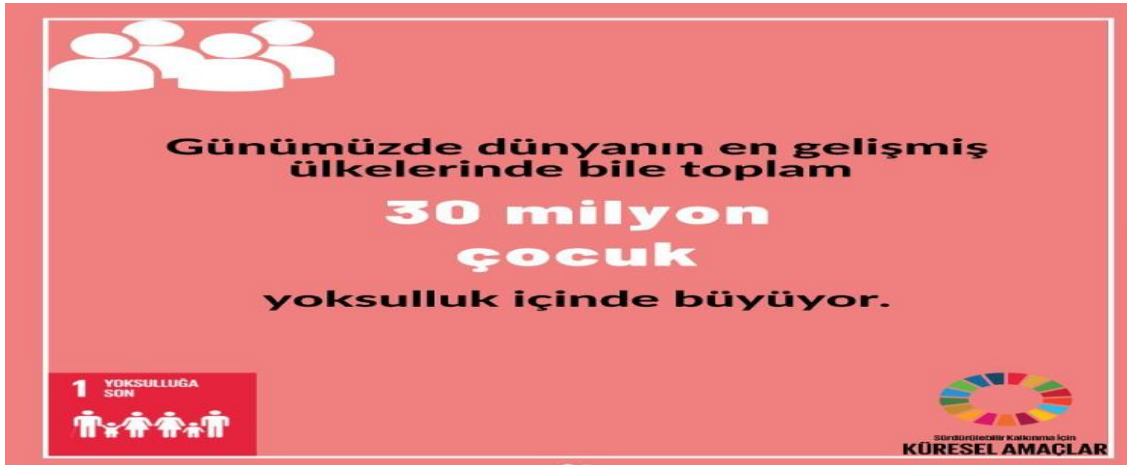
Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 15. İnsana Yakışır İş

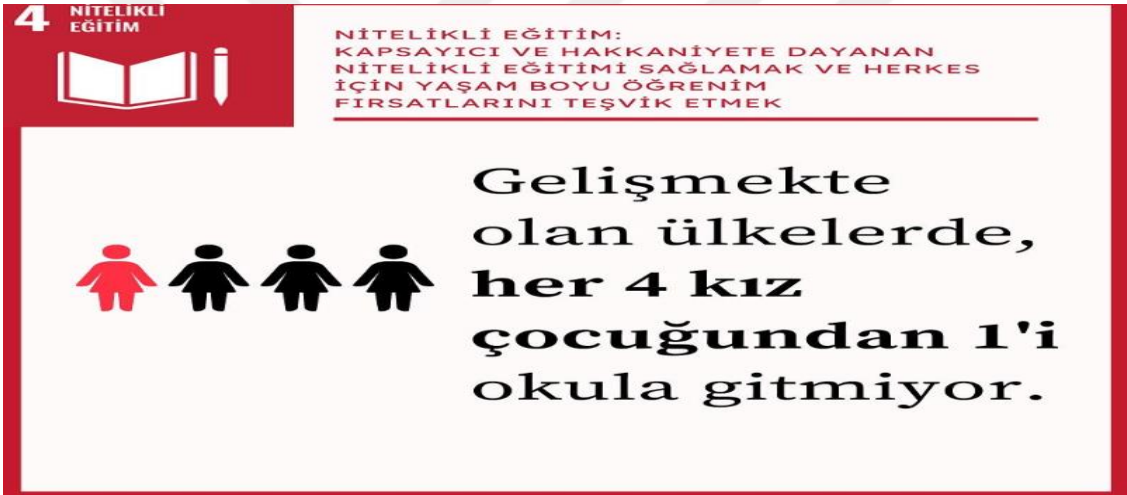
Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>

Görsel 16. Yoksulluğa Son

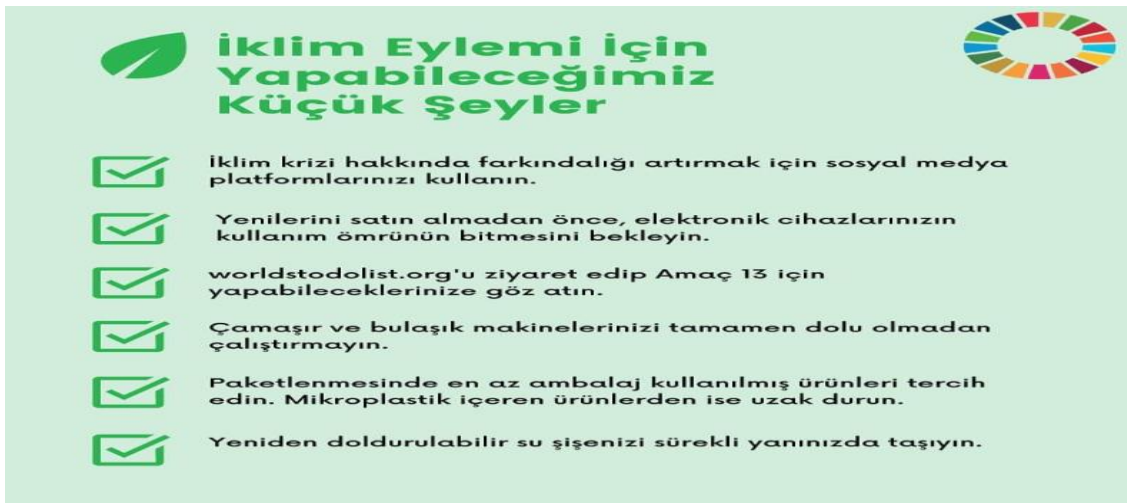
Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 17. Nitelikli Eğitim

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 18. İklim Eylemi

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 19. Çocuk Yoksulluğu

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 20. Evde Su Tasarrufu İçin Bazı İpuçları

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 21. Temiz Suya Erişim

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 22. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Görsel 23. Geri Dönüşüm

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>

Görsel 24. İklim Eylemi

Kaynak: <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>.

Ek 6: Uygulama Sırasında Çekilen Fotoğraflar

Ek 7: Uygulama Sırasında İzlenen Videoların Erişim Linkleri

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları	Video Başlığı ve Erişim Linkleri
Yoksulluğa Son	Road to Sustainability UNDP Hedef 1: Yoksulluğa Son! https://www.youtube.com/watch?v=mdYFOvXRtG4&ab_channel=Cymurghs7466 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 1.YOKSULLUĞA SON https://www.youtube.com/watch?v=8bWBaUPXCjc&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA
Açlığa Son	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 2. AÇLIĞA SON https://www.youtube.com/watch?v=xzE37LWRk9g&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA SDG 2 - AÇLIĞA SON https://www.youtube.com/watch?v=uB3YsoCgRu0&ab_channel=RoyalCertT%C3%BCrkiye Road to Sustainability UNDP Hedef 2: Açlığa Son! https://www.youtube.com/watch?v=ejk3R6LH-6w&ab_channel=Cymurghs7466
Sağlık ve Kaliteli Yaşam	Road to Sustainability UNDP Hedef 3: Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam! https://www.youtube.com/watch?v=1NwG72WUBNA&ab_channel=Cymurghs7466 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 3. SAĞLIK VE KALİTELİ YAŞAM https://www.youtube.com/watch?v=BLg0eX5D2F0&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA 3. ADIM: Sağlık ve Kaliteli Yaşam https://www.youtube.com/watch?v=rd9Sz8CD8a0&ab_channel=17Ad%C4%B1mdaYa%C5%9FanabilirD%C3%BCnya
Nitelikli Eğitim	Road to Sustainability UNDP Hedef 4: Nitelikli Eğitim! https://www.youtube.com/watch?v=VQp00_MUs7o&ab_channel=Cymurghs7466 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 4. NİTELİKLİ EĞİTİM https://www.youtube.com/watch?v=Di7vyHYQnLg&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 4.madde:Nitelikli Eğitim https://www.youtube.com/watch?v=3gbbMNAO9PI&ab_channel=%C3%87%C4%B1narAkyol

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği - Küresel Amaçlar https://www.youtube.com/watch?v=nwg-HizYz7I&ab_channel=Y.%C3%9C.S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirKalk%C4%B1nmaKul%C3%BCb%C3%BC Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 5. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ https://www.youtube.com/watch?v=S7N-8ViqbhA&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Road to Sustainability UNDP Hedef 5: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği! https://www.youtube.com/watch?v=3iLKVfLojLs&ab_channel=Cymurghs7466
Temiz Su ve Sanitasyon	Road to Sustainability UNDP Hedef 6: Temiz Su ve Sanitasyon! https://www.youtube.com/watch?v=b8i0xi5LEPs&ab_channel=Cymurghs7466 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 6. TEMİZ SU VE SANİTASYON https://www.youtube.com/watch?v=K2_HmaEeD8E&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Temiz Su ve Sanitasyon Kamu Spotu- https://www.youtube.com/watch?v=Phawx6z7T34&ab_channel=NisaPINARBA%C5%9EI Sürdürülebilirlik Stratejilerimiz Temiz Su https://www.youtube.com/watch?v=fm4vPeW9FxU&ab_channel=WiloT%C3%BCrkiye Temiz Su ve Sanitasyon (Sıhhi Koşullar) https://www.youtube.com/watch?v=NE11X0Lz0YE&ab_channel=17Ad%C4%B1mdaYa%C5%9FanabilirD%C3%BCnya
Erişilebilir ve Temiz Enerji	Road to Sustainability UNDP Hedef 7: Erişilebilir ve Temiz Enerji! https://www.youtube.com/watch?v=bjoQEUSPCYE&ab_channel=Cymurghs7466 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 7. ERİŞİLEBİLİR VE TEMİZ ENERJİ https://www.youtube.com/watch?v=TgHwNleDIRU&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA PLANLARI / ERİŞİLEBİLİR VE TEMİZ ENERJİ - SAÜ Genç TEMA https://www.youtube.com/watch?v=DZ6hI6T13J4&ab_channel=SA%C3%9CGEN%C3%87TEMA
İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	Road to Sustainability UNDP Hedef 8: İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme! https://www.youtube.com/watch?v=nSAO7iKW-1M&ab_channel=Cymurghs7466 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 8. İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜME

	https://www.youtube.com/watch?v=Fec1MGGb_1A&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Sürdürülebilir Kalkınma, İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme https://www.youtube.com/watch?v=A9OTEOfnWc&ab_channel=SpeakerAgency
Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı	Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı konusunda ÇMO neler yapıyor? https://www.youtube.com/watch?v=Iu67tVpqSQk&ab_channel=S%C3%BCrd%C3%BClebilirlikAd%C4%B1mlar%C4%B1Derne%C4%9Fi Küresel Hedefler - 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı https://www.youtube.com/watch?v=yJd1bFnHEu0&ab_channel=Y.%C3%9C.S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirKalk%C4%B1nmaKul%C3%BCb%C3%BC Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 9. SANAYİ, YENİLİKÇİLİK VE ALTYAPI https://www.youtube.com/watch?v=3_Y_w02rv_U&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Road to Sustainability UNDP Hedef 9: Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı! https://www.youtube.com/watch?v=Prj_7nahzLg&ab_channel=Cymurghs7466
Eşitsizliklerin Azaltılması	Road to Sustainability UNDP Hedef 10: Eşitsizliklerin Azaltılması! https://www.youtube.com/watch?v=FWNHPGscRM&ab_channel=Cymurghs7466 Eşitsizliklerin Azaltılması https://www.youtube.com/watch?v=dFTznmhS0P1c&ab_channel=EsmaBuseSarma Küresel Hedefler - 10. Eşitsizliklerin Azaltılması https://www.youtube.com/watch?v=IHkjRxXxYII&ab_channel=Y.%C3%9C.S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirKalk%C4%B1nmaKul%C3%BCb%C3%BC
Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 11. SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİRLER VE TOPLULUKLAR https://www.youtube.com/watch?v=f9-PxiqPaRs&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar https://www.youtube.com/watch?v=dpzAagKHm8w&ab_channel=YUSUFKAPICI SDG 11 - SÜRDÜRÜLEBİLİR ŞEHİR VE YAŞAM ALANLARI https://www.youtube.com/watch?v=TGB04O5Jsuo&ab_channel=RoyalCertT%C3%BCrkiye

Sorumlu Üretim ve Tüketim	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 12. SORUMLU ÜRETİM VE TÜKETİM https://www.youtube.com/watch?v=n7ZIMG6EBM4&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA SKA-12 Sorumlu üretim ve tüketim https://www.youtube.com/watch?v=PFc1QnP3X2g&ab_channel=YaseminDemirda%C5%9F Her şey bağlantılı — Sorumlu Tüketim ve Üretim https://www.youtube.com/watch?v=1SbSh-Xc_sY&ab_channel=GFHakanPlastik
İklim Eylemi	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 13. İKLİM EYLEMİ https://www.youtube.com/watch?v=ksQaNvkRi-k&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri İklim Eylemi\İklim Değişikliği https://www.youtube.com/watch?v=O2mLCOS-ksA&ab_channel=I%C5%9F%C4%B1%C3%87al%C4%B1%C5%9Fkan İklim Eylemi için ÇMO neler yapıyor? https://www.youtube.com/watch?v=rYsoaOZzP3I&ab_channel=S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlikAd%C4%B1mlar%C4%B1Derne%C4%9Fi Sorunlara Çözümler Buluşması #1: İklim Eylemi https://www.youtube.com/watch?v=aoWAbfahVyY&ab_channel=S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirlikAd%C4%B1mlar%C4%B1Derne%C4%9Fi İKLİM EYLEMİ https://www.youtube.com/watch?v=VPrVU6BKu-I&ab_channel=YA%C4%9EMUR%27DAK%C3%9CRESELISINMA
Sudaki Yaşam	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 14. SUDAKİ YAŞAM https://www.youtube.com/watch?v=pngXltjQnYw&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: Sudaki Yaşam https://www.youtube.com/watch?v=F3WDaKqOBps&ab_channel=B%C3%BC%C5%9FraNarkuz Sudaki yaşam Sürdürülebilir kalkınma amaçları https://www.youtube.com/watch?v=MopdpliMSt8&ab_channel=LUJAINEZOU Gönüllülerimizin size söyleyecekleri var. 14. Sudaki Yaşam https://www.youtube.com/watch?v=RhNPNxTOsV0&ab_channel=Y.%C3%9C.S%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilirKalk%C4%B1nmaKul%C3%BCb%C3%BC UNDP Türkiye Sudaki Yaşam Savunucusu Şahika Ercümen, “Denizlerdeki Tehlike”yi anlattı...

	https://www.youtube.com/watch?v=NyCTrFAcCdA&ab_channel=GoodDeedPartners
Karasal Yaşam	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 15. KARASAL YAŞAM https://www.youtube.com/watch?v=NIDbH4zCnWU&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KÜRESEL AMAÇLAR 15 KARASAL YAŞAM https://www.youtube.com/watch?v=id0XdQ7cZ4s&ab_channel=pnar%C3%A7 HEDEF 15: Karasal Yaşam https://www.youtube.com/watch?v=IUevTHF3uaM&ab_channel=BeyzaD%C4%B0LCAN
Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar	Sürdürülebilir Kalkınma, Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar için Ortaklıklar https://www.youtube.com/watch?v=L-dEq1GiP-k&ab_channel=SpeakerAgency Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları - 16. BARIŞ, ADALET VE GÜÇLÜ KURUMLAR https://www.youtube.com/watch?v=I1vtKnxecVA&ab_channel=EsilKALKAN-Giri%C5%9Fimci%C3%87ocukTV%F0%9F%93%BA Sürdürülebilir Kalkınma için STK'lar Sosyal Medya Kampanyası, SKA16- Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar https://www.youtube.com/watch?v=pak9HxdBME4&ab_channel=T%C3%BCrkiye%C4%B0MSAD
Amaçlar İçin Ortaklıklar	Sürdürülebilir Kalkınma için STK'lar Sosyal Medya Kampanyası, SKA 17- Amaçlar için Ortaklıklar https://www.youtube.com/watch?v=MLI8DOUW8gE&ab_channel=T%C3%BCrkiye%C4%B0MSAD Sürdürülebilir Kalkınma İçin Küresel Hedefler - 17 https://www.youtube.com/watch?v=K0bH600Pnys&ab_channel=TBBBelediyeAkademisi İbrahim Betil'le Sivil Düşünce - Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları: Amaçlar için Ortaklıklar https://www.youtube.com/watch?v=vZkaFfwqluA&ab_channel=Nefaydacom

Ek 8: Öğrenci Kompozisyonlarından Örnekler

Açlığa Son
Açlığa son yapabilmek için yiyeceğimizden fazla almamalıyız. Kendimiz yiyeceğimiz kadar almalıyız. Tarımı desteklemeliyiz. Kurubakliyat ürünlerini kullanmalıyız. Sebzeleri zamanında yemeliyiz vb. bunlar ve bunlardan daha fazlalarını yaparak Açlığa son diye biliriz.

Yoksulluğa Son
Yoksulluğa son diye bilmek için bir maaş an yiyeceğimiz kadar kıyafet almak evsizlere yardım ederek yoksul çocukların ihtiyaçlarını karşılayarak.

1) Yoksulluğa Son
Yoksulluk insanları çok zor durumda bırakabilir. Peki yoksulluğu kaldırmak için neler yapmalıyız? Yoksulluğa sebep olan birçok faktörler vardır. Bunlardan birisi ise acıgözlüktür. Acıgöz Olunca her şeyi sahiplenip yardıma ihtiyacı olan insanlara verilmeyebilir. Buda ülke ekonomisini etkiliyor. Yardıma ihtiyacı olanlara, Yoksulluk çeken vatandaşlara ve birçok insan türüne yardım etmeliyiz. Yeni fikirler düşünen insan türleri, yasamlarında ve toplumda farklılık düşünen insan türleri ne güne duruyorlar? farklılık yaparak yoksulluğun yaşanmamasını etkileyebilirler. Bütün erkek ve kız vatandaşlarına Cinsiyet ayrımı yapmak, yoksulluğu öneler. Çıkabilir, kurtulmak içinde Cinsiyet ayrımı, Önyargı, Acıgözlük vb. nedenleri engellemeliyiz. Yoksul yoksulluk devam edebilir.

Bence bu açlığın nedeni zenginler
7-8 aileye görece kadar yemek ve çe-
şitlerini tek öyünde yemek sofrasına
konuyor tabii ki bitiremiyorlar ve
yemekler çöpe gidiyor haliyle dışarda
insanlar aç kalıyor bunu önlemek
için yiyeceklerimiz kadar alabiliriz
çöpe gitçeğine normalde aşşığı fiyatın
satıp hem açlığı azaltmayı hem de
çöpe gitçeğine sebze para girmesi
daha uygun daha makuldür.

Sağlıklı, kaliteli, görsel, Nitelikli Eğitim
5 milgondan fazla çocuğun hayatını kurtar-
ması
Yeni doğmuş çocuklara hasta olduğunda
direk Aşı uygulanır. mesela
Aşı yerine doğadan topladımız sağlıklı,
bitkilerden yararlanabiliriz.

Nitelikli eğitim için öğrenci, öğretmen ve
veli destek olmalı.

Eğitim için çocuklarımızı zorla 18 gıştan
altı, kiense zorla çalıştırılmaz
çocuk isteseden çalıştırılmaz.

Biz Nitelikli eğitim olmak istiyorsak bu
duymamız.

Nitelik Bir eğitime üniversitede kendi
Elimizde olacak yeni veliniz ve öğretmeniniz
de sizce çalış demeyeceks.

Benim düşünceme göre bütün bireylerin sağlıklı beslenme hakkı vardır. Mesela Amerika, İngiltere, İtalya gibi gelişmiş ülkelere kıyasla Afrika, Somali, Afganistan gibi gelişmemiş ülkeler ~~çok~~ daha çok yiyorlar. Bence bütün ülkelerin aynı miktarda yenmesi gerektiğini düşünüyorum. (Kaliteli yaşam)

Eskiden sadece erkeklerin eğitim görüyordu. Kızlar ise eğitim göremiyordu. Günümüzde ise kızlar da eğitim görüyor fakat bazı gelişmemiş aileler var. Onlar hala kızlarını okutmuyor. Bu durumun önüne geçilmeli ve bu durumda "dur" denmeli (Eğitim)

Sağlıklı Yaşam ve Nitelikli Eğitim
Sağlıklı bir yaşam için spor yapmalıyız. Hastanelerin, sağlık ocaklarının denetlenmesi gerekir. ()

Kültürümüzün artması, gelişebilmemiz için ilkenizdeki eğitimli insan oranının artması gerekir. Öğrencilerin okulu sevmesi, derslerine daha düzenli bir şekilde çalışması, öğretmenin okulu sevmesi, velinin de bu olaylara takip etmesi gerekir.

Ülkemizin gelişebilmesi ve ilerleyebilmesi için insanların daha sağlıklı, daha uzun ömürlü ve eğitimli, kültürlü olması gerekir.

İclal Hatice 7/A

-Temiz Su-

Biz insanlar gözü zaman gereğinden fazla su harcıyoruz. Bazı insanlar suların hiç bitmeyeceğini düşünebilir. Eğer böyle devam ederse bir gün gerçekten hiç su kalmayacak ve gelecek nesillerde maalesef sudan mahrum kalabilir ve su tarım alanında da kullanılabilecek için besin de üretilmez.

-Cinsiyet Ayrımılığı-

Cinsiyet ayrımılığı toplumda olmaması gereken bir şeydir. Cinsiyet ayrımılığı yüzünden bazı kadınlar ve erkekler kendilerini birbirlerinden üstün görebiliyorlar. İnsanın cinsiyeti farklı olsa herkes eşittir.

Temiz Su

Suyu kirlenmememiz gerektiğini aynı zamanda suyu gereğinden fazla kullanmamız gerekir. Suyu gereğinden fazla kullanmaya devam ederseniz gelecek nesillerle kalmadan bile de susuz kalacağız. Muhtemelen bir zaman sonra dünyadaki bütün sular tükenecek meyve, sebze vb. üretilmeyecek bu yüzden de besin ihtiyacımızı tıp vb. şeylerden alacağız.

Cinsiyet eşitliği

Cinsiyet eşitliği eski dönemlerde yoktu daha sonra Mustafa Kemal Atatürk sayesinde bir süreliğine cinsiyet eşitliği sağlanmış fakat şimdiki zamanlarda cinsiyet eşitliğinin olduğunu düşünmüyorum.

kullanabilir deniz enerjisi insanlar için çok önemlidir
okursular üzerine insanlar hidrolik okursu
yapmışlardır kullanabilir deniz enerjisi almışlar
insanlar hasta durlar o yüzden kullanabilir
deniz enerjisi deniz kullanmalıyız

Herkes kendi yeteneği olan bir iş yapmalıdır
kendine yetkisi bir işi yapmalıdır. Ama o iş
hakkında bilgi, yeteneği yoksa kendine başka
bir iş bulmalıdır. Çünkü yeteneği yoksa o
iş nasıl yapabilir? o yüzden yeteneği
dan bir iş yapmalıdır

YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI

Bence artık insanların hepsi yenilenebilir enerji kaynakları
kullanmalı. Çünkü Dünya'da ve çevremiz artık ilk halinden
daha pis. Fossil yakıtlar yerine yenilenebilir enerjileri yeni
örneğin güneş enerjisi, rüzgar enerjisi ve dalga enerjisi kullan-
malıyız.

İNSANA YAKIŞIR İŞ VE EKONOMİK BÜYÜME

Bence insanlar meşleklerin yeteneklerine ve ilgi alanlarına
göre yapmalıdır çünkü sevmediğimiz bir işi yaparken
mutlu olamayız ve o işi yaparken sıkılır. Yet-
eneklerimize göre seçmezsek işe o işi yaparken çok
zorlanırız hatta belki yapamayabiliriz. Bu yüzden kim
nederse desin sevdiğimiz işi yapmalıyız.

Furkan Deniz KISAN 7/B

Eşitsizliklerin Azaltılması.

İnsanları dilim dilim, ırk, etnik köken, yaş, cinsiyeti ve fikirlerine
Karşı saygılı olmalıyız. Herkes eşitler. Engelliler için olanaklar
yapabiliriz. Herkes farklılıklarla güzel

Sanayi - Yenilikçilik ve Altyapı

Sanayi tesisleri kurarak ekonomiyi kalkındırabiliriz. Ülkemizdeki
ihlamlara ve kan maddeleri göre kurarsak kar elde
Yenilikçilik hareketleri ile ülkenin olmasın vizyonu geliştirilebilir.
Altyapı yenilenecek bütün kaynaklar, artırılabilir.

Eşitsizliklerin Azaltılması

Zengin ile fakirin arasında ki uçurum zengin
cimriliklerinin ortadan kayıp olması mesela dünyada
bazı insanlar durumları yüzünden bazı insanlar
bütün elektronik vb. gibi ürünleri alamıyorlar
ama zenginler onlara gayet iyi ulaşıyor
her insan zenginler gibi olmuyor zenginler
sadece parasıyla cimrilik yapıyor ama ben
buna çok kırsayım ben de ne zengini ne
fakiri ayırt etmemeliyiz. Eğer ayırıcı yasaları,
politikaları ve uygulamaları kaldırırsak çok
güzel bir dünya olabilir.

Söndürülebilir Şehirler

Bugünümüze baktıysak evlerimizin 2050 yılında iki katına çıkmasını bekliyoruz. Bu da doğal gaz, kömür gibi fosil yakıtların kullanımı artar. Bunun için de evlerimizde kendi kentine elektrik enerjisi ve bu enerjiden de ısı enerjisine geçirebiliriz. Barajlardaki suları çok fazla harcanmayalım diye evimizdeki balkona yağmur suyunu toplama sistemi kurabiliriz.

Sorumlu Üretim ve Tüketim

Biliyoruz ki artık dünyada atıklar fazlalaşmaya başladı. Bu yüzden iyi bir gelecek için çok dikkat etmeliyiz. Sorumlu üretimde atılma, tekrar kullanılabilir atıklar, sorumlu tüketimde ise doğal kaynaklarını dikkatli kullanmalı, tasarruf ve geri dönüşüm yapmalıdır. Çünkü geri dönüşüm sayesinde hem dünyadaki çöp azalır hem geleceğimiz güzel olur hem de dünyamız iyileşir.

Sorumlu üretim ve tüketim ^{Gaz?} ³⁹⁵ ^{ceykin}
Biz insanlar gereksizce fazla tüketim yapıyoruz. Yiyemeyeceğimiz kadar fazla yiyecek alıyoruz ve bunları çöpe atarak çöp alıyoruz ve böylece dünyaya çok zarar ediyoruz ve tüketerek büyük devam edersek ve dünyanın sonu geleceğinden daha hızlı yok olmaya başlar. Biz insanlar bu yüzden tükettiğimiz şeyleri geri dönüştürmeliyiz. Söndürülebilir şehirler şehirler çok geçte kente dönüşümüne toplu yaşamla ve az ev ve eşyalarla daha sağlıklı dünya olur.

Sürdürülebilir Şehirler
Sürdürülebilir şehirler olması için
kömür, karbon gibi bir çok fosil kaynağı
kullanmamak gerekir.
Fabrikaların doğaya bıraktığı atık dumanının
uçlarına filtre koymamız gerekir.

Sorumlu Üretim ve Tüketim
Bizlerde tüketim yaparız,
Üretim yapabilmek için, yolumuzun 18'den
daha fazla olması gerekir.
Çünkü daha iyi bir yaşam için dünyanın
bizce ihtiyaçları var.
Kısacası konunun özeti beri dönüşüm
üretim yaparken ısı topla, ısı tohum, ısı
bübre, ısı ilaflar kullanmamız gerekir.

İklim Değişikliği:

Önlemek için sürdürülebilir enerji kullanabilir, başa
giden bir enerji gördüğümüzde onu engelleyebiliriz.
Çünkü eskiden kışın çok fazla kar yağarken şimdi
kış geldiğinde kar göremiyoruz bile. Benim yapmamla
ne olur dememeli hepimiz önlemek için elimizden
geleni yapmalıyız.

Sudaki Yaşam

Sulara attığımız atıklar orada yaşayan canlılara
zarar veriyor. Sadece birinin neslini tüketse bile
orada yaşayan canlıları hatta belki de tüm canlıları
etkiliyor. Ayrıca suda yaşayan canlıların bizlere birçok
faydası var. Bize bu kadar faydası olan canlılara
biz niye kötü davranıyoruz!

(15) KARA SAI YAŞAM

Ormanları korumalıyız. Nedenmi Çünkü
Ormanlar hayvanların yaşam alanıdır.
Ormanlar ve doğa insanların aklı
Sağlığı içinde çok önemlidir. Ormanda
Ateş yakılırsa geri söndürmeliyiz.
Sadece ihtiyacımız olanı tüketerek
Isınma ve mutfakta verimli enerji
Seçeneklerini kullanarak daha yararlı
Olur.

15 KARA SAI YAŞAM

1. İklimlerimizi bozmamalıyız.
2. Ormanlarımızı korumalıyız.
3. Hayvanlara zarar vermemeliyiz.
4. Geveye çöp atmamalıyız.
5. Havamızı kirletmemeliyiz.
6. Ağaçları kesmemeliyiz.
7. Doğal yaşamı yok etmemeliyiz.
8. Geri dönüşebilen atıkları tekrar kullanmalıyız.

16 Barış Adalet ve
Güvenli Kurumlar
Savaşların olmaması savaş
bölgelerindeki insanların
can güvenlikleri olmalı.
Barış adalet için insan hakları
ve sivil toplum kuruluşları ve
toplumların siddeti azaltılması
adaletin yerini bulması devletler
sivil toplum kuruluşları görevleri
ni yapmalıdır.

Anasalar için ortaklık

Dünyada birçok kuruluş var. Hem
doğayı korumak için, hem çocukların sağlığını ve
geleceğini korumak için. Bu kuruluşlarla
birlikte çalışmalıyız. Mesela UNICEF
çocuk haklarını koruyar. Sağlık eğitimi sağlık
gelişmesini sağlar. Birleşmiş Milletler barışı,
sağlamaya çalışır. Tarım eğitimi tarım
ekimlerini sağlar. TEMA dağlarındaki yolları.
Bu gibi kuruluşlarla ortak çalışarak
amçlarımızı gerçekleştirebiliriz.